

ZARZĄD WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO

RAPORT
Z REALIZACJI PROGRAMU OCHRONY
ŚRODOWISKA
WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO
ZA 2007 ROK

WARSZAWA, STYCZEŃ 2009 ROK

**DOKUMENT ZOSTAŁ OPRACOWANY W DEPARTAMENCIE ŚRODOWISKA URZĘDU
MARSZAŁKOWSKIEGO WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO W WYDZIALE POLITYKI
EKOLOGICZNEJ**

SPIS TREŚCI

WYJAŚNIENIE SKRÓTÓW UŻYTYCH W <i>RAPORCIE</i>	5
I. WPROWADZENIE	6
1. Cel i zakres <i>Raportu</i>	6
2. Metodyka opracowania <i>Raportu</i> i źródła informacji	6
3. Założenia <i>Programu Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy do 2014 r.</i>	7
II. OCENA OPISOWA REALIZACJI PROGRAMU OCHRONY ŚRODOWISKA WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO W 2007 R.	8
1. Cel główny - Zmniejszenie zanieczyszczeń środowiska	8
1.1. Ocena ogólna	8
1.2. Ocena szczegółowa	10
1.2.1. Poprawa jakości wód	10
<i>Ograniczenie odprowadzania nieoczyszczonych ścieków do wód</i>	10
1.2.2. Ochrona powierzchni ziemi	13
<i>Ochrona gleb użytkowanych rolniczo</i>	13
<i>Rekultywacja terenów zdegradowanych</i>	15
1.2.3. Gospodarka odpadami	16
<i>Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami</i>	16
1.2.4. Poprawa jakości powietrza atmosferycznego	19
<i>Zmniejszenie przekroczeń dopuszczalnych poziomów stężeń</i>	19
<i>Ograniczenie emisji niskiej</i>	20
1.2.5. Hałas	22
<i>Ograniczenie uciążliwości akustycznej dla mieszkańców w miejscach poważnego naruszenia standardów</i>	22
<i>Ocena stanu akustycznego środowiska i obserwacja zmian</i>	23
1.2.6. Promieniowanie niejonizujące	24
<i>Ochrona przed polami elektromagnetycznymi</i>	24
2. Cel główny - Zrównoważone wykorzystanie materiałów, wody i energii oraz rozwój proekologicznych form działalności w gospodarce	26
2.1. Ocena ogólna	27
2.2. Ocena szczegółowa	27
2.2.1. Racjonalne gospodarowanie wodą	27
<i>Efektywne zarządzanie zasobami wodnymi</i>	27
<i>Racjonalizacja wykorzystania zasobów wodnych</i>	28
<i>Zmniejszenie narastającego deficytu wód podziemnych i powierzchniowych</i>	30
2.2.2. Wykorzystanie energii	31
<i>Zmniejszenie energochłonności gospodarki</i>	31
<i>Wzrost wykorzystania odnawialnych źródeł energii</i>	32
2.2.3. Ekologia w rolnictwie	34
<i>Zmniejszenie presji rolnictwa na środowisko naturalne</i>	34
2.2.4. Proekologiczne inwestycje w dziedzinie transportu	36
<i>Zmniejszenie presji środków transportu na środowisko naturalne</i>	36
3. Cel główny - Utworzenie spójnego systemu obszarów chronionych	38
3.1. Ocena ogólna	38
3.2. Ocena szczegółowa	39

<i>Ochrona, rozwój i uporządkowanie systemu obszarów chronionych</i>	39
<i>Kształtowanie polityki zagospodarowania przestrzennego respektującej wartości przyrodnicze i krajobrazowe</i>	43
<i>Ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów</i>	44
4. Cel główny - Zwiększenie lesistości i ochrona lasów	46
4.1. Ocena ogólna	46
4.2. Ocena szczegółowa	47
<i>Ochrona ekosystemów leśnych</i>	47
<i>Poprawa lesistości</i>	48
5. Cel główny - Poprawa stanu bezpieczeństwa ekologicznego	50
5.1. Ocena ogólna	50
5.2. Ocena szczegółowa	52
5.2.1. Ochrona przed powodzią i suszą	52
<i>Właściwe zagospodarowanie terenów zagrożonych powodzią oraz suszą hydrologiczną</i>	52
<i>Zwiększanie retencyjności oraz poprawa stanu przeciwpowodziowych urządzeń technicznych</i>	52
5.2.2. Ochrona przed osuwiskami	57
<i>Ograniczenie skutków procesów geodynamicznych</i>	57
5.2.3. Ochrona przeciwpożarowa	58
- <i>Poprawa stanu ochrony przeciwpożarowej</i>	58
5.2.4. Przeciwdziałanie awariom przemysłowym	59
- <i>Zmniejszenie zagrożenia w przypadku wystąpienia awarii</i>	59
5.2.5. Transport substancji niebezpiecznych	60
- <i>Zapewnienie bezpiecznego transportu substancji niebezpiecznych</i>	60
6. Cel - Podnoszenie poziomu wiedzy ekologicznej	61
6.1. Ocena ogólna	61
6.2. Ocena szczegółowa	63
6.2.1. Edukacja ekologiczna	63
- <i>Wzrost świadomości ekologicznej społeczeństwa</i>	63
6.2.2. Zarządzanie środowiskowe	67
- <i>Wzmocnienie instytucjonalne</i>	67
6.2.3. Aspekty ekologiczne w politykach sektorowych	69
- <i>Upowszechnienie ekologicznych zasad w gospodarce</i>	69
6.2.4. Aktywizacja rynku do działań na rzecz ochrony środowiska	70
- <i>Zwiększanie aktywności podmiotów gospodarczych na rzecz ochrony środowiska</i>	70
III. WSKAŹNIKI WDRAŻANIA PROGRAMU I WSKAŹNIKI MONITOROWANIA	73
IV. NAKŁADY FINANSOWE NA REALIZACJĘ PROGRAMU W 2007 R.	78
V. PODSUMOWANIE	81
1. Ocena realizacji Programu w 2007 r.	81
2. Ocena efektów wdrażania Programu w 2007 r.	87
3. Wnioski	87
SPIS TABEL	89
LITERATURA	91

WYJAŚNIENIE SKRÓTÓW UŻYTYCH W *RAPORCIE*

ARiMR	– Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa
BAT	– najlepsze dostępne techniki
BOŚ	– Bank Ochrony Środowiska
FSO	– Fabryka Samochodów Osobowych
GDDKiA	– Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad
GFOŚiGW	– Gminny Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
GIS	– System Informacji Geograficznej
GIOŚ	– Główny Inspektorat Ochrony Środowiska
GUS	– Główny Urząd Statystyczny
IUNG	– Instytut Uprawy i Nawożenia Gleboznawstwa
JST	– Jednostki Samorządu Terytorialnego
KM	– Koleje Mazowieckie
KW PSP	– Komenda Wojewódzka Państwowej Straży Pożarnej
KPOŚK	– „ <i>Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych</i> ”
KZGW	– Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej
MODR	– Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Warszawie
MRiRW	– Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi
MZA	– Miejskie Zakłady Autobusowe
MZDW	– Mazowieckie Zarząd Dróg Wojewódzkich
NFOŚiGW	– Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
OSN	– obszary szczególnie narażone
OSO	– obszary specjalnej ochrony ptaków
OZE	– odnawialne źródła energii
PFOŚiGW	– Powiatowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
PK	– Park Krajobrazowy
PLB	– obszary specjalnej ochrony ptaków
PLC	– obszary specjalnej ochrony ptaków i specjalne obszary ochrony siedlisk, których granice całkowicie się pokrywają
PLH	– specjalne obszary ochrony siedlisk
POŚ WM	– „ <i>Program Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy do 2014 r.</i> ”
PROW	– „ <i>Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013</i> ”
PSP	– Państwowa Straż Pożarna
PKP PLK	– PKP Polskie Linie Kolejowe S.A.
RCEE	– Regionalne Centrum Edukacji Ekologicznej
RDLP	– Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych
KZGW	– Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Warszawie
SIWRM	– „ <i>Samorządowy Instrument Wsparcia Rozwoju Mazowsza</i> ”
SOO	– specjalne obszary ochrony siedlisk
SPO-Rolnictwo	- Sektorowy Program Operacyjny - Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich
TBS	– Towarzystwo Budownictwa Społecznego
UE	– Unia Europejska
WIOŚ	– Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Warszawie
WITD	– Wojewódzki Inspektor Transportu Drogowego
WFOŚiGW	– Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
WKD	– Warszawska Kolej Dojazdowa
WORD	– Wojewódzki Ośrodek Ruchu Drogowego
WPGO	– „ <i>Wojewódzki Plan Gospodarki Odpadami dla Mazowsza na lata 2007-2011 z uwzględnieniem lat 2012-2015</i> ”
WZMiUW	– Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych
ZKM	– Zakład Komunikacji Miejskiej
ZPORR	– „ <i>Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego 2004-2006</i> ”
ZTM	– Zarząd Transportu Miejskiego
ZW ZOSP	– Zarząd Wojewódzki Związku Ochotniczych Straży Pożarnej

I. WPROWADZENIE

Obowiązek sporządzania raportów z realizacji programów ochrony środowiska wynika z zapisów art. 18 ustawy - *Prawo ochrony środowiska*¹, która jednocześnie obliguje do tego odpowiednio zarządy województw, powiatów i gmin.

Do chwili obecnej dla województwa mazowieckiego powstały już dwa tego typu opracowania:

- *Raport z realizacji Programu ochrony środowiska Województwa Mazowieckiego za rok 2004 (z uwzględnieniem roku 2003)*;

- *Raport z realizacji Programu ochrony środowiska Województwa Mazowieckiego za lata 2005-2006*.

Wyżej wymienione dokumenty odnoszą się do *Programu ochrony środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2004-2011*, przyjętego przez Sejmik Województwa Mazowieckiego w grudniu 2003 r.

W lutym 2007 r. Sejmik Województwa Mazowieckiego przyjął zaktualizowany *Program Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy do 2014 r.* zwany dalej POŚ WM lub *Programem*.

Niniejszy *Raport z realizacji Programu ochrony środowiska Województwa Mazowieckiego za 2007 r.* zwany dalej *Raportem* jest trzecim tego typu dokumentem, przedstawiającym stan zaawansowania prac środowiskowych na Mazowszu i pierwszym odnoszącym się do obowiązującej od 2007 r. zaktualizowanej polityki ekologicznej województwa, jaką jest POŚ WM.

1. Cel i zakres Raportu

Zamiarem *Raportu* jest próba oceny stopnia i efektów realizacji działań, zapisanych w POŚ WM, pokazanie postępów, jakie udało się osiągnąć w zakresie wykonania przedsięwzięć wpisanych w wyżej wymieniony *Program*, mających na celu poprawę stanu środowiska naturalnego, jak również analizę ujętych w POŚ WM działań oraz ich rezultatów wraz z poniesionymi nakładami finansowymi.

Okres raportowania to 2007 r. Jest to zgodne z interpretacją prawną - „**termin 2-letni dla sporządzenia pierwszego raportu należy liczyć od momentu uchwalenia wojewódzkiego programu ochrony środowiska**”, czyli w tym przypadku od dnia 19 lutego 2007 r.

2. Metodyka opracowania Raportu i źródła informacji

Metodyka opracowania niniejszego *Raportu* zbliżona jest do *Raportu z Polityki Ekologicznej Państwa za lata 2003-2006* sporządzonego przez Ministerstwo Środowiska. Składa się z oceny opisowej, wskaźnikowej, analizy kosztów i podsumowania.

Realizacja przedsięwzięć w *Raporcie* wojewódzkim została zaprezentowana z podziałem na cele główne, obszary działań, cele szczegółowe i działania. Stopień realizacji działań wyznaczony jest strzałkami: ↑ - **działanie zrealizowane**; → - **działanie w trakcie realizacji**; ↔ - **działanie ciągłe**; ↓ - **działanie nie rozpoczęte**.

W dokumencie, przede wszystkim zostały opisane działania realizowane lub współfinansowane przez jednostki Samorządu Województwa Mazowieckiego (Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego, Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych, Mazowiecki Zarząd Dróg Wojewódzkich, Koleje Mazowieckie, Biuro Geodety Województwa Mazowieckiego, Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego, Wojewódzki Ośrodek Ruchu Drogowego) oraz jednostki rządowe. Zadania realizowane lub współfinansowane przez pozostałe jednostki: samorządy terytorialne, Bank Ochrony Środowiska, fundusze ekologiczne, przedsiębiorstwa i in. będą uwzględnione głównie w kosztach i poziomie realizacji działań.

Dane ze wszystkich wymienionych jednostek zostały pozyskane w wyniku przeprowadzonej ankietyzacji. Wysłano 664 pisma z ankietami. Ponadto umieszczono informacje o przygotowywanym *Raporcie* na stronie internetowej Samorządu Województwa Mazowieckiego.

¹ Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – *Prawo ochrony środowiska* (Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150, z późn. zm.)

Wartości wskaźników wdrażania i monitorowania zostały określone przy wykorzystaniu danych Głównego Urzędu Statystycznego i Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Warszawie.

3. Założenia Programu Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy do 2014 r.

Program Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy do 2014 r. został przyjęty przez Sejmik Województwa Mazowieckiego Uchwałą Nr 19/07 z dnia 19 lutego 2007 r.

Dokument zakłada realizację sześciu **celów głównych**, w ramach których wyznaczone zostały **obszary działań** i **cele szczegółowe**, do których przypisane zostały poszczególne działania (zaprezentowane w dalszej części *Raportu*).

Tabela 1

Wykaz celów głównych, obszarów działań i celów szczegółowych stanowiących podstawę analiz w *Raporcie*

Cele główne	Obszary działań	Cele szczegółowe
1. Zmniejszenie zanieczyszczeń środowiska	1.2.1. Poprawa jakości wód	- Ograniczenie odprowadzania nieoczyszczonych ścieków do wód
	1.2.2. Ochrona powierzchni ziemi	- Ochrona gleb użytkowanych rolniczo - Rekultywacja terenów zdegradowanych
	1.2.3. Gospodarka odpadami	- Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami
	1.2.4. Poprawa jakości powietrza atmosferycznego	- Zmniejszenie przekroczeń dopuszczalnych poziomów stężeń - Ograniczenie emisji niskiej
	1.2.5. Hałas	- Ograniczenie uciążliwości akustycznej dla mieszkańców w miejscach poważnego naruszenia standardów - Ocena stanu akustycznego środowiska i obserwacja zmian
	1.2.6. Promieniowanie niejonizujące	- Ochrona przed polami elektromagnetycznymi
2. Zrównoważone wykorzystanie materiałów, wody i energii oraz rozwój proekologicznych form działalności w gospodarce	2.2.1. Racjonalne gospodarowanie wodą	- Efektywne zarządzanie zasobami wodnymi - Racjonalizacja wykorzystania zasobów wodnych Zmniejszenie narastającego deficytu wód podziemnych i powierzchniowych
	2.2.2. Wykorzystanie energii	Zmniejszenie energochłonności gospodarki Wzrost wykorzystania odnawialnych źródeł energii
	2.2.3. Ekologia w rolnictwie	Zmniejszenie presji rolnictwa na środowisko naturalne
	2.2.4. Proekologiczne inwestycje w dziedzinie transportu	Zmniejszenie presji środków transportu na środowisko naturalne
3. Utworzenie spójnego systemu obszarów chronionych		- Ochrona, rozwój i uporządkowanie systemu obszarów chronionych - Kształtowanie polityki zagospodarowania przestrzennego respektującej wartości przyrodnicze i krajobrazowe - Ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów
4. Zwiększenie lesistości i ochrona lasów		- Ochrona ekosystemów leśnych - Poprawa lesistości
5. Poprawa stanu bezpieczeństwa ekologicznego	5.2.1. Ochrona przed powodzią i suszą	- Właściwe zagospodarowanie terenów zagrożonych powodzią oraz suszą hydrologiczną - Zwiększenie retencyjności oraz poprawa stanu przeciwpowodziowych urządzeń technicznych
	5.2.2. Ochrona przed osuwiskami	- Ograniczenie skutków procesów geodynamicznych
	5.2.3. Ochrona przeciwpożarowa	- Poprawa stanu ochrony przeciwpożarowej
	5.2.4. Przeciwdziałanie awariom przemysłowym	- Zmniejszenie zagrożenia w przypadku wystąpienia awarii
	5.2.5. Transport substancji niebezpiecznych	- Zapewnienie bezpiecznego transportu substancji niebezpiecznych
6. Podnoszenie poziomu wiedzy ekologicznej	6.2.1. Edukacja ekologiczna	- Wzrost świadomości ekologicznej społeczeństwa
	6.2.2. Zarządzanie środowiskowe	- Wzmocnienie instytucjonalne
	6.2.3. Aspekty ekologiczne w politykach sektorowych	- Upowszechnienie ekologicznych zasad w gospodarce
	6.2.4. Aktywizacja rynku do działań na rzecz ochrony środowiska	- Zwiększanie aktywności podmiotów gospodarczych na rzecz ochrony środowiska

II. OCENA OPISOWA REALIZACJI PROGRAMU OCHRONY ŚRODOWISKA WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO W 2007 R.

1. Cel główny - Zmniejszenie zanieczyszczeń środowiska

1.1. Ocena ogólna

Jednym z najważniejszych celów POŚ WM jest zmniejszenie zanieczyszczeń środowiska. Obszary działań i cele szczegółowe w tym zakresie zostały przedstawione poniżej.

Tabela 2

Obszary działań i cele szczegółowe w ramach celu głównego – *Zmniejszenie zanieczyszczeń środowiska*

Obszary działań	Cele szczegółowe
Poprawa jakości wód	- <i>Ograniczenie odprowadzania nieoczyszczonych ścieków do wód</i>
Ochrona powierzchni ziemi	- <i>Ochrona gleb użytkowanych rolniczo;</i> - <i>Rekultywacja terenów zdegradowanych</i>
Gospodarka odpadami	- <i>Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami</i>
Poprawa jakości powietrza atmosferycznego	- <i>Zmniejszenie przekroczeń dopuszczalnych poziomów stężeń;</i> - <i>Ograniczenie niskiej emisji</i>
Hałas	- <i>Ograniczenie uciążliwości akustycznej dla mieszkańców w miejscach poważnego naruszenia standardów;</i> - <i>Ocena stanu akustycznego środowiska i obserwacja zmian</i>
Promieniowanie niejonizujące	- <i>Ochrona przed polami elektromagnetycznymi</i>

W odniesieniu do ograniczenia odprowadzania nieoczyszczonych ścieków do wód wszystkie zaplanowane działania są realizowane. Dzięki wdrażaniu Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych przy wykorzystaniu funduszy z Unii Europejskiej i krajowych funduszy ekologicznych oraz wsparciu ze strony Samorządu Województwa Mazowieckiego (w ramach SIWRM) zostało zrealizowanych szereg inwestycji wodno-kanalizacyjnych. Wdrażany był również *Program działań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych*, a także *Program renaturyzacji jezior w gminie Łąck powiat płocki*.

Ważnym przedsięwzięciem było oddanie do eksploatacji w styczniu 2007 r. oczyszczalni ścieków *Południe* dla południowej części Warszawy, co było jedną z głównych przyczyn istotnego zmniejszenia ilości ścieków nieoczyszczonych, odprowadzanych zorganizowanymi systemami kanalizacyjnymi do wód lub do ziemi (o 21,9 hm³ - co stanowi prawie dwukrotne zmniejszenie w stosunku do 2006 r.). Na koniec 2007 r. ścieki nieoczyszczone stanowiły już tylko 12,4 % ogólnej ilości ścieków wymagających oczyszczenia (w 2006 r. - 21,8 %).

Jednakże, pomimo podejmowanych działań, jakość wód powierzchniowych jeszcze nie uległa poprawie. Brak było wód bardzo dobrej i dobrej jakości (klasa I i II), wody zadawalającej jakości (III klasa) stanowiły 3%, a wody klasy IV i V aż 97 % (z czego 53,1% stanowiły wody klasy IV). Wpływ na powyższą ocenę mają zanieczyszczenia mikrobiologiczne, wskaźniki biogenne, a także selen i barwa, co wskazuje na komunalne źródła zanieczyszczeń oraz oddziaływanie zanieczyszczeń wprowadzanych do wód ze źródeł powierzchniowych.

W celu ochrony gleb użytkowanych rolniczo i rekultywacji terenów zdegradowanych zostały wdrożone wszystkie zaplanowane działania. W 2007 r. zlikwidowano 1 mogilnik, zrehabilitowano 6 obszarów przemysłowych, kontynuowano rekultywację 17 składowisk odpadów.

Prowadzone były działania edukacyjne dla rolników w zakresie prac agrotechnicznych, stosowania zasad Dobrej Praktyki Rolniczej, jak również zalesienia gruntów o małej przydatności dla rolnictwa w ramach PROW. Wdrażane były również działania określone w zaktualizowanym WPGO, w ramach których Samorząd Województwa Mazowieckiego prowadził wiele akcji informacyjnych i edukacyjnych m.in. szkolenia dla mieszkańców obszarów wiejskich w zakresie prawidłowego zagospodarowania odpadów, a w szczególności odpadów niebezpiecznych. Podejmowane były również przedsięwzięcia edukacyjne i inwestycyjne przez samorządy lokalne dotyczące m.in. szkoleń dla mieszkańców, zakupu pojemników do selektywnej zbiórki odpadów, organizacji zbiórki odpadów

niebezpiecznych i wielkogabarytowych, budowy sortowni, kompostowni, spalarni, modernizacji zakładów utylizacji odpadów komunalnych. Chociaż poziom selekcji odpadów komunalnych na Mazowszu jest nadal niewysoki to jednak obserwuje się tendencję zwyżkową w tym zakresie: z 3,4 % w 2006 r. do 4,3% w 2007 r. Niepokojące jest jednak zwiększenie ilości odpadów komunalnych stałych, szczególnie w przeliczeniu na 1 mieszkańca województwa mazowieckiego (z 299 kg w 2006 r. do 322 kg w 2007 r.). Chociaż ilość odpadów przemysłowych wytworzonych w ciągu roku uległa również zwiększeniu o 1015,1 tys. Mg w stosunku do 2006 r., to jednak w 2007 r. prawie połowa (49,7 %) tych odpadów została poddana odzyskowi. Unieszkodliwianiu poza składowaniem poddano 31,7 % odpadów, 8,3 % zdeponowano na składowisku, a 10,3 % zmagazynowano do późniejszego zagospodarowania.

W 2007 r. prowadzony był monitoring emisji substancji do powietrza zarówno przez zakłady do tego zobowiązane jak i WIOŚ. Pozytywnym zjawiskiem jest ograniczenie emisji dwutlenku siarki, tlenków azotu i dwutlenku węgla odprowadzanych do powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych. W odniesieniu do tlenku węgla tendencja ta nie występuje- zaobserwowano nieznaczny wzrost emisji (o 0,8 Mg/rok co stanowi 3,5 % w stosunku do 2006 r.). Na obniżenie emisji substancji wprowadzanych do powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych bezpośredni wpływ mają inwestycje modernizacyjne w tych przedsiębiorstwach. Wdrożone i kontynuowane były wszystkie działania dotyczące ograniczenia niskiej emisji.

Samorząd Województwa Mazowieckiego wspierał finansowo ok. 240 przedsięwzięć z zakresu termomodernizacji placówek oświatowych i zespołów opieki zdrowotnej, a także zadania dotyczące poprawy infrastruktury drogowej na Mazowszu (zmodernizowano ok. 770 km dróg w ramach SIWRM i ok. 274 km dróg w ramach działalności MZDW).

Z Rocznej oceny jakości powietrza opracowanej przez WIOŚ wynika, że największe stężenia monitorowanych substancji (m.in. dwutlenku siarki, tlenków azotu, tlenku węgla, pyłu zawieszonego PM10) występują na terenach zurbanizowanych. Na obszarach miejskich, na wielkość stężeń w powietrzu duży wpływ ma emisja pochodząca z komunikacji, natomiast na obszarach pozamiejskich - niska emisja powierzchniowa. W wyniku rocznej oceny jakości powietrza za 2007 rok, w obrębie 6 stref: aglomeracji warszawskiej, miasta Radomia, miasta Płocka, powiatu piaseczyńskiego, strefy ciechanowsko-mławskiej i strefy pruszkowsko-żyrardowskiej, zidentyfikowano obszary przekroczenia poziomów dopuszczalnych pyłu zawieszonego PM10. Dla aglomeracji warszawskiej stwierdzono także przekroczenia poziomu dopuszczalnego dwutlenku azotu. Również na obszarze całego województwa (z wyjątkiem aglomeracji warszawskiej w przypadku ozonu) został przekroczony poziom docelowy benz/a/pirenu i ozonu. Wyniki rocznej oceny jakości powietrza stanowią podstawę (zgodnie z art. 91 ust. 3 i 5 ustawy POŚ) do opracowania programów ochrony powietrza ze względu na przekroczenie poziomów dopuszczalnych pyłu zawieszonego PM10 oraz poziomów docelowych benz/a/pirenu i ozonu. Sukcesywne opracowywanie i wdrażanie przedmiotowych programów Samorząd Województwa Mazowieckiego rozpoczął w 2008 r.

Prawie wszystkie działania związane z ograniczeniem uciążliwości akustycznej dla mieszkańców w miejscach poważnego naruszenia standardów oraz oceną stanu akustycznego środowiska i obserwacją zmian zostały wdrożone w 2007 r. Nie zostało podjęte działanie dotyczące wyznaczania obszarów „ciszy” na terenie aglomeracji oraz na otwartym terenie poza miastem. Realizowane były natomiast inwestycje ograniczające uciążliwość akustyczną m.in. ekrany akustyczne, wymiana okien, poprawa nawierzchni dróg, budowa obwodnic, modernizacja tras kolejowych i tramwajowych. Ponadto w 2007 r. został utworzony Rozporządzeniem Wojewody Mazowieckiego *Obszar Ograniczonego Użytkowania dla Portu Lotniczego im. Fryderyka Chopina w Warszawie*. Dokument ten precyzuje zasięg oddziaływania portu lotniczego i prawa mieszkańców trzech dzielnic warszawskich oraz 5 gmin podwarszawskich cierpiących na uciążliwości wynikające z sąsiadującej inwestycji.

Działania dotyczące ochrony przed polami elektromagnetycznymi były realizowane w 2007 r., jednak ich poziom wdrażania był zróżnicowany. Z pewnością należy w szerszym zakresie podnosić świadomość społeczeństwa związaną z występowaniem źródeł promieniowania i ich oddziaływaniem. Należy jednak zaznaczyć, że w województwie mazowieckim nie ma obszarów ograniczonego użytkowania ze względu na oddziaływanie pól elektromagnetycznych.

1.2. Ocena szczegółowa

1.2.1. Poprawa jakości wód

Ograniczenie odprowadzania nieoczyszczonych ścieków do wód

Tabela 3

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Ograniczenie odprowadzania nieoczyszczonych ścieków do wód*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Wyposażenie aglomeracji (o równoważnej liczbie mieszkańców równej i powyżej 2000) w systemy kanalizacji zbiorczej i oczyszczalnie ścieków zgodnie z Krajowym Programem Oczyszczania Ścieków Komunalnych.	Wojewoda Mazowiecki, jst	→
2.	Rozdział kanalizacji ogólnospławnej na kanalizację sanitarną i kanalizację wód opadowych – w szczególności w dużych miastach.	jst (duże miasta)	→
3.	Budowa ochronnych systemów kanalizacyjnych zbiorników wodnych m.in.: Domaniów, Soczewka, Ruda, Nowe Miasto oraz jezior w powiatach: płockim, gostynińskim, sierpeckim, a także rzek wykorzystywanych w celach rekreacyjnych.	Samorząd Województwa Mazowieckiego (WZMiUW)	→
4.	Ograniczanie i eliminacja zrzutu substancji niebezpiecznych do wód ze źródeł przemysłowych.	przedsiębiorstwa, RZGW, jst	→
5.	Zakończenie i oddanie do eksploatacji oczyszczalni ścieków „Południe” dla Warszawy	MPWiK, m. st. Warszawa	↑
6.	Dostosowanie istniejących oczyszczalni ścieków do wymogów ustawowych (III stopień oczyszczania).	Wojewoda Mazowiecki, jst	→
7.	Kontynuacja budowy sieci kanalizacyjnej i oczyszczalni na terenach wiejskich.	Wojewoda Mazowiecki, jst	→
8.	Ograniczenie odpływu zanieczyszczeń azotowych ze źródeł rolniczych przez kontynuację budowy płyt obornikowych i zbiorników na gnojowicę.	RZGW, jst, WIOŚ	→
9.	Renaturyzacja jezior w gminie Łąck, powiat płocki.	jst, Samorząd Województwa Mazowieckiego	→
10.	Opracowanie planu działań w celu eliminowania zanieczyszczenia wód powierzchniowych przez substancje priorytetowe.	RZGW, WIOŚ, Stacja Chemiczna – Rolnicza w Wesolej	→

Jednostki samorządu terytorialnego realizujące działania:

powiaty: płocki, radomski

miasta i gminy: Andrzejewo, Baboszewo, Baranów, Belsk Duży, Białobrzegi, Biezuń, Błędów, Błonie, Boguty-Pianki, Borowie, Brwinów, Chotcza, Ciechanów, Czarnia, Czernice Borowe, Dębe Wielkie, Dobrze, Garbatka – Letnisko, Garwolin, Gąbin, Gielniów, Gniewosów, Gostynin, Góra Kalwaria, Górzno, Gózd, Grabów n/Pilicą, Grodzisk Mazowiecki, Grójec, Halinów, Izabelin, Jabłonna, Jadów, Jasieniec, Jednorozec, Józefów, Kadzidło, Karczew, Kazanów, Klembów, Kołbiel, Kosów Lacki, Kozienice, Latowicz, Legionowo, Lesznów, Liw, Łaskarzew, Łąck, Łochów, Łomianki, Łyse, Mchowo, Miastków Kościelny, Mała Wieś, Miedza, Mirów, Mława, Mrozy, Nieporęt, Nowy Dwór Mazowiecki, Odrzywół, Olszanka, Olszewo-Borki, Osieck, Ostrów Mazowiecka, Otwock, Pilawa, Pionki, Platerów, Płońsk, Policzna, Pruszków, Przasnysz, Raciąż, Radzymin, Raszyn, Rościszewo, Różan, Rząśnik, Rzeczniów, Sanniki, Sarnaki, Serock, Sieciechów, Siedlce, Sierpc, Skórzec, Sobienie Jeziory, Sobolew, Sochaczew, Sochocin, Sokołów Podlaski, Somianka, Sońsk, Stary Lubotyń, Stoczek, Stupsk, Sulejówek, Szczawin Kościelny, Szydłowo, Tarczyn, Teczów, Warka, Wąsowo, Wesola, Wieliszew, Wilga, Wiskitki, Wyszaków, Zaręby Kościelne, Żelechów, Żuromin, Żyrardów.

Przedsiębiorstwa realizujące zadania: Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w Siedlcach, Zakład przetwórstwa spożywczego Maków Sp. z o.o., Wodociągi Płockie Sp. z o.o., Vatenfall Heat Poland S.A.,

Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej Żyrardów, BIOTON S.A., Zakład Usług Komunalnych w Zwoleniu, Zakłady Elektronowe Lamina S.A., Wydawnictwo Bauer Sp. z o.o., RWE Stoen Operator Sp. z o.o., PSE Operator S.A., Polski Koncern Naftowy ORLEN S.A., Rolnicza Spółdzielnia Produkcyjna, SCANDIC FOOD Sp. z o.o., Zakład Przemysłu Tłuszczowego w Warszawie, Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w m. st. Warszawie S.A., Instytut Technologii Elektronowej, Galwa-Kol Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Gospodarki Wodno-Ściekowej GEA-NOVA Sp. z o.o., Wodociągi Miejskie Sp. z o.o. Radom, ArcelorMittal Warszawa, Zakład Unieszkodliwiania Odpadów Promieniotwórczych Otwock-Świerk, Lukoil Polska Warszawa, Instytut Farmaceutyczny Warszawa, Porty Lotnicze im. F. Chopina w Warszawie.

Działania 1, 6

Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych (KPOŚK) przyjęty w 2003 r. przez Radę Ministrów został zaktualizowany w 2005 r. Obecnie trwają prace nad następną aktualizacją.

Program zawiera wykaz aglomeracji, których wyposażenie w zbiorcze systemy kanalizacyjne oraz oczyszczalnie ścieków w stosownych terminach pozwolą na spełnienie zapisanego w Traktacie Akcesyjnym wymogu osiągnięcia standardu w zakresie oczyszczania ścieków komunalnych wyznaczonego przez dyrektywę 91/271/EWG do 2015 r. W województwie mazowieckim zgodnie ze *sprawozdaniem z wykonania KPOŚK w 2007 r.* na 136 aglomeracji mazowieckich wpisanych do Programu - 97 aglomeracji spełnia wymagania, ww. traktatu (nie spełnia 39).

Długość sieci kanalizacji ogółem (sanitarnej i ogólnospławnej) wybudowanej w 2007 r. wynosi 344 km (zgodnie ze *sprawozdaniem z wykonania KPOŚK w 2007 r.*).

Działanie 3

W celu ochrony zlewni rzeki Radomki, a szczególnie poprawy czystości wody w zbiorniku wodnym Domaniów, WZMiUW realizował zadanie pn.: *Uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej w bezpośrednim otoczeniu zbiornika wodnego Domaniów* w gm. Przytyk, Wieniawa i Wolanów (powiat radomski i przysuski). W/w projekt był realizowany w latach 2004-2007 przy współudziale środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach ZPORR – działanie 1.2 *Infrastruktura ochrony środowiska*. Zadanie obejmowało budowę sieci wodociągowej o długości 13,68 km, sieci kanalizacyjnej o długości 46,14 km. W 2007 r. wykonano 11,852 km sieci kanalizacyjnej. Realizacja projektu miała na celu zapewnienie właściwej jakości wody dla potrzeb komunalnych dla mieszkańców oraz ograniczenie ilości zanieczyszczeń przedostających się do wody i gleby.

Działanie 5

31 stycznia 2007 r. została oddana do eksploatacji oczyszczalnia ścieków „Południe” dla południowej części lewobrzeżnej Warszawy. Obiekt wyposażony został w urządzenie do tlenowej biodegradacji tłuszczów, co pozwala ograniczyć powstawanie osadów.

Ponadto w ramach projektu *Zaopatrzenie w wodę i oczyszczanie ścieków w Warszawie – Faza III* opracowano i przygotowano dokumentację dla zadań:

- Modernizacja i rozbudowa oczyszczalni ścieków „Czajka”- część ściekowa i przygotowanie osadów do utylizacji;
- Modernizacja i rozbudowa oczyszczalni ścieków „Czajka”- stacja termicznej utylizacji osadów ściekowych;
- Budowa układu przesyłowego ścieków z Warszawy lewobrzeżnej do Oczyszczalni Ścieków „Czajka”;
- Modernizacja sieci ogólnospławnej kanalizacji warszawskiej:

Realizacja tego zadania umożliwi opracowanie wytycznych do projektowania, rozbudowy i modernizacji sieci ogólnospławnej kanalizacji warszawskiej, zapewniając nie przekroczenie 10 zrzutów burzowych w roku z całego systemu kanalizacji ogólnospławnej lewobrzeżnej i prawobrzeżnej Warszawy (dla roku o przeciętnych opadach).

Działanie 7

Województwo mazowieckie w ramach SIWRM - przeznaczyło na wsparcie budowy sieci kanalizacyjnej **5 508 tys. zł**. Długość sieci kanalizacyjnej zrealizowanej z udziałem SIWRM (sanitarnej i ogólnospławnej) wyniosła około 100 km, a ilość przydomowych oczyszczalni ścieków to około 300 szt.

Działanie 8

- W związku z licznymi wnioskami wpływającymi do Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi (MRiRW), z prośbą o wydłużenie terminu wykonania przedsięwzięć polegających na wyposażeniu gospodarstw rolnych w urządzenia do przechowywania nawozów naturalnych (płyty gnojowe, zbiorniki na gnojówkę lub gnojowicę), realizowanych w ramach działania 6 Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich „*Dostosowanie gospodarstw rolnych do standardów Unii Europejskiej*“, MRiRW przedłużyło wcześniej wyznaczony termin - 31 grudnia 2007 r. do 31 lipca 2008 r.
- W 2007 r. w ramach ww. działania na terenie województwa mazowieckiego wybudowano 128 płyt obornikowych oraz 278 zbiorników na gnojowicę i gnojówkę.
- W ramach *Programu ograniczenia zanieczyszczeń środowiska składnikami nawozowymi z produkcji zwierzęcej w województwie mazowieckim* WFOŚiGW dofinansował 508 przedsięwzięć.

Działanie 9

- Porozumienie w sprawie renaturyzacji jezior łąckich zostało zawarte w Starostwie Powiatowym w Płocku w dniu 8 września 2004 r. pomiędzy: Zarządem Województwa Mazowieckiego, Wojewodą Mazowieckim, Mazowieckim Inspektoratem Ochrony Środowiska w Warszawie, Zarządem Powiatu Płockiego, Gminą Łąck, Nadleśniczym Nadleśnictwa Łąck, Agencją Nieruchomości Rolnych, Miastem Płock, Zarządem Okręgu Płocko – Włocławskiego Polskiego Związku Wędkarskiego. Zawierając porozumienie strony ustaliły m.in., że istnieje pilna konieczność budowy kanalizacji wokół jezior łąckich, umożliwiającą zagospodarowanie wszystkich ścieków w bezpośredniej zlewni jeziora. W 2007 r. gmina Łąck opracowała „*Koncepcję uporządkowania gospodarki ściekowej na terenie gminy – etap I*”, opracowano dokumentację techniczną oraz studium wykonalności, uzyskano także pozwolenie na budowę kanalizacji wokół jeziora Zdwojskiego. W trakcie procedury jest uzyskanie pozwolenia na budowę kanalizacji wokół jeziora Ciechomskiego i Górskiego oraz oczyszczalni ścieków w Zaździerzcu.
- W 2007 r. kontynuowane były pod kierunkiem WZMiUW prace i badania w zakresie renaturyzacji jezior. Przeprowadzono m.in.:
  - wykoszenie nadmiaru trzciny na jeziorze Zdwojskim;
  - zastosowano słomę jęczmienną, która stanowi skuteczną ochronę przed sinicami,
  - przeprowadzono z powodzeniem implementację małej racicznicy zmiennej, która jest w stanie przefiltrować 1 litr wody w ciągu 10 godzin;
  - wykonano II etap odmulania zbiornika wyrównawczego przy pompowni „Dobrzyków”, w celu zapewnienia możliwie najlepszej wody dostarczanej do jezior;
  - podwyższony został 10 cm poziom wody w jeziorze Zdwojskim, dzięki zamontowaniu na zastawce w Zdwojsku drewnianego szandora.

Działanie 10

Na terenie województwa mazowieckiego znajdują się dwa Obszary Szczególnie Narażone (OSN) na zanieczyszczenie azotanami ze źródeł rolniczych m.in. zlewnia rzeki Sony (miasto Ciechanów, gminy: Ciechanów, Regimin, Opinogóra Górna, Gołymin Ośrodek, Sońsk, Ojrzeń, Świercze, Gzy) oraz miasto Pniewnik (gmina Korytnica).

W 2007 r. Dyrektor RZGW w Warszawie na podstawie art. 47 ust. 4 ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. - *Prawo wodne* przeprowadził weryfikację wyznaczonych obszarów w celu uwzględnienia zmian czynników nieprzewidzianych podczas ich wyznaczania. Weryfikacja dokonana została na podstawie informacji z realizacji programów działań zebranych przez wszystkie instytucje biorące udział w programach oraz opracowania wykonanego przez Instytut Melioracji i Użytków Zielonych w Falentach pn. *Uszczegółowienie danych, wizualizacja przeprowadzenie konsultacji społecznych w procesie wyznaczania obszarów szczególnie narażonych na azotany pochodzenia rolniczego w regionach wodnych RZGW w Warszawie*. Na tej podstawie stwierdzono konieczność zmiany granicy obszaru w m. Pniewnik.

Realizacja programów działań dla OSN w 2007 r.:

Sona:

W ramach monitoringu prowadzonego przez WIOŚ wykonywane były badania zawartości azotanów oraz stopnia eutrofizacji w 4 punktach kontrolno-pomiarowych zlokalizowanych na ciekach: Dopływ z Przedwojewa i Sona. Wyniki badań wód powierzchniowych wykazują przekroczenia dopuszczalnej

zawartości azotanów. WIOŚ prowadzi także badania wód podziemnych w czterech studniach kopanych na terenie OSN w miejscowościach: Gostkowo, Pajewo Wielkie, Ciemniewko, Szyszki i Żochy. Wyniki badań azotanów we wszystkich studniach wskazują brak zanieczyszczenia wód podziemnych. Ponadto WIOŚ przeprowadził jedną kontrolę w gospodarstwie.

Dwukrotnie w ciągu roku są organizowane szkolenia dla rolników zamieszkałych na terenie OSN. W szkoleniach brało udział od 29,7% do 100% rolników wpisanych do rejestru.

Pniewnik:

WIOŚ - Delegatura w Mińsku Mazowieckim prowadził monitoring wód podziemnych. Woda podziemna badana w dwóch wodociągach i na terenie szkoły nie wykazała przekroczeń zawartości azotanów, jedynie badania prowadzone w studni kopanej wykazały przekroczenie dopuszczalnej granicy 50 mg NO₃/l.

Stacja Chemiczno-Rolnicza w Wesolej wykonała badania glebowe dla rolników zamieszkałych na terenie OSN. WIOŚ skontrolował 5 gospodarstw na terenie OSN.

Ogólnie dla obu obszarów OSN na przełomie 2006 i 2007 r. Stacja Chemiczno-Rolnicza w Wesolej wykonała badania glebowe dla 86 gospodarstw, przy czym dla OSN Sona wykonano 252 plany nawożenia, a dla OSN Pniewnik 21 planów nawożenia. Środki na badania glebowe przekazał bezpośrednio do Stacji Chemiczno-Rolniczej w Wesolej Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego (25 tys. zł).

1.2.2. Ochrona powierzchni ziemi

Ochrona gleb użytkowanych rolniczo

Tabela 4

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Ochrona gleb użytkowanych rolniczo*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Prowadzenie systemowych badań określających zanieczyszczenia gleb użytkowanych rolniczo w ramach monitoringu krajowego.	IUNG	↔
2.	Aktualizowanie map glebowo - rolnych, badania zasobności gleb jako podstawy do wyznaczania kolejności wapnowania i określenia właściwego nawożenia.	IUNG, Stacje Chemiczno – Rolnicze,	→
3.	Stosowanie zasad Dobrej Praktyki Rolniczej.	ARiMR, MODR, jst	↔
4.	Realizacja Krajowego Programu Rolno-Środowiskowego w zakresie ochrony gruntów rolnych.	MRiRW ARiMR, rolnicy indywidualni	→
5.	Prowadzenie prac rekultywacyjnych i zalesiania zdegradowanych gleb na obszarach użytkowanych rolniczo.	ARiMR, Lasy Państwowe, starostwa powiatowe, rolnicy indywidualni	→
6.	Prowadzenie działalności edukacyjnej w zakresie prac agrotechnicznych (właściwe stosowanie nawozów).	MODR, jst, MRiRW, Samorząd Województwa Mazowieckiego	↔
7.	Szkolenie kadr dla realizacji programów rewitalizacji i rolno-środowiskowych.	MODR, jst, MRiRW Samorząd Województwa Mazowieckiego	↔
8.	Szkolenia rolników – upowszechnianie dobrych praktyk rolniczych.	MODR, jst, MRiRW, Samorząd Województwa Mazowieckiego	↔

Jednostki samorządu terytorialnego realizujące działania:

powiaty: gostyniński, sztywniowski

miasta i gminy: Baranowo, Chlewiska, Ciechanów, Dębe Wielkie, Dzierżążnia, Garwolin, Grodzisk Mazowiecki, Gostynin, Grębków, Halinów, Jasieniec, Jastrząb, Kałuszyn, Klwów, Korczew, Lelis, Lipowiec

Kościelny, Łomianki, Magnuszew, Miedzna, Mirów, Nowy Duninów, Nur, Odrzywół, Opinogóra Górzna, Pacyna, Piaseczno, Prażmów, Przesmyki, Radzanów, Rybno, Sanniki, Skaryszew, Somianka, Stara Błotnica, Sterdyń, Stupsk, Szczawin, Szydłowiec, Wolanów, Wyszogród, Wyśmierzyce, Zakroczym, Załuski, Zatory.

Działanie 1

W latach 2005-2007 IUNG przeprowadził monitoring chemizmu gleb ornych na terenie Polski. Wyniki badań oraz ich analiza wykorzystywane będą do sporządzania raportów i syntez dotyczących wpływu działalności człowieka na środowisko, zarówno dla potrzeb krajowych, jak i międzynarodowych w tym Unii Europejskiej. Będą także pomocne dla celów programistycznych i planistycznych na różnych szczeblach administracji na potrzeby opracowywania programów ochrony środowiska, podejmowania określonych działań w zakresie ochrony gleby oraz planowania przestrzennego a także oceny ich skuteczności. Dane z Państwowego Monitoringu Środowiska w zakresie jakości gleb stanowią podstawę do formowania Polityki Ekologicznej Państwa oraz strategii zrównoważonego rozwoju Polski. Wyniki badań monitoringowych zostaną wykorzystane w pracach przygotowawczych dotyczących wdrażania opracowanej Tematycznej Strategii Ochrony Gleb w Europie oraz strategii krajowej. Stanowiąc będą w przyszłości punkt wyjścia do stworzenia nowego programu monitoringu gleb. Efekty realizacji przedmiotowej pracy mogą być także wykorzystywane dla celów edukacyjnych.

Działanie 2

Aktualizacja map glebowo-rolniczych w skali 1: 25000 na lata 2005-2006 została przeprowadzona przez IUNG w 2006 r. na zlecenie Geodety Mazowieckiego i obejmowała całe województwo mazowieckie, a zatem nie było konieczności przeprowadzenia aktualizacji map w 2007 r.

Badania zasobności gleb dla potrzeb wapnowania i optymalizacji nawożenia prowadzą systematycznie, w skali całego kraju, Stacje Chemiczno-Rolnicze (na zlecenie indywidualnych gospodarstw).

Działania 3, 6, 7, 8

MODR kontynuował swój udział w realizacji dwóch *Programów działań ograniczających odpływ azotu ze źródeł rolniczych dla obszarów szczególnie narażonych na terenie województwa mazowieckiego* tj. gminy Korytnica i dla zlewni rzeki Sony, obszarów wyodrębnionych na Mazowszu przez RZGW w oparciu o wyniki badań i analiz jakości wody, w związku z realizacją w Polsce unijnej Dyrektywy Azotanowej.

Program dla zlewni rzeki Sony realizowany był na terenie następujących gmin: Ciechanów, Ciechanów Miasto, Regimin, Opinogóra Górna, Gołymin Ośrodek, Sońsk, Ojrzeń, Świerszcze, Gzy i obejmował m.in.: szkolenia dla rolników dotyczące sposobów ograniczania odpływu azotu ze źródeł rolniczych i zasad dobrej praktyki rolniczej, ponadto doradztwo indywidualne w ramach, którego udzielono 887 porad i wykonano 31 bilansów nawozowych. Dodatkowo przeprowadzono na potrzeby programu ankietację wśród 564 rolników objętych programem działań oraz sporządzono opracowanie danych ankietowych.

Program dla OSN w gminie Korytnica obejmował doradztwo w zakresie realizacji zaleceń dotyczących praktyki rolniczej zawartych w Programie, obejmujących stosowanie zabiegów agrotechnicznych, a szczególnie nawożenia i prawidłowego przechowywania nawozów naturalnych w celu zredukowania odpływu azotu do wód powierzchniowych, jak również prowadzenie „Karty dokumentacyjnej pola” rejestrującej prace agrotechniczne głównie w zakresie stosowania nawożenia i ochrony roślin. W ramach doradztwa indywidualnego udzielono 129 porad oraz wypełniono 152 karty dokumentacyjne pól. Ponadto przeprowadzono ankietację dotyczącą prowadzonej produkcji i przestrzegania Zasad Dobrej Praktyki Rolniczej w 19 gospodarstwach, na podstawie których sporządzono analizę – *Monitorowanie zanieczyszczeń punktowych i obszarowych na terenie gospodarstw rolnych na obszarze szczególnie narażonym w Gminie Korytnica*.

W ramach realizacji programów działań dla OSN na terenie województwa mazowieckiego w 2007 r.:

- przeszkolono 830 rolników z OSN w województwie mazowieckim z zakresu ograniczania zanieczyszczeń azotowych ze źródeł rolniczych, w ramach 51 szkoleń,

- sporządzono 31 bilansów nawozowych w gospodarstwach objętych Programem, stanowiących podstawę prawidłowego gospodarowania nawozami naturalnymi w gospodarstwie rolnym,
- udzielono 1016 porad indywidualnych z omawianego zakresu (doradcy rolniczy MODR),
- przeprowadzono ankietyzację wraz z analizą ankietową w 564 gospodarstwach z terenu OSN w zlewni rzeki Sony i 19 gospodarstwach z gminy Korytnica.

Więcej informacji na temat wdrażania programów działań na rzecz ograniczenia wpływu zanieczyszczeń azotowych ze źródeł rolniczych umieszczono w opisie celu szczegółowym – ograniczenie odprowadzania nieoczyszczonych ścieków do wód.

Działanie 4

Działania realizowane w ramach Krajowego Programu Rolnośrodowiskowego w zakresie ochrony gruntów rolnych zostały określone w *Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013* w działaniu osi 2 - *Poprawa środowiska naturalnego i obszarów wiejskich (2.2 Program rolnośrodowiskowy)*.

W 2007 r. organizowane były również szkolenia rolników indywidualnych przez MODR (przeszkolono około 100 rolników).

Działanie 5

Działanie opisane w celu - Zwiększenie lesistości i ochrona lasów.

Rekultywacja terenów zdegradowanych

Tabela 5

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Rekultywacja terenów zdegradowanych*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Likwidacja magazynów i mogilników, a następnie rekultywacja gleby i ziemi po usuniętych odpadach.	Powiat grójecki	→
2.	Rekultywacja terenów zdegradowanych (w tym terenów przemysłowych).	Przedsiębiorstwo Eksploatacji Rurociągów Naftowych „Przyjaźń” S.A., Zakład Energetyczny Płock Dystrybucja Zachód Sp. z o.o. w Sierpcu, NAFTOBAZA Sp. z o.o. Polski Koncern Naftowy S.A. jst,	→
3.	Realizacja programów naprawczych na obszarach, na których wystąpiło przekroczenie standardów jakości gleby i ziemi, wskazanie zakresu, sposobu przeprowadzenia rekultywacji gleby i terminu zakończenia rekultywacji.	przedsiębiorstwa, starostwa powiatowe, Wojewoda Mazowiecki	→
4.	Kompleksowa rekultywacja i zagospodarowanie starych składowisk.	jst, przedsiębiorstwa	→

Jednostki samorządu terytorialnego realizujące działania:

powiaty: grójecki, wołomiński

miasta i gminy: Baranowo, Całowanie, Ciechanów, Dzierzgowo, Gąbin, Grodzisk Mazowiecki, Gostynin, Jabłonna, Jedlnia Letnisko, Józefów, Kadzidło, Otwock, Sieciechów, Sobienie Jeziory, Stare Babice, Sobolew, Szczutowo, Zakroczym,

Przedsiębiorstwa realizujące działania: Przedsiębiorstwo Eksploatacji Rurociągów Naftowych „Przyjaźń” S.A., Zakład Energetyczny Płock Dystrybucja Zachód Sp. z o.o. w Sierpcu, Miejskie Przedsiębiorstwo Oczyszczania w m.st. Warszawa Sp. z o.o., ECT Polska Sp. z o.o.,

Działanie 1

W 2007 r. przystąpiono do likwidacji mogilnika w miejscowości Grójec. Wydobyte odpady w postaci przeterminowanych środków zostały unieszkodliwione termicznie, natomiast gruz ze zlikwidowanych studni i zanieczyszczoną ziemię wywieziono na składowisko odpadów niebezpiecznych. Rekultywacja terenu polegała na zabezpieczeniu dna wykopu ekranem-warstwą gliny, a resztę uzupełniono gruntem piaszczystym. Teren mogilnika splantowano przywracając jego pierwotny stan. Usunięcie odpadów pozwoliło zlikwidować źródło skażenia, przez co wyeliminowano zagrożenie dla wód podziemnych oraz przywrócono funkcje użytkowe gruntów.

Działanie 2, 3

Jednostkami odpowiedzialnymi za prowadzenie działań naprawczych (w tym rejestru terenu, na których wystąpiło przekroczenie standardów jakości gleby i ziemi), do kwietnia 2007 r. byli starostowie.

W związku z wejściem w życie ustawy za dnia 13 kwietnia 2007 r. o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie (Dz. U. Nr 75, poz. 493), kompetencje dotyczące prowadzenia spraw z zakresu szkód w środowisku przekazane zastały do właściwych wojewodów.

W ramach realizacji działania Wojewoda Mazowiecki prowadził rejestr szkód w środowisku oraz wydał około 63 decyzje uzgadniające warunki przeprowadzenia działań naprawczych.

Przeprowadzono kompleksową rekultywację na 6 terenach przemysłowych w miejscowościach: Emilianów, Radzymin, Jabłonna, Józefów, Całownia, Sieciechów.

Działanie 4

Kontynuowano rekultywację terenów zdegradowanych na 17 składowiskach odpadów w miejscowościach: Stare Babice, Cudnow, Świder Wielki, Józefów, Rzęgnów, Sobienie Biskupie, Gostynin, Ciechanów, Całownia, Jabłonna, Brzozówka, Krępa, Zakroczym, Kłudnie Stare, Czerwińsk, Łubna, Marki.

1.2.3. Gospodarka odpadami

Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami

Tabela 6

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Współdziałanie i współpraca z administracją samorządową, rządową, przedsiębiorcami, organizacjami społecznymi, stowarzyszeniami, instytucjami kontrolnymi, do kompetencji których należą przedstawione cele w dziedzinie gospodarki odpadami, w zakresie: - zwiększanie świadomości ekologicznej mieszkańców województwa mazowieckiego w zakresie prawidłowego funkcjonowania gospodarki odpadami komunalnymi, - objęcia wszystkich mieszkańców województwa zorganizowanym zbieraniem odpadów do końca 2007 r., - objęcia wszystkich mieszkańców województwa systemem selektywnego zbierania odpadów najpóźniej do końca 2007 r., w zakresie: odpadów zielonych z parków i ogrodów, papieru i tektury, odpadów opakowaniowych ze szkła, tworzyw sztucznych i metali, odpadów niebezpiecznych w strumieniu odpadów komunalnych (w tym: zużyte baterie i akumulatory, zużyty sprzęt elektryczny i elektroniczny, przeterminowane leki, chemikalia), odpadów wielkogabarytowych i odpadów remontowych, - doskonalenia systemu selektywnej zbiórki odpadów w celu	jst, przedsiębiorcy, Samorząd Województwa Mazowieckiego, Lasy Państwowe	→

	osiągnięcia odpowiednich poziomów odzysku i recyklingu dla osiągnięcia odpowiednich limitów odzysku i recyklingu odpadów, - zamknięcia do końca 2009 r. wszystkich składowisk niespełniających standardów UE, - eliminacji praktyk nielegalnego składowania odpadów, - zwiększenia odzysku i unieszkodliwiania (poza składowaniem) odpadów, poprzez wdrażanie nowych technologii spełniających wymagania BAT, - kontynuacji uporządkowania systemu gospodarki odpadami komunalnymi w województwie, ze szczególnym uwzględnieniem tworzenia ponad lokalnych struktur organizacyjnych.		
--	--	--	--

Jednostki samorządu terytorialnego realizujące działania:

powiaty: białobrzeski, grodziski, ostrołęcki, otwocki, pruszkowski, sierpecki, węgrowski, wołomiński
miasta i gminy: Baranowo, Baranów, Biezuń, Błędów, Bodzanów, Borowie, Brwinów, Dobre, Garbatka Letnisko, Gąbin, Głowaczów, Grębków, Gostynin, Góra Kalwaria, Grodzisk Mazowiecki, Grudusk, Jabłonna, Jakubów, Józefów, Kałuszyn, Karczew, Karniewo, Klembów, Kolbiel, Korytnica, Korczew, Kotuń, Kozienice, Krzynowłoga Mała, Latowicz, Legionowo, Lelis, Lipowiec Kościelny, Liw, Łąck, Łochów, Łomianki, Maków Mazowiecki, Małkinia Górna, Marki, Miedzna, Milanówek, Mińsk Mazowiecki, Mława, Mszczonów, Naruszewo, Nieporęt, Nowy Dwór Mazowiecki, Olszewo Borki, Ostrów Mazowiecka, Otwock, Paprotnia, Piaseczno, Piława, Pionki, Płock, Płońsk, , Pruszków, Przasnysz, Radom, Radzanów, Radzymin, Raszyn, Regimin, Różan, Rybno, Sabnie, Serock, Sieciechów, Sierpc, Sobolew, Sochaczew, Sochocin, Somianka, Sońsk, Stanisławów, Stara Błotnica, Stare Babice, Suchozębry, Sulejówek, Szydłowiec, Teresin, Warszawa, Wąsewo, Wiązowna, Wieczfnia Kościelna, Wieliszew, Wołomin, Wyszków, Wyszogród, Zakroczym, Załuski, Zielonka, Żabia Wola, Żuromin.

Przedsiębiorstwa realizujące działania: Vattenfall Heat Poland S.A, Żuromińskie Zakłady Komunalne, MZGKiM Sp. z o.o. w Przasnyszu, PPUH „RADKOM” Sp. z o.o., ZGKiM Gminy Mszczonów w Mszczonowie, Fabryka Samochodów Osobowych S.A. w Warszawie, ZPP AUTO Sp. z o.o., Miejskie Przedsiębiorstwo Oczyszczania w m. st. Warszawie Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Państwowej Komunikacji Samochodowej w Łosicach Sp. z o.o., EKOLIDER Jarosław Wyglądała, Stowarzyszenie Niepełnosprawnych dla Środowiska EKON, Ostrołęckie Towarzystwo Budownictwa Społecznego Sp. z o.o., Zakład Utylizacji Odpadów w Siedlcach Sp. z o.o., EKO-Standard Usługi Komunalne, Cegielnia „Lisica” W. Paciorek, M. Szybor, Miejskie Przedsiębiorstwo Usług Komunalnych Sp. z o.o. Maków Mazowiecki, Kingspan Sp. z o.o., ORLEN Eko Sp. z o.o., Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej Sp. z o.o., w Ostrowi Mazowieckiej, Zakład Gospodarki Mieszkaniowej w Sierpcu, Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej w Płońsku Sp. z o.o., „AS” Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Budowy Dróg i Mostów Mińsk Mazowiecki, Przedsiębiorstwo Przerobu Żłomu Metali „Segromet” Sp. z o.o., Olmmer Osowski Janusz Andrzej, Zakład Usługowy Mechaniki Pojazdowej Tadeusz Zbieć, Firma HUP WIEKEL Ołędzki Wiktor, Zakład Handlowo-Usługowy w Żyrardowie, OSCAR Sp. z o.o., AUTO-KASACJA „DAST” Antoni Deluga, Tomasz Stefaniuk s.c., MARPUT Stacja Demontażu Pojazdów Sp. z o.o., Zakład Usługowo-Handlowy AUTO Ireneusz Klimaszewski, „GUMKOWSCY” S.C. Piotr Gumkowski i Dariusz Gumkowski, PPHU „WAMAK” Jerzy Walczak, Mechanika Pojazdowa Błacharstwo, Lakiernictwo M.Gańko, W.Gańko Spółka Cywilna, „AUTO - ZŁOM” Jolanta Łątkiewicz, Auto – Złom - Szrot Wojciech Fabian, HOLDMAR Firma Usługowo-Handlowa Sławomir Szymański.

Działanie 1

Zaktualizowana wersja *Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami dla Mazowsza na lata 2007-2011 z uwzględnieniem lat 2012-2015* (WPGO) przedstawia działania zmierzające do utworzenia nowoczesnego i skutecznego systemu gospodarowania odpadami na lata 2007-2015, zgodnego z Polityką Ekologiczną Państwa i Krajowym planem gospodarki odpadami 2010. Celem niniejszego dokumentu jest zintegrowanie gospodarki odpadami na Mazowszu w sposób zapewniający szeroko pojmowaną ochronę środowiska oraz uwzględniający obecne i przyszłe uwarunkowania ekonomiczne. Plan obejmuje pełen zakres informacji dotyczących głównych rodzajów odpadów powstających w województwie mazowieckim, a w szczególności odpadów komunalnych, niebezpiecznych i innych rodzajów odpadów. Określono w nim również bieżące problemy i wskazano słabe strony systemu, sformułowano priorytety, cele i zadania z zakresu gospodarki odpadami.

Załącznikiem do WPGO jest *Programu usuwania wyrobów zawierających azbest z terenu Województwa Mazowieckiego*.

W ramach wdrażania WPGO Samorząd Województwa Mazowieckiego prowadził akcje informacyjne i edukacyjne, w tym:

- wydruk *Planu* i zapis na płytach CD w celu przekazania jednostkom samorządu terytorialnego;
- cykl 25 szkoleń pt. *Szkolenie mieszkańców obszarów wiejskich w zakresie prawidłowego zagospodarowania odpadów, a w szczególności odpadów niebezpiecznych*, w których uczestniczyło ponad 2000 osób. W ramach przedsięwzięcia zostały opracowane materiały szkoleniowe „*Prawidłowe zagospodarowanie odpadów*”, zawierające praktyczne rady i wskazówki związane z prawidłową gospodarką odpadami niebezpiecznymi, które zostały rozdysponowane uczestnikom spotkań. Ideą szkoleń było przekazanie wiedzy merytorycznej dotyczącej określonych grup odpadów, oraz uświadomienie zagrożeń wynikających z niekontrolowanego przedostawania się odpadów niebezpiecznych do środowiska i niekorzystnego oddziaływania na rolnictwo;
- publikację artykułu prasowego oraz kolportaż materiałów informacyjnych dotyczących prawidłowego gospodarowania odpadami na terenach wiejskich w Poradniku Samorządowym – „*Gospodarz*”. W artykule tym zostały przedstawione działania Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego na rzecz poprawy świadomości ekologicznej m.in. informacje o akcjach edukacyjnych, konferencjach oraz innych przedsięwzięciach organizowanych przez Urząd w celu poprawienia stanu środowiska i zwiększenia świadomości mieszkańców Mazowsza w zakresie prawidłowej gospodarki odpadami. Dodatkowo wraz z gazetą zostały rozdysponowane ulotki przedstawiające sposób postępowania z poszczególnymi grupami odpadów;
- publikację 4 artykułów prasowych w Gazecie Rolniczej „*Chłopska Droga*” na temat poprawnego gospodarowania odpadami na terenach wiejskich. W artykułach zostały poruszone kwestie aktualizacji WPGO i zapisanych w nich wytycznych odnośnie gospodarki odpadami, stanu gospodarki odpadami w Polsce i na Mazowszu oraz zasady selektywnej zbiórki odpadów i postępowanie z odpadami ulegającymi biodegradacji;
- dwudniową konferencję dotyczącą gospodarki odpadami w ramach realizacji projektu RECO, skierowaną do pracowników samorządowych oraz zarządzających składowiskami, która miała na celu wymianę doświadczeń w dziedzinie zamykania i rekultywacji składowisk. Na konferencjach zostały przedstawione problemy województwa mazowieckiego w dziedzinie zamykania składowisk odpadów oraz idea organizacji Regionalnych Zakładów Gospodarki Odpadami, wyznaczonych w aktualizacji WPGO;
- dwudniowe seminarium dotyczące wymiany doświadczeń szwedzko - polskich w zakresie zamykania, rekultywacji oraz ponownego wykorzystania składowisk odpadów. Przedmiotowe seminarium było skierowane do pracowników samorządowych i zarządzających składowiskami;
- dofinansowanie organizacji cyklu szkoleń dotyczących gospodarki odpadami w gminie Płońsk w ramach realizacji zadań wynikających z WPGO. W ramach wymienionego cyklu szkoleń zorganizowano 6 spotkań mających na celu przedstawienie zagadnień z zakresu ochrony środowiska, a w szczególności gospodarki odpadami. Podczas szkoleń omówione zostały tematy z zakresu selektywnej zbiórki odpadów, metod ich unieszkodliwianie, odzysku oraz recyklingu odpadów;
- dofinansowanie organizacji cyklu szkoleń i przygotowania materiałów informacyjnych dotyczących selektywnej zbiórki odpadów oraz prawidłowego postępowania z odpadami komunalnymi w gminie Załuski w ramach realizacji zadań wynikających z WPGO. Ww. cykl szkoleń obejmował zagadnienia dotyczące prawidłowego funkcjonowania systemu selektywnej zbiórki odpadów komunalnych oraz promował właściwą postawę wśród mieszkańców województwa mazowieckiego;
- wydruk kalendarza ściennego na 2008 r. oraz komiksu dla dzieci *Wspaniały świat Szopa Czystoszka* o tematyce propagującej zasady ograniczania ilości wytwarzanych odpadów oraz prowadzenia selektywnej zbiórki odpadów;
- przewodnik multimedialny na płytach CD dla dzieci zawierający quiz ekologiczny z zakresu gospodarki odpadami.

Koszty poniesione przez Samorząd Województwa Mazowieckiego to **331 tys. zł.**

Najważniejsze działania realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego to:

- wdrażanie systemów selektywnej zbiórki odpadów, w ramach którego realizowano zakupy nowych pojemników oraz organizowano szkolenia dla mieszkańców i młodzieży szkolnej;
- prowadzenie działań mających na celu zwiększenie odzysku i unieszkodliwiania odpadów poprzez: opracowywanie projektów dokumentacji, budowę instalacji: sortowni i kompostowni (Ostrołęka, Brudnice, Wola Suchożebrska), budowę spalarni odpadów w Płocku, modernizację Zakładu Utylizacji Odpadów Komunalnych w Radomiu.

1.2.4. Poprawa jakości powietrza atmosferycznego

Zmniejszenie przekroczeń dopuszczalnych poziomów stężeń

Tabela 7

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Zmniejszenie przekroczeń dopuszczalnych poziomów stężeń*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Przygotowanie i realizacja programów ochrony powietrza poprzez kontynuację lub podjęcie działań naprawczych wyznaczonych w wyniku corocznych ocen jakości powietrza.	Wojewoda Mazowiecki,	→
2.	Działania kontrolne dotyczące realizacji rozporządzeń Wojewody Mazowieckiego dotyczących programów ochrony powietrza.	Wojewoda Mazowiecki,	↓
3.	Wprowadzenie monitoringu emisji zanieczyszczeń w najważniejszych źródłach, takich jak: ciepłownie, elektrociepłownie i kotłownie w celu eliminacji przekroczeń.	Mazowiecka Wytwórnia Wódek i Drożdży "POLMOS", Tramwaje Warszawskie Sp. z o.o.	→
4.	Dalszy systematyczny monitoring imisji zanieczyszczeń powietrza, który pozwoli prawidłowo ocenić jego stan oraz podjąć odpowiednie działania.	WIOŚ	↔

Działania 1, 2

W 2007 r. Wojewoda Mazowiecki określił, w drodze rozporządzeń, programy ochrony powietrza dla trzech stref województwa mazowieckiego:

- aglomeracji warszawskiej – rozporządzenie Nr 67 z dnia 24 grudnia 2007 r., opublikowane w Dzienniku Urzędowym Województwa Mazowieckiego Nr 269 z dnia 31 grudnia 2007 r., pod pozycją 9320,
- miasta Radom – rozporządzenie Nr 66 z dnia 24 grudnia 2007 r., opublikowane w Dzienniku Urzędowym Województwa Mazowieckiego Nr 269 z dnia 31 grudnia 2007 r., pod pozycją 9319,
- powiatu żyrardowskiego – rozporządzenie Nr 65 z dnia 21 grudnia 2007 r., opublikowane w Dzienniku Urzędowym Województwa Mazowieckiego Nr 269 z dnia 31 grudnia 2007 r., pod pozycją 9318.

Programy określone zostały ze względu na stwierdzone przekroczenia poziomów dopuszczalnych pyłu zawieszonego PM10, w aglomeracji warszawskiej również ze względu na przekroczenia poziomu dopuszczalnego dwutlenku azotu.

W programach określone zostały: naruszenia standardów jakości powietrza i ich zakres, źródła pochodzenia pyłu zawieszonego PM10 (w przypadku aglomeracji warszawskiej także źródła pochodzenia dwutlenku azotu), podstawowe kierunki działań oraz zakres działań naprawczych zmierzających do przywracania poziomów dopuszczalnych pyłu zawieszonego PM10 i dwutlenku azotu, organy właściwe w sprawach:

- przekazywania organowi określającemu program informacji o wydawanych decyzjach, których ustalenia zmierzają do osiągnięcia celów programów,
- monitorowania realizacji programów lub poszczególnych zadań programu,

podmioty korzystające ze środowiska i ich obowiązki, termin realizacji programu.

Programy weszły w życie w styczniu 2008 r. W związku z powyższym wdrażanie podstawowych kierunków działań, jak również działań naprawczych rozpoczęte zostało w 2008 r. Działania kontrolne zostaną podjęte w latach przyszłych.

Działanie 4

W 2006 r. został opracowany *Program Monitoringu Środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2007-2009*, który wskazuje kierunki działań m.in. z zakresu monitoringu powietrza. W 2007 r. zakres prowadzonego monitoringu powietrza został poszerzony o nowe zanieczyszczenia, metale w pyłe PM10 oraz bezno/a/piren. Obecnie prowadzone są również pilotażowe pomiary pyłu drobnego PM2.5, którego stałe pomiary rozpoczną się od 2009 r. Głównym zadaniem prowadzonego monitoringu imisji jest uzyskanie poziomów stężeń zanieczyszczeń, na podstawie których wykonywane są roczne oceny jakości powietrza. Ich wynikiem jest wskazanie stref w województwie, w których niedotrzymywane są poziomy dopuszczalne i dla których należy wdrożyć programy ochrony powietrza w celu osiągnięcia standardów imisyjnych. W wyniku rocznej oceny jakości powietrza za 2007 r., w obrębie 6 stref: aglomeracji warszawskiej, miasta Radomia, miasta Płocka, powiatu piaseczyńskiego, strefy ciechanowsko-mławskiej i strefy przuszkowsko-żyrardowskiej, zidentyfikowano obszary przekroczenia poziomów dopuszczalnych pyłu zawieszonego PM10. Dla aglomeracji warszawskiej stwierdzono także przekroczenia poziomu dopuszczalnego dwutlenku azotu. Również na obszarze całego województwa (z wyjątkiem aglomeracji warszawskiej w przypadku ozonu) został przekroczony poziom docelowy benz/a/pirenu i ozonu. Wyniki Rocznej Oceny Jakości Powietrza stanowią podstawę (zgodnie z art. 91 ust. 3 i 5 *ustawy – Prawo ochrony środowiska*) do opracowania Programów ochrony powietrza ze względu na przekroczenie poziomów dopuszczalnych pyłu zawieszonego PM10 oraz poziomów docelowych benz/a/pirenu i ozonu.

Ograniczenie emisji niskiej

Tabela 8

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Ograniczenie emisji niskiej*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Dalsze podłączanie obiektów do miejskiej sieci ciepłej oraz zmianę czynnika grzewczego z paliwa stałego na gazowe bądź olejowe.	jst, przedsiębiorstwa energetyki ciepłej, Wspólnota Mieszkaniowa Nieruchomości Wspólnej przy ul. Malczewskiego 26A w Radomiu	→
2.	Realizacja zadań przewidzianych dla poprawy infrastruktury drogowej.	jst, GDDKiA, MZDW	↔
3.	Modernizacja taboru komunikacji autobusowej.	ZTM, MZA w Warszawie, MPK w Siedlcach, ZKM w Sochaczewie	↔
4.	Likwidacja palenisk domowych opalanych węglem poprzez zamianę na bardziej przyjazne dla środowiska (gazowe lub elektryczne).	Urząd Gminy: Grabowo, Olszewo-Borki, Głowaczów, osoby prywatne	→
5.	Termomodernizacja budynków.	jst, przedsiębiorstwa, Komenda Wojewódzka Policji w Radomiu, Spółdzielnia Mieszkaniowa "Miła" w Warszawie, Instytut Ojców Szensztackich	↔
6.	Budowa sieci gazowych na terenach wiejskich i cennych pod względem przyrodniczym.	Sobienie-Jeziory	→
7.	Wprowadzanie indywidualnych liczników ciepła.	jst, przedsiębiorstwa	↔

Jednostki samorządu terytorialnego realizujące działania:

powiaty: białobrzegi, garwoliński, gostyniński, grójecki, legionowski, makowski, miński, mławski, nowodworski, ostrołęcki, ostrowski, otwocki, płoński, przysuski, pułtuski, sierpecki, sochaczewski, sokołowski, szydlowiecki, warszawski, węgrowski, wołomiński, żuromiński, żyrardowski

miasta i gminy: Baboszewo, Baranowo, Biezuń, Błędów, Błonie, Bodzanów, Borowie, Brańszczyk, Brwinów, Ciepeliów, Chorzele, Chotcza, Czarnia, Czernice Borowe, Dęba Wielkie, Długosiodło, Dzierzgowo, Garbatka Letnisko, Garwolin, Gąbin, Głowaczów, Gniewoszków, Gołymin Ośrodek, Gostynin, Gozdowo, Góra Kalwaria, Górzno, Grębków, Grudusk, Halinów, Huszlew, Iłża, Izabelin, Jabłonna, Jabłonna Lacka, Jadów, Jakubów, Jasieniec, Jedlińsk, Jedlnia Letnisko, Jednoróżec, Józefów, Karniewo, Krasne, Kołbiel, Korczew, Kotuń, Kozienice, Krasnosielec, Krzynowłoga Mała, Kuczbork – Osada, Latowicz, Lelis, Leoncin, Lipowiec Kościelny, Liw, Lubotyń, Łaskarzew, Łąck, Łyse, Magnuszew, Maków Mazowiecki, Małkinia Górna, Miedzna, Mińsk Mazowiecki, Mirów, Mochowo, Mogielnica, Mordy, Mrozy, Mszczonów, Nowy Duninów, Nowy Dwór Mazowiecki, Nur, Odrzywół, Olszanka, Olszewo Borki, Opinogóra Górna, Ostrołęka, Ostrów Mazowiecka, Otwock, Pacyna, Piaseczno, Pilawa, Pionki, Platerów, Płońsk, Pokrzywnica, Prażmów, Pruszków, Przesmyki, Przylęk, Przysucha, Przytyk, Puszcza Mariańska, Radom, Radzanów, Radzymin, Regimin, Repki, Różan, Rybno, Rząśnik, Rzecznów, Sabnie, Sadowne, Sanniki, Siedlce, Sienno, Sierpc, Sobolew, Sobienie Jeziory, Sochaczew, Sochocin, Sońsk, Stara Błotnica, Stara Kornica, Stoczek, Sterdyń, Stromiec, Stupsk, Suchożebry, Sypniewo, Szczawin Kościelny, Szczutowo, Szulborze Wielkie, Szydłowo, Tarczyn, Teczów, Teresin, Trojanów, Warka, Warszawa, Węgrów, Wieczfnia Kościelna, Wieliszew, Wierzbica, Wierzbno, Wilga, Wiśniew, Wodynie, Wolanów, Wołomin, Wyszogród, Wyszków, Wyśmierzyce, Zabrodzie, Zakroczym, Załuski, Zatory, Ząbki, Zielonka, Żabia Wola, Żelechów, Żuromin.

Przedsiębiorstwa realizujące działania: Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. w Gostyninie, Przedsiębiorstwo Energetyczne w Siedlcach Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Usług Inżynieryjno – Komunalnych Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej w Płońsku Sp. z o.o., Zakład Energetyki Ciepłej w Wołominie Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej w Pułtuskach Sp. z o.o., Żuromińskie Zakłady Komunalne Sp. z o.o., Spółdzielnia Mleczarska w Żurominie, Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej „Żyrardów” Sp. z o.o., Zakład Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. w Nowym Dworze Mazowieckim, Stołeczne Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej S.A., RWE Stoen Operator Sp. z o.o. w Warszawie, Pruszkowska Spółdzielnia Mieszkaniowa, Miejskie Przedsiębiorstwo Komunikacyjne w Siedlcach, CNPEO "Radwar" S.A., Instytut Farmaceutyczny w Warszawie, Instytut Energii Atomowej w Otwocku – Świerk, Tramwaje Warszawskie Sp. z o.o.

Działanie 2

W ramach SIWR na zadania z zakresu: poprawy infrastruktury drogowej (Komponenty A, C, J) województwo mazowieckie przeznaczyło kwotę **148 409 tys. zł** (zostało zmodernizowanych ok. 770 km dróg).

W ramach działalności Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich zostało wyremontowanych, zmodernizowanych, wybudowanych 274 km dróg za kwotę **339 097 tys. zł**, w tym **295 744 tys. zł** stanowiły środki Samorządu Województwa Mazowieckiego (pozostałe koszty - dotacja UE - ZPORR);

Najważniejsze inwestycje realizowane na Mazowszu w 2007 r. przez Generalną Dyрекcję Dróg Krajowych i Autostrad:

- przebudowa drogi krajowej nr 50 (Grójec – Góra Kalwaria),
- przebudowa drogi S-7 do parametrów drogi ekspresowej (Białobrzegi – Jedlińsk),
- budowa węzła Załuskiego na przecięciu dróg powiatowych o nr 07795 i 07796 z drogą krajową nr 7 Warszawa – Gdańsk.

Działanie 5

W ramach Mazowieckiego Instrumentu Wsparcia Modernizacji Placówek Oświatowych Samorząd Województwa Mazowieckiego dofinansował ok. 230 zadań z zakresu termomodernizacji. Kwota wydatkowana - 12 661 tys. zł.

Dofinansowano 12 zadań z zakresu termomodernizacji zespołów opieki zdrowotnej podległych Samorządowi Województwa Mazowieckiego i na ten cel wydatkowano kwotę 5 934 tys. zł.

Ponadto działanie realizowały jednostki samorządu terytorialnego, jednostki rządowe i przedsiębiorstwa.

1.2.5. Hałas

Ograniczenie uciążliwości akustycznej dla mieszkańców w miejscach poważnego naruszenia standardów

Tabela 9

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Ograniczenie uciążliwości akustycznej dla mieszkańców w miejscach poważnego naruszenia standardów*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Opracowanie i wdrożenie programów ograniczeń hałasu dla miast zagrożonych ponadnormatywnym hałasem.	m. st. Warszawa	→
2.	Budowa ekranów akustycznych o stosownej konfiguracji w miejscach występowania szczególnych uciążliwości akustycznych dla mieszkańców lub wskazanych przez opracowane przeglądy ekologiczne z określeniem ich rzeczywistej skuteczności.	m. st. Warszawa, PKP PLK S.A., GDDKiA w Warszawie, MZDW	→
3.	Poprawa stanu nawierzchni dróg z wykorzystaniem technologii obniżających emisję hałasu powstającego na styku „koło-nawierzchnia”.	jst, GDDKiA w Warszawie, MZDW,	↔
4.	Zwiększanie izolacyjności budynków (np. poprzez wymianę okien) w miejscach występowania przekroczeń wartości progowych hałasu w sytuacji, gdy inne sposoby ograniczenia emisji hałasu nie dają skutecznych rezultatów.	BIOTON S.A. GDDKiA w Warszawie,	→
5.	Opracowanie i wdrożenie zasad organizacji ruchu sprzyjających obniżeniu emisji hałasu do środowiska.	GDDKiA w Warszawie, MZDW, Tramwaje Warszawskie Sp. z o.o,	→
6.	Poprawa stanu technicznego tras kolejowych i tramwajowych.	Tramwaje Warszawskie Sp. z o.o, Koleje Mazowieckie – KM Sp. z o.o, PKP Polskie Linie Kolejowe S.A	↔
7.	Interwencyjna działalność organów kontroli środowiska w przypadku stwierdzenia poważnych naruszeń zasad przestrzegania emisji hałasu przemysłowego do środowiska.	WIOS, m. st. Warszawa	↔

Działanie 1

Rozpoczęto prace związane z opracowaniem *Programu ochrony środowiska przed hałasem dla m. st. Warszawy*, na podstawie sporządzonych przez Urząd Miasta Stołecznego Warszawy mapach akustycznych. Celem ww. *Programu* będzie dostosowanie poziomu hałasu do dopuszczalnego oraz wyznaczenie obszarów „ciszy”.

Działania 2, 3, 4

Ważniejsze inwestycje realizowane w 2007 r.:

- Budowa Trasy Siekierkowskiej – odcinka IIB od węzła Bora Komorowskiego do ul. Płowieckiej w ramach, której wybudowano 2,5 km drogi, 4,33 km chodników i ścieżek rowerowych, 16 obiektów inżynierskich tzn. wiadukty i estakady drogowe, tunele i kładki dla pieszych oraz 5,66 km ekranów akustycznych, mających na celu zredukowanie uciążliwości akustycznej oraz zmniejszenie zanieczyszczenia powietrza i ograniczenie jego skutków,

- Modernizacja Ronda Starzyńskiego, w ramach której przebudowano skrzyżowanie typu rondo i wybudowano estakady, wymieniono okna oraz 1,43 km ekrany akustyczne, co pozwoliło na poprawienie klimatu akustycznego wokół terenów sąsiednich,
- Budowa ekranów akustycznych w ciągu ul. Wał Miedzeszyński na odcinku do Mostu Powiatowego do ul. Wersalskiej, w ramach której wybudowano 1,65 km ekranów,
- Przebudowa dróg (Grójec – Góra Kalwaria, Białobrzegi - Jedlińsk) oraz budowa obwodnicy Garwolina i Jabłonnej, w ramach której wybudowano 13,08 km ekranów akustycznych.

Więcej informacji w opisie obszaru – poprawa jakości powietrza atmosferycznego.

Działanie 5

Opracowane zostały projekty czasowej i stałej organizacji ruchu kołowego w ciągu Al. Jerozolimskich oraz przeprowadzono rozbudowę *Systemu Nadzoru Ruchu Tramwajów*, w ramach którego monitorowano organizację ruchu tramwajów.

Działanie 6

W celu poprawy stanu technicznego tras kolejowych przeprowadzono następujące inwestycje:

- Modernizację elektrycznych zespołów trakcyjnych (Koleje Mazowieckie KM Sp. z o.o.),
- Modernizację linii kolejowej E 20 (na odcinku Siedlce – Terespol),

oraz opracowano projekty dokumentacji dotyczących:

- Modernizacji tras tramwajowych wzdłuż Al. Jerozolimskie, Al. Jana Pawła II, Terasy WZ,
- Modernizacji linii kolejowej nr 8 Warszawa Zachodnia – Warszawa Okęcie i budowa łącznicy Warszawa Służewiec – Lotnisko Okęcie,
- Modernizacji linii kolejowej E 65 (odcinek Warszawa- Gdynia).

Ocena stanu akustycznego środowiska i obserwacja zmian

Tabela 10

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Ocena stanu akustycznego środowiska i obserwacja zmian*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Rozwój systemu monitoringowego hałasu (spełnienie wymogów stawianych przez dyrektywę 2002/49/WE dotyczącą oceny i zarządzania hałasem w środowisku).	WIOŚ, GIOŚ, Przedsiębiorstwo Państwowe „Porty Lotnicze” w Warszawie, m. st. Warszawa	↔
2.	Określenie przez Wojewodę Mazowieckiego w terminie do 30 czerwca 2008 r. programu działań ograniczających ponadnormatywną emisję hałasu do środowiska dla dróg, linii kolejowych lub lotnisk zaliczonych do obiektów mogących powodować negatywne skutki oddziaływań na znacznych obszarach (w oparciu o mapy akustyczne sporządzane przez zarządzającego obiektem).	Wojewoda Mazowiecki	→
3.	Wyznaczenie obszarów „ciszy” na terenie aglomeracji oraz na otwartym terenie poza miastem i prowadzenie na tym terenie całodobowego, okresowego monitoringu i uwzględnienie ochrony prawnej w planach zagospodarowania przestrzennego przez wprowadzenie odpowiednich zapisów.		↓
4.	Prowadzenie badań akustycznych na potrzeby sporządzenia przez odpowiedniego starostę map akustycznych dla aglomeracji powyżej 100 tys. mieszkańców.	m. st. Warszawa, Przedsiębiorstwo Państwowe „Porty Lotnicze” w Warszawie GDDKiA, WIOŚ	→

Działanie 1

Rozwój system monitoringu na terenie województwa mazowieckiego polegał na gromadzeniu i przetwarzaniu wyników badań, prowadzeniu analiz i oceny klimatu akustycznego w celu koordynowania i udostępnienia informacji społeczeństwu. W 2007 r. prowadzona była również modernizacja systemu monitoringu hałasu lotniczego, w ramach której wymieniono urządzenia pomiarowe na stacjach, sprzęt komputerowy wraz z najnowszą wersją oprogramowania, a także przeprowadzono modernizację połączenia systemu z radarem lotniskowym.

Działanie 2

W wyniku prowadzonych działań mających na celu ograniczenie ponadnormatywnej emisji hałasu do środowiska z dróg, linii kolejowych lub lotnisk w 2007 r. został utworzony **Rozporządzeniem Nr 50 Wojewody Mazowieckiego z dnia 7 sierpnia 2007 r. obszar ograniczonego użytkowania dla Portu Lotniczego im. Fryderyka Chopina w Warszawie.**

Wprowadzenie ww. dokumentu do obiegu prawnego precyzuje zasięg oddziaływania portu lotniczego i prawa mieszkańców trzech dzielnic warszawskich – Ursynowa, Ursusa i Włoch oraz gmin podwarszawskich – Piaseczna, Lesznowoli, Michałowic, Raszyna i Piastowa, cierpiących na uciążliwości wynikające z sąsiadującej inwestycji. Na obszarze ograniczonego użytkowania zabrania się:

- przeznaczania nowych terenów pod szpitale, domy opieki oraz zabudowę związaną ze stałym lub wielogodzinnym pobytem dzieci i młodzieży, a w strefie M (strefa ograniczeń zabudowy mieszkaniowej) także pod zabudowę mieszkaniową;
- zmiany sposobu użytkowania budynków w całości lub w części na szpitale i domy opieki oraz na stały lub wielogodzinny pobyt dzieci i młodzieży, a w strefie M - także na cele mieszkaniowe
- budowy nowych szpitali, domów opieki, zabudowy związanej ze stałym lub wielogodzinnym pobytem dzieci i młodzieży, a w strefie M także budynków mieszkalnych, z zastrzeżeniem ust. 2 w/w rozporządzenia.

Dzięki wprowadzonemu rozporządzeniu właściciele i samoistni posiadacze nieruchomości położonych w strefie M **w ciągu dwóch lat od jego wejścia w życie** będą mogli domagać się od Polskich Portów Lotniczych odszkodowań za hałas powodowany przez przelatujące samoloty lub żądać od przedsiębiorstwa wykupienia ich nieruchomości.

Działanie 4

W ramach realizacji zadania prowadzone były badania akustyczne, a w szczególności pomiary poziomu hałasu (ciągłe lub okresowe) na terenach zagrożonych ponadnormatywnym hałasem. Wyniki badań wykorzystane zostały przy realizacji opracowań: *Mapy Akustyczne m.st. Warszawy*, *Mapy akustyczne dla dróg krajowych o natężeniu ruchu 16 400 pojazdów na dobę z terenu województwa mazowieckiego* oraz *Mapa akustyczna terenów, na których występuje negatywne oddziaływanie hałasu powodowanego eksploatacją Portu Lotniczego Warszawa im. Fryderyka Chopina.*

1.2.6. Promieniowanie niejonizujące

Ochrona przed polami elektromagnetycznymi

Tabela 11

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Ochrona przed polami elektromagnetycznymi*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Preferowanie niskokonfliktowych lokalizacji źródeł pól elektromagnetycznych.	Jabłonna, Grodzisk Mazowiecki, Wojewoda Mazowiecki, PWIS w Warszawie	↔

2.	Wprowadzenie do planów zagospodarowania przestrzennego zagadnień dotyczących pól elektromagnetycznych; uwzględnianie wyników badań i analiz dotyczących oddziaływania pól elektromagnetycznych w planach zagospodarowania przestrzennego i decyzjach lokalizacyjnych obiektów.	Baranowo, Sulejówek, Grodzisk Mazowiecki	↔
3.	Egzekwowanie zapisów dotyczących przestrzegania obszarów ograniczonego użytkowania (zawartych w raportach oddziaływania źródeł pól elektromagnetycznych na środowisko).	(brak obszarów ograniczonego użytkowania)	↓
4.	Rozwój systemu monitoringu pól elektromagnetycznych i prowadzenie bazy danych.	WIOŚ	↔
5.	Prowadzenie cyklicznych kontrolnych badań poziomów promieniowania na obszarach miejskich oraz innych terenach o zwiększonym stopniu ryzyka.	WIOŚ	↔
6.	Stworzenie na podstawie pomiarów oraz danych technicznych bazy danych dotyczących źródeł promieniowania z wykorzystaniem GIS.	Główny Inspektorat Sanitarny, Wojewódzka Stacja Sanitarno – Epidemiologiczna w Warszawie, WIOŚ	→
7.	Podnoszenie świadomości społeczeństwa związanej z występowaniem źródeł promieniowania i ich oddziaływaniem.	Sierpc	↔

Działania 4, 5

Na potrzeby monitoringu pól elektromagnetycznych w środowisku WIOŚ wykonywał pomiary monitoringowe oraz pomiary kontrolne wokół instalacji emitujących pola elektromagnetyczne. Na podstawie wykonanych pomiarów prowadzony jest rejestr obszarów dostępnych dla ludności, na których stwierdzono przekroczenia dopuszczalnych poziomów pól elektromagnetycznych w środowisku. Z informacji otrzymanych od WIOŚ wynika, że w 2007 r. nie stwierdzono obszarów, na których poziomy pól elektromagnetycznych mogłyby zagrażać zdrowiu. Prowadzone są również bazy danych dotyczących:

- maksymalnych wartości poziomów pól wokół instalacji określonych na podstawie pomiarów wykonanych przez zarządzającego instalacją,
- wyników pomiarów wykonanych przez WIOŚ.

Działanie 6

Główny Inspektorat Sanitarny w 2007 r. realizował projekt TF 2005 *Wzmocnienie nadzoru państwowego i systemu monitorowania narażenia na pole elektromagnetyczne*, w ramach którego przeprowadzono modernizację elektronicznej bazy urządzeń wytwarzających pole elektromagnetyczne. Ww. baza prowadzona jest na podstawie przygotowywanych przez poszczególne Wojewódzkie Stacje Sanitarno - Epidemiologiczne druków statystycznych MZ-52, w których gromadzone są informacje nt. liczby urządzeń w poszczególnych kategoriach gospodarki narodowej (medycyna, przemysł, nauka, radiokomunikacja), liczby osób ekspozowanych na te pola w środowisku pracy. Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska w Warszawie prowadzi również bazę danych źródeł pól elektromagnetycznych w środowisku.

Działanie 7

W mieście Sierpc prowadzone były akcje edukacyjne dla dzieci i młodzieży na temat: *Pola elektromagnetyczne, urządzenia wytwarzające takie pola i ich oddziaływanie na człowieka i środowisko*.

2. Cel główny - Zrównoważone wykorzystanie materiałów, wody i energii oraz rozwój proekologicznych form działalności w gospodarce

2.1. Ocena ogólna

W zakresie zrównoważonego wykorzystania materiałów, wody i energii oraz rozwoju proekologicznych form działalności w gospodarce zostały wyznaczone w POS WM cztery niżej wymienione obszary działań, w ramach których określono cele szczegółowe.

Tabela 12

Obszary działań i cele szczegółowe w ramach celu głównego *Zrównoważone wykorzystanie materiałów, wody i energii oraz rozwój proekologicznych form działalności w gospodarce*

Obszary działań	Cele szczegółowe
Racjonalne gospodarowanie wodą	- <i>Efektywne zarządzanie zasobami wodnym;</i> - <i>Racjonalne wykorzystanie zasobów wodnych;</i> - <i>Zmniejszenie narastającego deficytu wód podziemnych i powierzchniowych</i>
Wykorzystanie energii	- <i>Zmniejszenie energochłonności gospodarki;</i> - <i>Wzrost wykorzystania odnawialnych źródeł energii</i>
Ekologia w rolnictwie	- <i>Zmniejszenie presji rolnictwa na środowisko naturalne</i>
Proekologiczne inwestycje w dziedzinie transportu	- <i>Zmniejszenie presji środków transportu na środowisko naturalne</i>

W obszarze *racjonalne gospodarowanie wodą* rozpoczęto lub kontynuowano wszystkie działania. Modernizowane były m.in. wodociągi i sieć ciepłownicza. W ramach SIWRM dofinansowanych było 96 przedsięwzięć z zakresu budowy wodociągów i stacji uzdatniania wody. Prowadzona była czynna ochrona naturalnych siedlisk bagiennych i podmokłych w celu m.in. zmniejszenia odpływu wód powierzchniowych i podziemnych. Realizowane były inwestycje zwiększające retencję wodną.

Jako pozytywny trend w 2007 r. należy odnotować zmniejszenie zużycia wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności o 39,5 hm³ w stosunku do 2006 r., w tym szczególnie ograniczenie poboru wód podziemnych przez przemysł o 1,9 hm³. W efekcie tych korzystnych działań zwiększyły się zasoby eksploatacyjne wód podziemnych i powierzchniowych w stosunku do 2006 r.

W zakresie zmniejszenia energochłonności gospodarki i wzrostu wykorzystania odnawialnych źródeł energii kontynuowano wszystkie działania. Realizowanych było wiele inwestycji z zakresu wykorzystania odnawialnych źródeł energii do produkcji energii elektrycznej i ciepłej.

W 2007 r. Samorząd Województwa Mazowieckiego wystąpił z wnioskiem do programu *Inteligentna Energia dla Europy* dotyczącym utworzenia Mazowieckiej Agencji Energetycznej, której jednym z głównych zadań priorytetowych będzie wkład w realizację celów krajowych i regionalnych w zakresie odnawialnych źródeł energii oraz sprawności energetycznej.

Województwo Mazowieckie promuje a także wspiera przedsięwzięcia dotyczące wykorzystania wód geotermalnych na terenie miast Gostynin i Mszczonów. Pozytywnym trendem jest wzrost wskaźnika udziału energii ze źródeł odnawialnych w produkcji energii ogółem z 0,51 % w 2006 r. do 0,61 % w 2007 r., jednak wskaźnik ten jest nadal niewysoki.

W obszarze dotyczącym ekologii w rolnictwie realizowane były prawie wszystkie działania. Chociaż nie został wdrożony *Mazowiecki Program Rozwoju Pszczelarstwa w latach 2006-2013* ze względu na zmianę uwarunkowań formalno-prawnych, to jednak Zarząd Województwa Mazowieckiego przyjął i wdrożył *Plan Działań Samorządu Województwa Mazowieckiego na Rzecz Rozwoju Rolnictwa i Poprawy Jakości Artykułów Żywnościowych na Mazowszu w latach 2007-2013*.

W 2007 r. liczba gospodarstw prowadzących produkcję metodami ekologicznymi na Mazowszu wzrosła o 187 w stosunku do 2006 r. i wyniosła 1215 (IV miejsce w Polsce). Również powierzchnia ekologicznych gruntów rolnych zwiększyła się w analizowanym okresie o 2339 ha i wyniosła 23217 ha (V miejsce w Polsce).

W celu zmniejszenia presji środków transportu na środowisko naturalne realizowano wszystkie działania. Samorząd Województwa Mazowieckiego podjął szereg przedsięwzięć mających wpływ na racjonalizację przewozów oraz zwiększenie udziału transportu szynowego w przewozach osób

m.in. zakup 38 wagonów dla Kolei Mazowieckich, uruchomienie nowych połączeń kolejowych, kontynuację rozbudowy systemu *Parkuj i jedź*.

Ponadto Mazowiecki Zarząd Dróg Wojewódzkich realizował budowę obwodnic wokół miast Gostynin i Błonie. Także Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad wybudowała obwodnice Garwolina i Jabłonnej, a także zrealizowała budowę przejść dla zwierzyny na drodze Białobrzegi - Jedlińsk. Mazowiecki Ośrodek Ruchu Drogowego kontynuował wdrażanie programu, którego istotnym celem jest rozwój świadomości ekologicznej kierowców i wykształcenie u nich postaw troski o środowisko naturalne.

2.2. Ocena szczegółowa

2.2.1. Racjonalne gospodarowanie wodą

Efektywne zarządzanie zasobami wodnymi

Tabela 13

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Efektywne zarządzanie zasobami wodnymi*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Opracowanie warunków korzystania z wód regionu wodnego (zgodnie z wymogami <i>ustawy - Prawo wodne</i>).	KZGW, RZGW	→
2.	Opracowanie i wdrożenie zintegrowanego systemu informacyjnego o sposobie gospodarowania wodami oraz wynikach monitoringu wód powierzchniowych i podziemnych.	KZGW, RZGW,	→

Działanie 1

Trwają prace nad opracowaniem *Programu wodno-środowiskowego kraju* z uwzględnieniem podziału na obszary dorzeczy. Dokument ten określi działania zmierzające do poprawy lub utrzymania dobrego stanu wód w poszczególnych obszarach dorzeczy na terytorium Polski.

Podczas sporządzania programu przeprowadzone zostaną analizy ekonomiczne korzystania z wód, z uwzględnieniem zasad zwrotu kosztów usług wodnych. W analizach ekonomicznych uwzględnione zostaną długoterminowe prognozy dotyczące możliwości zaspokojenia potrzeb, w zakresie korzystania z zasobów wodnych na obszarze dorzecza.

Działanie 2

Proces opracowania planów gospodarowania wodami w Polsce został podzielony na kilka etapów. Realizacja wszystkich etapów prac obejmuje lata 2006 - 2009.

Przeprowadzono I turę konsultacji społecznych (22 grudnia 2006 r. – 22 czerwca 2007 r.), których celem było zasięgnięcie opinii na temat opracowanego *Harmonogramu i programu prac związanych ze sporządzeniem planów gospodarowania wodami dla obszarów dorzeczy*.

II tura konsultacji społecznych (22 grudnia 2007 r. – 22 czerwca 2008 r.) dotyczyła *Istotnych problemów gospodarki wodnej dla obszarów dorzeczy*.

III tura konsultacji społecznych została zaplanowana w terminie: 22 grudnia 2008 r. – 22 czerwca 2009 r.

Racjonalizacja wykorzystania zasobów wodnych

Tabela 14

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Racjonalizacja wykorzystania zasobów wodnych*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Eliminacja nieuzasadnionego wykorzystania wód podziemnych na cele przemysłowe.	przedsiębiorstwa	→
2.	Wprowadzanie zamkniętych obiegów wody w przemyśle oraz wodooszczędnych technologii.	przedsiębiorstwa	→
3.	Przedsięwzięcia modernizacyjne w systemach zaopatrzenia w wodę, ukierunkowane na zmniejszenia strat wody.	przedsiębiorstwa	↔
4.	Identyfikacja i instytucjonalizacja poborów wód powierzchniowych i podziemnych, szczególnie w zakresie poborów dla celów bytowych i rolniczych oraz eliminowanie wykorzystania wód podziemnych do celów przemysłowych.	jst, Samorząd Województwa Mazowieckiego	→
5.	Realizacja Samorządowego Programu Rozwoju Mazowsza.	Samorząd Województwa Mazowieckiego	→
6.	Realizacja założeń Programu Ochrony i Rozwoju Zasobów Wodnych Województwa Mazowieckiego w zakresie udrożnienia rzek dla ryb dwuśrodowiskowych.	Samorząd Województwa Mazowieckiego	→
7.	Opracowanie i wdrożenie „Programu małej retencji dla Województwa Mazowieckiego”.	Samorząd Województwa Mazowieckiego	→

Jednostki samorządu terytorialnego realizujące działania:

miasta i gminy: Belsk Duży, Bielany, Biezuń, Bodzanów, Chorzele, Czerwin, Długosiodło, Garwolin, Głowaczów, Gostynin, Iłża, Izabelin, Jadów, Jakubów, Jasieniec, Jedlińsk, Karczew, Kołbiel, Korczew, Kozienice, Krasnosielc, Krzynowłoga Mała, Lesznowola, Mordy, Myszyniec, Olszewo-Borki, Pilawa, Puszcza Mariańska, Radom, Radziejowice, Regimin, Sabnie, Sochocin, Sypniewo, Szelków, Teresin, Trojanów, Wierzbno, Wilga, Wiśniewo, Zabrodzie, Załuski.

Przedsiębiorstwa realizujące działania: HORTEX, Tramwaje Warszawskie, ZPP AUTO, Gospodarstwo Rolne Sławomir Kalinowski, Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w m. st. Warszawie S.A., Przedsiębiorstwo uboju i przetwórstwa drobiu „Iłczak” Sp. z o.o., Zakład Energetyki Ciepłej Spółka z o.o. Nowy Dwór Mazowiecki, Stołeczne Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej S.A. Warszawa, Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej „Żyrardów” Sp. Z o.o. 96-300 Żyrardów ul. Konarskiego 2d, Wodociągi Miejskie w Radomiu Sp. z o.o., ArcelorMittal Warszawa

Działania 2, 3

Ograniczanie wodochłonności wiąże się z poprawą standardów zaopatrzenia w wodę zarówno w kontekście mechaniki płynów, zachodzących zjawisk fizycznych, jak i nowoczesnych urządzeń odbiorczych pozwalających na uzyskanie wymiernych oszczędności wody. W ramach oszczędności wody przedsiębiorstwa wprowadzają systemy zamkniętego obiegu wody oraz wodooszczędne technologie produkcji.

Tabela 15

Przykłady modernizacji i wprowadzenia wodooszczędnych technologii przez przedsiębiorstwa w 2007 r.

Lp.	Nazwa przedsiębiorstwa energetycznego	Środki własne w tys. zł	Rodzaj działania/charakter inwestycji
1.	Przedsiębiorstwo uboju i przetwórstwa drobiu „Ilczak” Sp. z o.o.	20	budowa zamkniętego obiegu wody do transportu odpadów stałych
2.	Zakład Energetyki Ciepłej Spółka z o.o. Nowy Dwór Mazowiecki	30	wykonano zrzut wody z układów kotłowych do zbiornika magazynowego na placu.
3.	Stołeczne Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej S.A. Warszawa	54	modernizacja i wymiana sieci ciepłowniczej
4.	Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w m. st. Warszawie S.A.	37 064	przebudowa przewodów wodociągowych
5.	Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej „Żyrardów” Sp. Z o.o.	329	przebudowa sieci wykonanej w technologii kanałowej na sieć preizolowaną
6.	Wodociągi Miejskie w Radomiu Sp. z o.o.	137	przebudowa przewodów wodociągowych
7.	ArcelorMittal Warszawa	3 433	budowa nowej walcowni (oczyszczanie wód chłodniczych)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów uzyskanych od przedsiębiorstw

Działanie 4

W 2007 r. na terenie województwa mazowieckiego w ramach realizacji działania zostały wykonane następujące inwestycje:

- opracowano projekt dotyczący *Oceny stanu hydrologicznego na terenie miasta Milanówek*;
- w gminach: Stara Korytnica, Olszewo-Borki, Białobrzegi wybudowano studnie głębinowe oraz wykonano podłączenia studni głębinowych do stacji uzdatniania wody.

Działanie 5

W ramach SIWRM dofinansowanych było 96 przedsięwzięć z zakresu budowy wodociągów, studni głębinowych i stacji uzdatniania wody, a także udzielono dotacji na realizację zadania pn. *Budowa dwóch zbiorników retencyjnych na terenie Gminy Brwinów*. Łączna kwota dotacji to **9 620 tys. zł**.

Działanie 6

Przyjęty przez Sejmik Województwa Mazowieckiego *Program małej retencji dla Województwa Mazowieckiego* jest spójny z zapisami *Programu ochrony i rozwoju zasobów wodnych Województwa Mazowieckiego w zakresie udroźnienia rzek dla ryb dwuśrodowiskowych*, z którego wynika, że wszystkie nowopowstające budowle piętrzące na ciekach województwa (za wyjątkiem rowów melioracyjnych) muszą być wyposażone w przepławki. Dla obiektów istniejących nieprzeznaczonych obecnie do modernizacji należy uwzględnić konieczność wyposażenia w przepławki zgodnie z przedstawionymi w *Programie ochrony i rozwoju zasobów wodnych...* etapami działań.

Działanie 7

We wrześniu 2006 r. Zarząd Województwa Mazowieckiego przystąpił do opracowania znowelizowanego *Programu małej retencji dla Województwa Mazowieckiego* wzbogaconego o niezbędne zapisy dotyczące uwarunkowań przyrodniczych.

Program małej retencji... obejmuje analizę przyrodniczych uwarunkowań oraz możliwości retencjonowania wód w obszarze województwa (tom I), koncepcję lokalizacji obiektów i urządzeń małej retencji (tom II) oraz ocenę oddziaływania programu na środowisko (tom III). Zagadnienie zwiększania możliwości retencjonowania wód zostało potraktowane kompleksowo, z uwzględnieniem zarówno technicznych, jak i nietechnicznych metod zwiększania retencji. Poprawa zdolności retencyjnych zlewni wpływa korzystnie zarówno na środowisko przyrodnicze, jak i możliwości gospodarczego wykorzystania wód, ze względu na zwiększenie dostępnych zasobów i poprawę ich jakości.

Do współpracy przy tworzeniu *Programu małej retencji...*, został powołany Komitet Monitorujący prace nad Programem. Do zadań członków Komitetu należało wskazanie celów i założeń priorytetowych dla Programu, analiza i ocena oraz bieżące nadzorowanie realizacji prac nad przedmiotowym dokumentem.

Powołano również dwóch ekspertów działających w imieniu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego do przeprowadzenia oceny pod względem merytorycznym opracowywanego dokumentu.

Prace nad Programem zostały ukończone w listopadzie 2007 r. Z budżetu województwa mazowieckiego zostały wydatkowane kwoty: na opracowanie Programu – **237,9 tys. zł** oraz za prace ekspertów - **8 tys. zł**.

Program małej retencji dla Województwa Mazowieckiego jest dostępny na stronie internetowej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego – www.mazovia.pl w zakładce *Programy*.

Samorząd Województwa Mazowieckiego przekazał dotację celową dla Starostwa Powiatowego w Pruszkowie na opracowanie *Regionalnego Programu Rozwoju Gmin i Powiatu Pruszkowskiego zlewni Utraty – Program Utrata*. Istotne założenia i zaplanowane przedsięwzięcie inwestycyjne w tym programie stanowią wspólną całość z *Programem małej retencji dla Województwa Mazowieckiego*; kwota dotacji - **100 tys. zł**;

Zmniejszenie narastającego deficytu wód podziemnych i powierzchniowych

---

Tabela 16

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Zmniejszenie narastającego deficytu wód podziemnych i powierzchniowych*

Nr działań	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Realizacja zbiorników m.in.: Regimin na rzece Łydyni, Niewiadoma na rzece Cetyni, Strzegowo-Unierzyż na rzece Wkrze	Gmina Brwinów	→
2.	Ochrona siedlisk bagiennych i podmokłych oraz obszarów wododziałowych	KPN, RDLP Warszawa	→
3.	Opracowanie i wdrażanie programów ochrony wód dla zlewni: Liwca, Omulwi, Łydyni i Radomki	Gmina Liw	→
4.	Opracowanie i wdrażanie programów przywrócenia prawidłowego funkcjonowania melioracji dla terenów zagrożonych deficytem wodnym	KPN, RDLP Warszawa	→
5.	Wdrażanie Programu Budowy Zbiorników Retencyjnych na Terenie Województwa Mazowieckiego	WZMiUW	→

Działanie 1

W ramach SIWRM w 2007 r. udzielono dotację - **1 200 tys. zł** gminie Brwinów na realizację zadania pn. *Budowa dwóch zbiorników retencyjnych na terenie Gminy Brwinów*.

Działania 2,4

W celu ochrony i utrzymania cennych naturalnych siedlisk bagiennych i podmokłych, mających na celu zachowanie bioróżnorodności, Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Warszawie realizowała następujące przedsięwzięcia:

- odtworzenie właściwych stosunków wodnych w ekosystemach mokradłowych (Nadleśnictwo Przasnysz);
- renowacja rowów melioracyjnych, niewielkich cieków lokalnych;
- budowa zastawek, przepustów, progów; odtwarzanie naturalnych zbiorników wodnych (Nadleśnictwa: Mińsk, Sokołów, Pułtusk, Chojnów);
- odtwarzanie i ochrona siedlisk wodno-błotnych w lasach Nadleśnictwa Siedlce poprzez odmulanie zbiornika wodnego;
- wykonanie urządzeń piętrzących oraz wysp dla bezpiecznego gniazdowania ptactwa.

W wyniku prowadzonych działań został zmniejszony odpływ wód powierzchniowych i podziemnych. Ponadto zachowano lub odtworzono warunki siedliskowe dla licznych gatunków fauny i flory związanych z ekosystemami mokradeł, a także zahamowano eutrofizację wód i siedlisk, Zwiększyła się również stabilność drzewostanów.

Działanie 3

W ramach projektu pn. *Wykorzystanie doliny Liwca do celów turystycznych* w gminie Liw (powiat węgrowski), zostały podjęte następujące działania: renowacja zbiornika retencyjno-rekreacyjnego poprzez odmulenie dna zbiornika, rowu odpływowego oraz zagospodarowanie otoczenia, a także renaturyzacja starorzeczy rzeki Liwiec. Działania te mają na celu nie tylko zagospodarowanie turystyczne rzeki Liwiec, ale także wpływają na poprawę retencji wodnej tego obszaru.

Działanie 5

Wszystkie inwestycje w *Programie Budowy Zbiorników Retencyjnych na Terenie Województwa Mazowieckiego* opracowanego przez WZMiUW są uwzględnione w *Programie małej retencji dla Województwa Mazowieckiego*, przyjętym przez Sejmik Województwa Mazowieckiego w 2008 r. Wdrażanie *Programu małej retencji...* będzie jednocześnie wdrażaniem Programu Budowy Zbiorników Retencyjnych.

2.2.2. Wykorzystanie energii

Zmniejszenie energochłonności gospodarki

Tabela 17

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Zmniejszenie energochłonności gospodarki*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Wprowadzanie indywidualnych liczników energii elektrycznej, wody i ciepła.	jst, przedsiębiorstwa	↔
2.	Szerokie promowanie najlepszych dostępnych technik (BAT) w zakresie zmniejszenia materiałochłonności i odpadowości produkcji.	jst, przedsiębiorstwa	↔
3.	Wspieranie działań podmiotów gospodarczych w zakresie racjonalnego gospodarowania zasobami środowiska.	BOŚ	↔

Jednostki samorządu terytorialnego realizujące działania:

miasta i gminy: Błędów, Drobin, Jasieniec, Kozienice, Leoncin, Mogielnica, Nur, Wyszaków, Pilawa, Radom, Szczutowo, Wolanów.

Przedsiębiorstwa realizujące działania: Zakład Energetyki Ciepłej w Wołominie, Grupa Żywiec S.A. Browar w Warce, Vattenfall Heat Poland S.A. w Warszawie, ZAP Sznajder Piastów, Radomskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej, Zakład Przetwórstwa Tworzyw Sztucznych Milanówek, Zakład Energetyki Ciepłej w Nowym Dworze Mazowieckim, Polfa Tarchomin S.A., Hortex Holding S.A., Tramwaje Warszawskie Sp. z o.o., Zakład Produkcji Specjalnej Pionki, TBS Ostrołęka, Zakład Flexodruku DRUKPOL w Nowym Dworze Mazowieckim, Orlen Asfalt Spółka z o.o. w Płocku, Zespół Elektrowni Ostrołęka S.A., Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. w Ciechanowie, Orlen Eko Sp. z o.o. w Płocku, Arcelor Mittal w Warszawie.

Działanie 2

W wyniku zastosowania najlepszych dostępnych technik (BAT) w zakresie zmniejszenia materiałochłonności i odpadowości produkcji, przedsiębiorstwa osiągnęły w 2007 r.:

- oszczędność zużycia energii i surowców (Arcelor Mital Warszawa, Orlen Asfalt Sp. z o.o., FSO S.A. Warszawa, Tramwaje Warszawskie Sp. z o.o., Zakład Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. Nowy Dwór Mazowiecki),
- redukcję emisji zanieczyszczeń pyłowych (Zespół Elektrowni Ostrołęka S.A., Radomskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej RADPEC S.A., Arcelor Mittal Warszawa, Vattenfall

- Heat Poland S.A, Zakład Przetwórstwa Tworzyw Sztucznych *Milanówek*, Zakład Flexodruku DRUKPOL Nowy Dwór Mazowiecki, Zakład Energetyki Ciepłej w Wołominie Sp. z o.o.),
- redukcję emisji gazów cieplarnianych (Zespół Elektrowni Ostrołęka S.A, Elektrownia *Kozienice S.A.*, Arcelor Mittal Warszawa, Hortex Holding S.A. O/ZPOW Skrzyńsk).

Działanie 3

Bank Ochrony Środowiska we współpracy z WFOŚiGW udziela preferencyjnych kredytów dla podmiotów gospodarczych. Przedmiotem kredytowania są m.in. przedsięwzięcia z zakresu:

- zakupu lub montażu urządzeń i wyrobów służących ochronie środowiska,
- porządkowania gospodarki osadowej w oczyszczalniach ścieków, wprowadzanie zmian technologicznych w zakładach przemysłowych, mających na celu zmniejszenie ładunków zanieczyszczeń zawartych w ściekach oraz budowę instalacji oczyszczających ścieki,
- zwiększenia zasobów wodnych poprzez budowę zbiorników małej retencji oraz odtwarzanie starych zbiorników i spiętrzeń,
- wykorzystania energii wodnej do celów małej energetyki wodnej,
- wykorzystania odnawialnych źródeł energii, modernizacji systemów ciepłych w połączeniu z likwidacją lokalnych kotłowni o niskiej sprawności i złym stanie technicznym,
- wspierania zadań z zakresu ograniczenia emisji pyłowych i gazowych,
- likwidacji niskich emisji na terenach miejskich i obszarach szczególnie chronionych, wprowadzanie nowych technologii w zakładach przemysłowych, mających na celu ograniczenie emisji zanieczyszczeń do atmosfery,
- racjonalizacji zużycia energii, w tym termorenowacja,
- ochrony przed hałasem,
- realizacji przedsięwzięć związanych z unieszkodliwianiem odpadów komunalnych, przemysłowych i niebezpiecznych - w tym szpitalnych,
- wspierania przedsięwzięć związanych z odzyskiem surowców wtórnych oraz gospodarczym wykorzystaniem odpadów,
- budowy i rekultywacji wysypisk odpadów oraz ich wyposażenie,
- usuwania i unieszkodliwianie azbestu.

Informacje na temat dofinansowania inwestycji termomodernizacyjnych, które mają również bezpośredni wpływ na zmniejszenie energochłonności, zawarte są w celu głównym – Zmniejszenie zanieczyszczeń środowiska.

Wzrost wykorzystania odnawialnych źródeł energii

Tabela 18

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Wzrost wykorzystania odnawialnych źródeł energii*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Wdrożenie i monitorowanie „Programu możliwości wykorzystania odnawialnych źródeł energii dla województwa mazowieckiego”.	Samorząd Województwa Mazowieckiego	→
2.	Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii do produkcji energii elektrycznej i ciepła.	Samorząd Województwa Mazowieckiego, jst, przedsiębiorstwa	↔
3.	Wspieranie wykorzystania zasobów wód termalnych.	Samorząd Województwa Mazowieckiego, jst NFOŚiGW	↔

Jednostki samorządu terytorialnego realizujące działania:

powiaty: legionowski, otwocki, wołomiński

gminy: Baranowo, Gostynin, Lipowiec Kościelny, Mszczonów, Odrzywół, Sulejówek, Zakroczym, Żuromin.

Przedsiębiorstwa realizujące działania: Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. w Płońsku, Zespół

Działanie 1

- Program możliwości wykorzystania odnawialnych źródeł energii dla Województwa Mazowieckiego został przyjęty przez Sejmik Województwa Mazowieckiego uchwałą 208/06 z dnia 9 października 2006 r.

- W 2007 r. w Warszawie odbyło się seminarium szkoleniowe pt: *Możliwości wykorzystania odnawialnych źródeł energii. Technologie i źródła finansowania*. Seminarium skierowane było do przedstawicieli samorządów lokalnych województwa mazowieckiego. Celem spotkania była promocja odnawialnych źródeł energii, kierunków rozwoju energetyki odnawialnej w województwie mazowieckim, a także możliwości ich finansowania. Na konferencji zaprezentowany został uczestnikom Program możliwości wykorzystania odnawialnych źródeł energii dla Województwa Mazowieckiego, który może posłużyć jako materiał pomocniczy w wykorzystaniu odnawialnych nośników energii przez samorzady terytorialne, przyszłych inwestorów, jak również do tworzenia programów wykorzystania odnawialnych źródeł w skali powiatu lub gminy.

- W celu zapoznania wszystkich jednostek samorządu terytorialnego z przedmiotowym Programem, został on wysłany do tych jednostek w wersji elektronicznej. Program dostępny jest na stronie internetowej Samorządu Województwa Mazowieckiego – www.mazovia.pl w zakładce: *Programy*.

Działanie 2

- W 2007 r. Samorząd Województwa Mazowieckiego wystąpił z wnioskiem do programu *Inteligentna Energia dla Europy* dotyczącym utworzenia Mazowieckiej Agencji Energetycznej. Główne działania Agencji będą skupione wokół 7 priorytetowych potrzeb regionu w dziedzinie zrównoważonej energii:

- wkład w realizację celów krajowych i regionalnych w zakresie odnawialnych źródeł energii oraz sprawności energetycznej,
- zrównoważone korzystanie z regionalnych zasobów energii – planowanie i programowanie rozwoju lokalnego,
- kwestie energetyczne na terenach wiejskich – rolnictwo jako dostawca i jako końcowy użytkownik energii,
- trudne zadania energetyczne w rozwijającym się obszarze metropolitalnym wokół miasta stołecznego Warszawa,
- specyficzne problemy energetyczne w powiatowych miastach w regionie,
- promowanie regionu wśród podmiotów inwestujących w energię odnawialną,
- monitorowanie działań związanych ze zrównoważoną energią w regionie.

Koszt opracowania wniosku - 60 tys. zł.

- W 2007 r. w województwie mazowieckim zostały zrealizowane między innymi następujące przedsięwzięcia z zakresu wykorzystania odnawialnych źródeł energii:

- modernizacja systemu ciepłowniczego Płońska polegająca na przebudowie istniejącej ciepłowni węglowej na źródło ciepła bazujące na skojarzonej produkcji energii cieplnej i elektrycznej uzyskiwanej ze spalania biomasy oraz modernizacji sieci ciepłych i węzłów - Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej w Płońsku Sp. z o.o.,
- budowa instalacji współspalania biomasy z węglem energetycznym – Zespół Elektrowni Ostrołęka S.A.,
- oddanie do eksploatacji instalacji współspalania biomasy bloków 200 MW - Elektrownia „Koźienice” S.A.,
- zamontowanie przetwornicy biogazu na składowisku odpadów stałych w Zakroczymiu, który jest przetwarzany na energię elektryczną; zespół prądowórczy ma moc 75 kW - Gmina Zakroczym,
- wykonanie instalacji solarnej opartej na kolektorach słonecznych. Eksploatacja instalacji zapewnia ciepłą wodę i parę technologiczną. Wykorzystanie energii słonecznej stanowi istotne wspomaganie funkcjonującej kotłowni gazowo-olejowej - powiat otwocki, Zespół Publicznych Zakładów Opieki Zdrowotnej w Otwocku,
- zastosowanie instalacji ogrzewania budynku przy budowie nowej stacji elektroenergetycznej wykorzystującą tzw. ciepło strat transformatorów (jest to energia cieplna powstająca w

trakcie transformacji energii elektrycznej we wnętrzu transformatora) - RWE Stoen Operator Sp. z o.o.,

- upowszechnienie wykorzystania energii słonecznej na terenie gminy Baranowo. Większe gospodarstwa rolne posiadają zamontowane urządzenia do odzysku ciepła przy schładzarkach mleka. Ciepła woda wykorzystywana jest w gospodarstwach domowych (dziennie ok. 300 litrów o temp. 40°C),
- zagospodarowanie osadów ściekowych i komunalnych odpadów biodegradowalnych poprzez przygotowanie ich do przyrodniczego wykorzystania oraz zastosowania jako paliwa alternatywnego do współspalania w miejskiej ciepłowni, budowa suszarni słonecznej na terenie istniejącej oczyszczalni ścieków w Kozienicach (zmniejszenie w każdym roku o około 650 ton ilości składowanych odpadów – osadów ściekowych – na istniejącym składowisku) - Kozienicka Gospodarka Komunalna w Kozienicach,
- założenie plantacji wierzby energetycznej (20 ha) - Gmina Lipowiec Kościelny,

Ponadto:

- został opracowany projekt decyzji o warunkach zabudowy dla przedsięwzięcia pn. *Ustawienie masztu elektrowni wiatrowej o mocy 500 kW w Poniatowie* (wysokość masztu 50 metrów, średnica wirnika 37 metrów) - Gmina i Miasto Żuromin,
- została wydana przez starostę wołomińskiego opinia uzgadniająca decyzję o środowiskowych uwarunkowaniach realizacji przedsięwzięcia (budowa siłowni wiatrowej o mocy 450 kW w Cyganowie) - Gmina Poświętne,
- została wydana przez starostę wołomińskiego decyzja o zatwierdzeniu projektu prac geologicznych związanych z zastosowaniem pomp ciepła - Gmina Klembów, Gmina Marki,
- została wydana przez starostę legionowskiego decyzja zatwierdzająca projekt zagospodarowania, uwzględniający zmiany w zagospodarowaniu działki położonej we wsi Łacha, spowodowane doprojektowaniem turbiny wiatrowej,
- została wykonana przez Przedsiębiorstwo Produkcyjno Usługowo Handlowe „RADKOM” Sp. z o.o. dokumentacja projektowa do planowanej inwestycji pn. „*Ujęcia i sieci biogazu, modernizacja i remont*” na składowisku odpadów innych niż niebezpieczne i obojętne w Radomiu.

Działanie 3

- Zarząd Województwa Mazowieckiego uchwałą Nr 44/3/06 z dnia 5 grudnia 2006 r. zatwierdził listę projektów kluczowych do umieszczenia w indykatywnym planie inwestycyjnym dla Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego, wśród których zostało umieszczone zadanie pn. *Termy Gostynińskie*.

- W ramach ZPORR zostało dofinansowane zadanie pn. *Budowa kompleksu basenowego z wykorzystaniem źródeł termalnych w Mszczonowie*. W 2007 r. ze środków unijnych zostało wypłacone **7 532 tys. zł**, co stanowi **28 %** kosztów całego przedsięwzięcia.

W skład obiektu *Termy Mszczonowskie* wchodzi między innymi:

- dwa baseny całoroczne z surową wodą geotermalną o temperaturze 32-34°C połączone korytarzem wodnym (w tym jeden basen wewnętrzny),
- basen rekreacyjny z atrakcjami wodnymi oraz z zespołem zjeżdżalni z uzdatnioną wodą geotermalną o temperaturze 30-32°C.

2.2.3. Ekologia w rolnictwie

Zmniejszenie presji rolnictwa na środowisko naturalne

Tabela 19

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Zmniejszenie presji rolnictwa na środowisko naturalne*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Ograniczenie wpływu zanieczyszczeń azotowych ze źródeł rolniczych przez kontynuację budowy płyt obornikowych i zbiorników na gnojówkę.	RZGW, ARiMR, jst, Samorząd Województwa	→

2.	Stosowanie zasady „skojarzonego działania” w stosunku do zadań dotyczących budowy wodociągów i sieci kanalizacyjnej na wsi.	Gmina Lesznowola	→
3.	Stosowanie zasad Dobrej Praktyki Rolniczej.	MODR, ARiMR, jst	→
4.	Wspieranie rolnictwa ekologicznego i zintegrowanego wg zasad określonych w dokumencie „Program rozwoju rolnictwa ekologicznego na lata 2007-2013”.	Samorząd Województwa Mazowieckiego	→
5.	Działania na rzecz utrzymania tradycyjnego, urozmaiconego krajobrazu rolniczego, w tym zachowanie tradycyjnych praktyk gospodarczych na terenach przyrodniczo cennych zgodnie z Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013.	Samorząd Województwa Mazowieckiego, MRiRW, ARiMR	→
6.	Wdrożenie „Mazowieckiego Programu Rozwoju Pszczelarstwa w latach 2006-2013”.	Samorząd Województwa Mazowieckiego	↓

Działania 1, 3

Działania opisane w celu – *Zmniejszenie zanieczyszczeń środowiska.*

Działanie 4

Został opracowany „Plan Działań Samorządu Województwa Mazowieckiego na Rzecz Rozwoju Rolnictwa i Poprawy Jakości Artykułów Żywnościowych na Mazowszu w latach 2007-2013”, który przyjęto uchwałą Zarządu Województwa Mazowieckiego Nr 1483/65/07 z dnia 24 lipca 2007 r.

W ramach wdrożenia i realizacji w/w Planu przeprowadzono:

- konferencję pn.: *Żywność ekologiczna i produkt tradycyjny szansą dla mazowieckiego sektora rolno-środowiskowego*, która była poświęcona omówieniu rozwoju w województwie mazowieckim ekologicznych metod produkcji i przetwarzania żywności oraz szans na wypromowanie mazowieckiego produktu tradycyjnego. Skierowana była do przedstawicieli mazowieckich jednostek samorządu terytorialnego szczebla powiatowego, samorządu rolniczego, doradców rolniczych, producentów rolnych i ekologicznych, podmiotów zajmujących się wytwarzaniem produktów tradycyjnych. Celem konferencji było zwiększenie zainteresowania dziedziną produkcji ekologicznej i tradycyjnej, popularyzacja na obszarze Mazowsza innych niż konwencjonalne metody produkcji żywności, metod umożliwiających ochronę środowiska i promujących zrównoważony rozwój;
- konkurs pn.: *Smak Ekologicznej Żywności*, organizowany po raz czwarty, skierowany był do przedszkolaków, uczniów szkół podstawowych i gimnazjalistów z terenu Mazowsza. Podstawowe założenia w/w przedsięwzięcia to: edukacja przekładająca się na świadomość młodych konsumentów, obdarowywanie uczestników konkursu paczkami z żywnością ekologiczną jak również przeprowadzanie olimpiady na temat ekologii i ekologicznej żywności. W konkursie uczestniczyło około 150 placówek, 200 nauczycieli i ponad 3000 przedszkolaków i uczniów z wszystkich subregionów Mazowsza;
- udział Województwa Mazowieckiego w Międzynarodowych Targach Produkcji Ekologicznej *BioFach* w Norymberdze.

Koszty poniesione przez Samorząd Województwa Mazowieckiego - 402 tys. zł.

Działanie 5

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013 został zaakceptowany przez Komitet Rozwoju Obszarów Wiejskich UE w dniu 24 lipca 2007 r. Termin uruchomienia działań w ramach PROW uzależniony był od uzyskania przez ARiMR akredytacji dla Agencji Płatniczej w ramach wszystkich działań Programu. W związku z powyższym nie zostały również uruchomione przez Samorząd Województwa Mazowieckiego działania określone w PROW (nie zostały podpisane żadne umowy z Beneficjentami i nie wydano żadnych decyzji).

Działania 6

Mazowiecki Programu Rozwoju Pszczelarstwa w latach 2006-2013 został przyjęty w dniu 4 września 2006 r. Uchwałą Sejmiku Województwa Mazowieckiego Nr 162/06.

W związku z wejściem w życie ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. Nr 227, poz. 1658), programy wojewódzkie uchwalone przez sejmik województwa stały się regionalnymi programami operacyjnymi w rozumieniu ww. ustawy.

W aktualnym stanie prawnym nie jest możliwa realizacja zadań zawartych w „Mazowieckim Programu Rozwoju Pszczelarstwa w latach 2006-2013”, ponieważ zadania te mogą być realizowane na zasadach określonych w ustawie o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. W tym celu konieczne jest dostosowanie postanowień w Mazowieckim Programie Rozwoju Pszczelarstwa w latach 2006-2013 do wymagań, jakie winien spełniać regionalny program operacyjny.

2.2.4. Proekologiczne inwestycje w dziedzinie transportu

Zmniejszenie presji środków transportu na środowisko naturalne

Tabela 20

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: Zmniejszenie presji środków transportu na środowisko naturalne

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Prowadzenie polityki preferencyjnej dla komunikacji zbiorowej, budowa obwodnic wokół miast, racjonalizacja przewozów oraz zwiększenie udziału transportu szynowego w przewozach osób i towarów.	Koleje Mazowieckie KM Sp. z o.o., GDDKiA, MZDW	↔
2.	Przygotowanie koncepcji turystycznego wykorzystania szlaków wodnych głównych rzek województwa (Wisły, Bugu i Narwi) dla obsługi małej żeglugi pasażerskiej oraz turystycznych wędrówek wodnych. Koncepcja winna szczególną uwagę zwrócić, aby projektowane rozwiązania były przyjazne dla środowiska przyrodniczego.	Samorząd Województwa Mazowieckiego, jst	→
3.	Sukcesywne wyłączenie z eksploatacji pojazdów i maszyn o ponadnormatywnej hałaśliwości.	WIOŚ, Wojewoda Mazowiecki, przedsiębiorstwa	→
4.	Opracowanie programu obniżenia energochłonności przewozów osobowych i towarowych.	Samorząd Województwa Mazowieckiego (WODR)	→
5.	Realizacja zadań przewidzianych do poprawy infrastruktury drogowej.	jst, GDDKiA, MZDW	↔
6.	Tworzenie przejść umożliwiających migrację zwierząt przy drogach przecinających ciągi ekologiczne.	GDDKiA	→

Jednostki samorządu terytorialnego realizujące działania:

powiaty: białobrzeski, gostyniński, grójecki, miński, mławski, nowodworski, ostrołęcki, ostrowski, otwocki, płoński, pruszkowski, przysuski, pułtuski, radomski, sierpecki, sochaczewski, sokołowski, szydłowski, warszawski, węgrowski, wołomiński, żuromiński, żyrardowski

miasta i gminy: Baboszewo, Baranowo, Biezuń, Błędów, Błonie, Bodzanów, Borowie, Brańszczyk, Brwinów, Chorzele, Chotcza, Ciepiałów, Czarnia, Czernice Borowe, Dęba Wielka, Długosiodło, Dzierzgowo, Garbatka Letnisko, Garwolin, Gąbin, Głowaczów, Gniewoszów, Gołmin Ośrodek, Gostynin, Gozdowo, Grębków, Grudusk, Góra Kalwaria, Halinów, Huszlew, Iłża, Izabelin, Jabłonna, Jabłonna Lacka, Jadów, Jakubów, Jasieniec, Jedlińsk, Jedlnia Letnisko, Jednorzec, Józefów, Karniewo, Kołbiel, Korczew, Kotuń, Kozieniec, Krasne, Krasnosielec, Krzynowłoga Mała, Kuczbork – Osada, Latowicz, Lelis, Leoncin, Lipowiec Kościelny, Liw, Łaskarzew, Lubotyń, Łąck, Łyse, Magnuszew, Maków Mazowiecki, Małkinia Górna, Mińsk Mazowiecki, Miedzna, Mirów, Mochowo, Mogielnica, Mordy, Mrozy, Mszczonów, Nowy Dwór Mazowiecki, Nowy Duninów, Nur, Odrzywół, Olszanka, Olszewo Borki, Opinogóra Górna, Ostrołęka, Ostrów Mazowiecka, Otwock, Pacyna, Piaseczno, Pilawa, Pionki, Platerów, Płońsk, Pokrzywnica, Prażmów, Przesmyki, Przyłęk,

Przysucha, Przytyk, Puszcza Mariańska, Radom, Radzanów, Radzymin, Regimin, Repki, Różan, Rybno, Rząśnik, Rzecznów, Sabnie, Sadowne, Sanniki, Siedlce, Siemno, Sierpc, Sobienie Jeziory, Sochaczew, Sochocin, Sońsk, Stanisławów, Stara Błotnica, Stara Kornica, Sterdyń, Stoczek, Stromiec, Stupsk, Suchożebry, Sypniewo, Szczawin Kościelny, Szczutowo, Szulborze Wielkie, Szydłowo, Tarczyn, Teczów, Teresin, Trojanów, Warka, Warszawa, Węgrów, Wieczfnia Kościelna, Wieliszew, Wierzbica, Wierzbno, Wilga, Wiśniew, Wodynie, Wolanów, Wołomin, Wyszów, Wyszogród, Wyśmierzyce, Zabrodzie, Zakroczym, Załuski, Zatory, Zielonka, Żabia Wola, Ząbki, Żelechów, Żuromin.

Działanie 1

- Samorząd Województwa Mazowieckiego podjął szereg działań, które wpływają na racjonalizację przewozów oraz zwiększenie udziału transportu szynowego w przewozach osób i towarów:

- zakup 11 nowoczesnych, piętrowych wagonów sterowniczych i 26 piętrowych wagonów środkowych typu push-pull dla Kolei Mazowieckich - KM Sp. z o.o. Koszt inwestycji - **101 567 tys. zł;**
  - Koleje Mazowieckie - KM Sp. z o.o. uruchomiły nowe połączenia kolejowe: Sierpc – Płock – Kutno, Warszawa Wschodnia – Płock, Nasielsk – Sierpc, Ostrołęka – Warszawa, Radom – Drzewica, Siedlce – Siemiatycze, Łuków – Pilawa;
  - rozszerzono ofertę *Wspólny bilet ZTM-KM-WKD* o odcinek Warszawa Wileńska – Ząbki (dot. KM), a także do Opaczy (dot. WKD);
  - Koleje Mazowieckie - KM Sp. z o.o. (KM) wprowadziły *Bilet specjalny za 2,40* – na czas remontu Al. Jerozolimskich i Mostu Poniatowskiego (oferta specjalna na przejazdy pociągami KM na podstawie biletów jednorazowych KM na odcinku Warszawa Zachodnia – Warszawa Wschodnia);
  - kontynuowano rozbudowę systemu *Parkuj i jedź* - w styczniu 2007 r. został rozstrzygnięty przetarg na opracowanie dokumentacji i wybudowanie parkingów w miejscowościach: Piaseczno, Żyrardów, Brwinów, Ożarów Mazowiecki, Legionowo, Ciechanów, Siedlce, Otwock i Celestynów;
  - zakup udziałów w spółce Koleje Mazowieckie - KM Sp. z o.o. od PKP Przewozy Regionalne Sp. z o.o. oraz podwyższenie kapitału zakładowego spółki PKP Warszawska Kolej Dojazdowa Sp. z o.o.;
  - realizacja przez Mazowiecki Zarząd Dróg Wojewódzkich budowy obwodnic wokół miast - Błonie (droga wojewódzka nr 579) i Gostynin (droga nr 265);
- Nagrody i wyróżnienia dla Kolei Mazowieckich KM Sp. z o.o.:
- nagroda *Lidera Transportu Szynowego 2007* w kategorii: *Przewoźnik* (wyróżnienie firm branży kolejowej i samorządów, które w 2007 r. swoją działalnością, usługami, produktami przyczyniły się do rozwoju, wzrostu efektywności oraz promocji transportu szynowego). Doceniona została wysoka jakość świadczonych usług, podnoszenie standardu podróżowania, dzięki modernizacji taboru, uruchomieniu kolejnych połączeń oraz zwiększenie częstotliwości ich kursowania;
  - certyfikat *Solidna Firma 2007* (wyróżnienie przyznawane firmom, które swoją rzetelnością i wysokimi standardami pracy tworzą godny do naśladowania wzór). Atutem firm otrzymujących certyfikat jest uczestnictwo w działaniach prospołecznych i proekologicznych oraz przestrzeganie praw konsumenta i zasad wolnej konkurencji;
  - *Brązowy Orzeł Mazowieckiego Biznesu* dla najaktywniejszego przedsiębiorstwa na Mazowszu.
- Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad w ramach budowy obwodnic wokół miast zrealizowała w 2007 r. następujące przedsięwzięcia:
- Budowa obwodnicy Garwolina (w ciągu drogi krajowej nr 17);
  - Budowa obwodnicy Jabłonnej (w ciągu drogi krajowej nr 61).

Działanie 2

W 2007 r. Mazowiecka Regionalna Organizacja Turystyki opracowała *Strategię Rozwoju Turystyki dla Województwa Mazowieckiego na lata 2007-2013*. Dokument został przyjęty przez Sejmik Województwa Mazowieckiego w marcu 2008 r. Dokument składa się z dwóch części: diagnostycznej

i strategicznej. Strategia zawiera m.in. działanie polegające na zagospodarowaniu rzek i zbiorników wodnych do celów turystyki wodnej.

Działanie 4

W 2007 r. nie został opracowany program obniżenia energochłonności przewozów osobowych i towarowych, jednakże od 1 lipca 2004 r. wdrażany jest program opracowany przez Wojewódzki Ośrodek Ruchu Drogowego w Warszawie, którego istotnym celem jest rozwój świadomości ekologicznej kierowców zawodowych oraz wykształcenie u nich postaw troski o środowisko naturalne. Łącznie w 2007 r. przeszkolono 359 kierowców. Koszty realizacji zadania zostały uwzględnione w celu głównym: *Podnoszenie poziomu wiedzy ekologicznej.*

Działanie 5

Działanie zostało opisane w celu głównym: *Zmniejszenie zanieczyszczeń środowiska.*

Działanie 6

Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad na drodze krajowej S-7 Białobrzegi - Jedlińsk zrealizowała w 2007 r.: 1 przejście górne i 7 przejść dolnych dla zwierząt.

3. Cel - Utworzenie spójnego systemu obszarów chronionych

3.1 Ocena ogólna

Spójny system obszarów chronionych tworzony jest dla zapewnienia trwałej egzystencji florze i faunie, zachowania cennych, zagrożonych siedlisk przyrodniczych, a także integracji ochrony przyrody z działalnością człowieka. Dla realizacji tego zamierzenia zostały określone w POŚ WM trzy cele szczegółowe:

- *Ochrona, rozwój i uporządkowanie systemu obszarów chronionych;*
- *Kształtowanie polityki zagospodarowania przestrzennego respektującej wartości przyrodnicze i krajobrazowe;*
- *Ochrona gatunkowa roślin zwierząt i grzybów.*

W zakresie *ochrony, rozwoju i uporządkowania systemu obszarów chronionych* kontynuowano, rozpoczęto lub zakończono większość zadań. W 2007 r. została opracowana „*Inwentaryzacja cennych alei i szpalerów przydrożnych na terenie Województwa Mazowieckiego*”. Nie został jednak osiągnięty postęp we wdrażaniu działań związanych z powiększeniem lub ustanowieniem nowych obszarów chronionych w systemie krajowym tzn. parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu. Także nie zostały wzmocnione etatowo służby zajmujące się ochroną przyrody w województwie. Prowadzone były natomiast prace nad wyznaczeniem dodatkowych obszarów chronionych w ramach Europejskiej Sieci Ekologicznej - NATURA 2000.

W zakresie *kształtowania polityki zagospodarowania przestrzennego respektującej wartości przyrodnicze i krajobrazowe*, a także *ochrony gatunkowej roślin, zwierząt i grzybów* podjęto realizację wszystkich zaplanowanych działań. Niepokojący jest nieznaczny postęp we wdrażaniu działania związanego z uwzględnieniem w planowaniu inwestycji ochrony wartości przyrodniczych i krajobrazowych (tylko 5 gmin udzieliło pozytywnej odpowiedzi).

3.2 Ocena szczegółowa

Ochrona, rozwój i uporządkowanie systemu obszarów chronionych

Tabela 21

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Ochrona, rozwój i uporządkowanie systemu obszarów chronionych*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Weryfikacja i przystosowanie aktów prawnych dla wszystkich form ochrony przyrody do obowiązującej ustawy o ochronie przyrody.	RDLP Warszawa, Bolimowski PK, Wojewoda – Wojewódzki Konserwator Przyrody	→
2.	Bieżące uzupełnienie komputerowej bazy danych obszarów i obiektów chronionych dla całego województwa umożliwiającej wymianę informacji i bieżącą aktualizację danych w ramach Mazowieckiego Systemu Informacji Przestrzennej.	Biuro Geodety Województwa Mazowieckiego	↔
3.	Opracowanie kompromisowych rozwiązań dotyczących ochrony walorów przyrodniczych i ochrony przeciwpowodziowej.	RZGW w Warszawie	→
4.	Objęcie ochroną parków krajobrazowych: Kurpiowskiego Parku Krajobrazowego (dolina Omulwi i Płodownicy wraz z fragmentami Puszczy Kurpiowskiej), Wiślańsko-Narwiańskiego Parku Krajobrazowego im. Książąt Mazowieckich (dolina Wisły na odcinku od Płocka do Warszawy, Parku Krajobrazowego „Dolina Środkowej Wisły” (tereny od ujścia rzeki Świder do Puław), Parku Krajobrazowego Doliny Pilicy obejmującego Dolinę Dolnej Pilicy, Parku Krajobrazowego im. Józefa Chełmońskiego lub alternatywnie kompleksu zespołów przyrodniczo-krajobrazowych do obrazów Józefa Chełmońskiego, dolinę Narwi wraz z kompleksem bagienno – łąkowym „Pulwy”, dolinę Wisły na odcinku granicznym z województwem lubelskim (Małopolski Przełom Wisły), fragment lasów łukowskich.		↓
5.	Powiększenie parków krajobrazowych: Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego, Górznieńsko – Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego i Bolimowskiego Parku Krajobrazowego.		↓
6.	Objęcie ochroną Europejskiej Sieci Ekologicznej NATURA 2000 (na podstawie kryteriów zawartych w dyrektywach tzw. ptasiej i siedliskowej – ok. 10% powierzchni województwa).	Wojewódzki Konserwator Przyrody, Ministerstwo Środowiska	→
7.	Objęcie ochroną obszarów chronionego krajobrazu, obejmujących: dolinę rzeki Bzury, Liwca, Kostrzynia, Świdra, Okrzejkę i Orzyca, a także fragment Równiny Kurpiowskiej oraz kompleksy leśne położone w gminach: Jadów, Strachówka, Poświętne, Dobre i Stanisławów. Obszary te będą pełniły funkcję korytarzy ekologicznych między parkami krajobrazowymi istniejącymi i projektowanymi obszarami chronionego krajobrazu.		↓
8.	Wzmocnienie etatowe służb zajmujących się ochroną przyrody oraz zapewnienie zaplecza technicznego komórek organizacyjnych do spraw ochrony przyrody, które będą zarządzały obszarami Natura 2000.		↓

9.	Opracowanie planów ochrony dla KPN, Parków Krajobrazowych, obszarów Natura 2000 i Rezerwatów Przyrody.	Bolimowski PK, RDLP Warszawa, Wojewoda – Wojewódzki Konserwator Przyrody	→
10.	Uzupełnianie inwentaryzacji i dokumentacji starych alei przydrożnych oraz miejskich parków zabytkowych na terenie Mazowsza.	Samorząd Województwa Mazowieckiego, Wojewoda- Wojewódzki Konserwator Przyrody	→
11.	Opracowanie programów rozwoju usług turystycznych dla Kampinoskiego Parku Narodowego i parków krajobrazowych.	Bolimowski PK, Kampinoski Park Narodowy	→
12.	Opracowanie dokumentu dotyczącego „ <i>Inwentaryzacji cennych alei i szpalerów przydrożnych na terenie województwa mazowieckiego</i> ”.	Samorząd Województwa Mazowieckiego	↑

Działania 1, 9

- W 2007 r. wykonano następujące projekty planów ochrony rezerwatów przyrody: *Ponty Dęby, Załamanek, Ponty im. Teodora Zielińskiego, Leniwa, Zagożdżon, Guść, Pionki, Źródło Królewskie, Brzeźniczka, Miodne, Krępiec i Stawy Broszkowskie*. Wykonanie opracowań „planów ochrony” i ich wdrożenie do realizacji pozwoli zgodnie z art. 20 Ustawy z 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody na:

- identyfikację i ocenę istniejących oraz potencjalnych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych;
- wykonanie charakterystyki i oceny uwarunkowań społecznych i gospodarczych;
- analizę skuteczności dotychczasowych sposobów ochrony;
- wykonanie charakterystyki i oceny stanu zagospodarowania przestrzennego;
- określi cele ochrony z uwzględnieniem przyrodniczych i społecznych uwarunkowań ich realizacji;
- określi obszary ochrony ścisłej, częściowej i krajobrazowej;
- określi program działań ochronnych na obszarach ochrony ścisłej, częściowej i krajobrazowej;
- określi sposoby eliminacji lub minimalizacji zagrożeń dla przyrody;
- określi obszary i sposoby ich udostępniania dla celów naukowych, dydaktycznych, edukacyjnych, turystycznych i rekreacyjnych;
- określi ustalenia do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Bezpośrednim tego efektem będzie możliwość podejmowania działań mających na celu ratowanie rzadkich gatunków roślin i zwierząt występujących na terenach objętych ochroną. Plany ochrony stanowić będą również podstawowy dokument, który będzie określał sposoby i rodzaje prac wykonywanych w rezerwach w ciągu najbliższych 20 lat. Pozwoli to na podjęcie działań mających na celu ratowanie rezerwatów przed ich deprecjacją, jak również określi ich stan na dzień dzisiejszy. Ponadto na terenie Nadleśnictwa Siedlce zatwierdzenie projektu planu ochrony rezerwatu *Stawy Broszkowskie* umożliwi realizację drugiego etapu prac malej retencji w Nadleśnictwie i przyczyni się do odtworzenia siedlisk ptaków będących celem ochrony rezerwatu.

- W 2007 r. Zarząd Bolimowskiego Parku Krajobrazowego rozpoczął prace nad opracowaniem Planu Ochrony Bolimowskiego Parku Krajobrazowego. Przeprowadzono konsultacje społeczne i uzgodnienie zapisów w dokumentacji.

Działanie 2

- W 2007 r. została zaktualizowana przez Biuro Geodety Województwa Mazowieckiego część bazy danych dotycząca rezerwatów. Dane pozyskano od Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody. Warstwa rezerwatów zawiera informacje dotyczące nazwy obiektu, roku ustanowienia, aktu prawnego

ustanawiającego, powierzchni urzędowej, jednostki nadzoru, rodzaju rezerwatu, celu ochrony, szaty roślinnej oraz zwierząt na terenie rezerwatu. Baza danych publikowana jest przez serwis internetowy GIS Mazowsza. Dzięki czemu pozwala na przekazanie informacji dotyczącej obszarów chronionych województwa szerokiemu gronu odbiorców. Na podstawie bazy danych opracowane są również mapy obszarów chronionych.

- Nadbużański Park Krajobrazowy, w trakcie tworzenia nowych użytków ekologicznych i pomników przyrody, na bieżąco uzupełnia bazę danych obszarów i obiektów chronionych znajdujących się na terenie parku i jego otuliny. Dane te są przekazane do Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody.

Działanie 3

Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Warszawie kontynuował zadanie rozpoczęte w 2006 r. polegające na zabezpieczeniu skarpy przed dalszym postępowaniem osuwiska w miejscowości Wyszogród. Planowany termin zakończenia prac – 2009 r.

Działania 4, 5, 7

Nie zostały ustanowione nowe ani powiększone istniejące obszary chronione (parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu) ze względu na brak zgody samorządów lokalnych oraz części społeczności zamieszkującej te obszary. Jedynie w gminie Ciechanów został ustanowiony uchwałą Rady Miasta użytek ekologiczny „Bagry” o powierzchni 4 ha.

Działanie 6

W Dzienniku Ustaw z 28 września 2007 r. Nr 179, poz. 1275 ukazało się rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 5 września 2007r. zmieniające rozporządzenie w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000. Rozporządzenie dokonuje korekt ustanowionych tzw. ptasich obszarów Natura 2000 rozporządzeniem poprzedzającym tj. rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 21 lipca 2004 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 (Dz. U. Nr 229, poz.2313) jak również ustanowienia nowych ptasich obszarów Natura 2000. Rozporządzenie dotyczy następujących obszarów Natura 2000:

Tabela 22

Obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO) w województwie mazowieckim

Lp.	Nazwa obszaru	Kod	Powierzchnia całkowita (ha)	Powierzchnia w województwie mazowieckim (ha)
1.	Dolina Dolnego Bugu	PLB140001	74 309,9	53 299,9
2.	Dolina Liwca	PLB140002	27 431,5	27 431,5
3.	Dolina Pilicy	PLB140003	35 356,3	33 010,8
4.	Dolina Środkowej Wisły	PLB140004	30 848,7	27 410,9
5.	Dolina Omulwi i Płdownicy	PLB140005	34 386,7	31 340,1
6.	Małopolski Przełom Wisły	PLB140006	6 972,8	2 037,5
7.	Puszcza Biała	PLB140007	83 779,7	83 779,7
8.	Doliny Wkry i Mławki	PLB140008	28 751,5	21 861,8
9.	Dolina Kostrzynia	PLB140009	14 376,1	14 376,1
10.	Ostoja Kozienicka	PLB140013	68 301,0	68 301,0
11.	Dolina Dolnej Narwi	PLB140014	25 906,6	17 115,6
12.	Puszcza Kampinoska	PLC140001	37 640,5	37 640,5
13.	Puszcza Piska	PLB280008	172 802,1	56,6
Ogółem			640 863,0	417 662,0

Ponadto na terenie województwa mazowieckiego proponowane są specjalne obszary ochrony siedlisk, przedstawione w poniższej tabeli.

Tabela 23

Specjalne obszary ochrony siedlisk (SOO) na terenie województwa mazowieckiego

Lp.	Nazwa obszaru	Kod	Powierzchnia całkowita (ha)	Powierzchnia w województwie mazowieckim (ha)
1.	Bagno Całowanie	PLH140001	3 447,5	3 447,5
2.	Baranie Góry	PLH140002	180,6	180,6
3.	Dąbrowa Radziejowska	PLH140003	52,2	52,2
4.	Dąbrowy Seroczyńskie	PLH140004	552,6	550
5.	Dolina Wkry	PLH140005	24,0	24,0
6.	Dolina Zwoleńki	PLH140006	2 379,3	2 379,3
7.	Kantor Stary	PLH140007	97,0	97,0
8.	Krogulec	PLH140008	113,1	113,1
9.	Łęgi Czarnej Strugi	PLH140009	38,8	38,8
10.	Olszyny Rumockie	PLH140010	149,7	149,7
11.	Ostoja Nadbużańska	PLH140011	46 036,7	33 400
12.	Sikórz	PLH140012	204,5	204,5
13.	Wydmy Lucynowsko-Mostowieckie	PLH140013	427,8	427,8
14.	Puszcza Kampinowska	PLC140001	37 640,5	37 640,5
15.	Pakosław	PLH140015	668,6	668,6
16.	Dolina Dolnej Pilicy	PLH140016	31 821,6	28 020
17.	Forty Modlińskie	PLH140020	157,2	157,2
18.	Przełom Wisły w Małopolsce	PLH060045	15 116,4	2 608
19.	Dolina Rawki	PLH100015	2 525,4	270
20.	Ostoja Lidzbarska	PLH280012	7 397,8	321
21.	Uroczyska Łąckie	PLH140021	1 620,4	1 620,4
Ogółem			150 651,7	112 370,2

Działania 10, 12

W 2007 r. została opracowana „Inwentaryzacja cennych alei i szpalerów przydrożnych na terenie Województwa Mazowieckiego”; Dokumentacja składa się z dwóch części. Pierwsza dotyczy inwentaryzacji obiektów, które jeszcze nie są pomnikami przyrody, ale zostały zaproponowane przez gminy i powiaty do objęcia ich ochroną konserwatorską. Druga część zawiera zestawienia istniejących w zasobach Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody i gmin (jako właściwych do ustanawiania pomników przyrody), pomnikowych alei i szpalerów na terenie Mazowsza. Dokumentacja zawiera informacje o kondycji drzewostanów, a także o pilności przeprowadzenia zabiegów pielęgnacyjnych. Dokumentacja została przekazana Wojewódzkiemu Konserwatorowi Przyrody, a także jednostkom samorządu terytorialnego, które zgłosiły propozycje objęcia ochroną prawną nowych obiektów przyrodniczych.

Samorząd Województwa Mazowieckiego na opracowanie dokumentacji przeznaczył 54 595 zł.

Działanie 11

- Bolimowski Park Krajobrazowy opracował koncepcję zagospodarowania turystycznego – wytyczenie nowych i renowacja istniejących szlaków turystycznych. Opracował również mapę turystyczno – przyrodniczo - krajoznawczą „Rezerwat Przyrody Rawka – Bolimowski Park Krajobrazowy”.

- Kampinoski Park Narodowy nie opracował programu, jednakże co roku realizuje zadanie związane z rozbudową infrastruktury turystycznej, która ma na celu ochronę ekosystemów Puszczy Kampinoskiej jak również minimalizowanie ruchu turystycznego na obszarach cennych przyrodniczo i ukierunkowanie turystów na tereny odpowiednio przystosowane. W 2007 r. poprawiono oznakowanie granic parku oraz umieszczono tablice informacyjne, słupy wraz z kierunkowskazami turystycznymi jak również umieszczono w punktach węzłowych szlaków turystycznych mapy parku, co ułatwi turystom i odwiedzającym orientację w terenie.

Kształtowanie polityki zagospodarowania przestrzennego respektującej wartości przyrodnicze i krajobrazowe

Tabela 24

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Kształtowanie polityki zagospodarowania przestrzennego respektującej wartości przyrodnicze i krajobrazowe*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Wprowadzanie w PZPWM zapisów mających na celu zachowanie wartości przyrodniczych	Samorząd Województwa Mazowieckiego	→
2.	Uwzględnianie w planowaniu inwestycji ochrony wartości przyrodniczych i krajobrazowych	Gmina: Jabłonna, Odrzywół, Ząbki, Baranowo, Miasto Sulejówek.	↔
3.	Ochrona i rozwój zieleni na terenach zurbanizowanych	jst	↔

Jednostki samorządu terytorialnego realizujące działania:

powiaty: węgrowski, wołomiński, żuromiński

miasta i gminy: Brwinów, Garwolin, Gostynin, Grodzisk Mazowiecki, Jabłonna, Jedlina – Letnisko, Jednorozec, Józefów, Karczew, Klembów, Kozienice, Marki, Nieporęt, Nowy Dwór Mazowiecki, Nur, Ostrołęka, Otwock, Piaseczno, Płock, Pruszków, Różan, Siedlce, Sochaczew, Stare Babice, Warszawa, Wyszków, Wołomin, Zielonka.

Działanie 1

Aktualny i obowiązujący *Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego* został przyjęty przez Sejmik Województwa Mazowieckiego w czerwcu 2004 r. (uchwała nr 65/2004r). W Planie tym uwzględniono system obszarów chronionych, zarówno istniejących jak i projektowanych, utworzonych w celu zachowania cennych, a niekiedy wręcz unikalnych walorów przyrodniczych kraju. System ten obejmuje park narodowy, rezerwaty przyrody, parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu, a także obszary Natura 2000 (ustanawiane na podstawie Ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. z późniejszymi zmianami). Formy ochrony obszarowej są projektowane i zakładane tak, aby stworzyć na terenie kraju jednolity system ochrony obszarowej, gwarantujący efektywną i maksymalną realizację celów ochrony przyrody w Polsce. Ten układ przestrzenny wzajemnie uzupełniających się form przyrody winien być łączony korytarzami ekologicznymi, umożliwiającymi migracje zwierząt, roślin i grzybów. Funkcję tę, zgodnie z definicją ustawową powinny spełniać obszary chronionego krajobrazu. Tak jednak nie jest i w tym zakresie oczekuje się istotnych zmian ustawowych. Na terenie Mazowsza obszary prawnie chronione zajmują ponad 1 mln ha, co stanowi obecnie ok. 29,6 ha powierzchni ogólnej województwa (10% powierzchni obszarów chronionych kraju). System obszarów prawnie chronionych województwa tworzą: Kampinoski Park Narodowy, dziewięć parków krajobrazowych (w tym: Nadbużański, Mazowiecki, Kozienicki, Chojnowski i Brudzeński położone w całości na terenie województwa oraz Gostynińsko-Włocławski, Górznieńsko-Lidzbarski, Podlaski Przełom Bugu i Bolimowski położone częściowo w granicach administracyjnych województwa), obszary chronionego krajobrazu oraz rezerwaty przyrody. W systemie obszarów chronionych województwa niewielką pozycję zajmują stanowiska dokumentacyjne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe i użytki ekologiczne. Niektóre obszary chronione są zbyt małe lub zbyt wyizolowane, aby skutecznie chronić przestrzeń życiową gatunków roślin i zwierząt oraz grzybów lub zapewnić powiązania funkcjonalne o szerszym zasięgu. Niektóre obszary chronione pokryte są dodatkowo siecią obszarów Natura 2000.

Działanie 2

Cele ochrony przyrody zgodnie z art. 3 ustawy o ochronie przyrody powinny być realizowane przez uwzględnianie wymagań ochrony przyrody w opracowaniach planistycznych:

- polityce ekologicznej państwa,
- programach ochrony środowiska,
- koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- strategiach rozwoju województw,

- planach zagospodarowania przestrzennego województw,
- strategiach rozwoju gmin,
- studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin,
- miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Ingerencja zewnętrzna gmin i inwestorów w strukturę terenów chronionych w głównej mierze zależy od formy nadzoru nad tymi obszarami oraz sposobu ich powoływania i odwoływania. Podstawą planowania jakichkolwiek inwestycji jest kompleksowe ustalenie wszystkich celów, jakie powinny zostać osiągnięte. Kompleksowość polega na uwzględnieniu aspektów przyrodniczych i krajobrazowych.

Działanie 3

Przedsięwzięcia realizowane w 2007 r. przez m. st. Warszawa:

- wykonanie zieleńca przy ul. Dzieci Warszawy
- założenie szaty roślinnej na terenie parku Achera przy ul. Walerego Sławka
- wykonanie parku w trójkącie ulic: Wojciechowskiego, Czechowicza, Jagiełły
- pielęgnacja parków: Saski, Praski, Ujazdowski, Pola Mokotowski
- modernizacja Parku Kępa Płocka
- modernizacja Parku Znicza
- modernizacja Skweru na Placu 1831 r.
- coroczna pielęgnacja drzewostanu ulicznego
- sadzenie drzew, krzewów
- coroczne ukwiecanie miasta
- coroczna pielęgnacja trawników

Przedsięwzięcia realizowane przez pozostałe jednostki samorządu:

- nasadzenia nowych drzew
- koszenie trawników
- sadzenie krzewów i kwiatów
- cięcia pielęgnacyjne drzew, krzewów i żywopłotów
- pielęgnacja parków miejskich i gminnych np.: Parku Wazów w Wyszowie

---

Ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów

Tabela 25

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1	Opracowanie regionalnej listy wraz z komputerową bazą danych gatunków chronionych, zagrożonych i ginących.	Kampinoski Park Narodowy	→
2	Wykonanie inwentaryzacji przyrodniczej województwa mazowieckiego w stosunku do gatunków chronionych, zagrożonych wyginięciem oraz gatunków siedlisk, których dotyczy Dyrektywa Siedliskowa i Dyrektywa Ptasia.	Zespół Parków Krajobrazowych, Bolimowski PK, Koziński PK, Górznieńsko – Lidzbarski PK, Wojewoda – Wojewódzki Konserwator Przyrody, RDLP Warszawa, RDLP Olsztyn, RDLP Łódź, RDLP Lublin	→
3	Identyfikacja miejsc konfliktowych dotyczących migracji płazów oraz ocena możliwości ich ograniczenia na obszarze regionu.	RDLP Lublin Nadbużański Park Krajobrazowy	→

4	Czynna ochrona gatunkowa roślin, zwierząt	jst, Wojewoda – Wojewódzki Konserwator Przyrody, RDLP Olsztyn, Parki Krajobrazowe, Kampinoski Park Narodowy, PKN ORLEN	→
---	---	---	---

Jednostki samorządu terytorialnego realizujące działania:

powiat: żuromiński

gminy: Ciechanów, Karczew.

Działanie 1

Na terenie Kampinoskiego Parku Narodowego w 2007 r. zrealizowano:

- monitoring gatunków chronionych i rzadkich,
- monitoring gatunków restytuowanych: m.in. naparstnicy zwyczajnej, zawilca wielokwiatowego,
- monitoring gatunków ptaków drapieżnych, kruka i bociana czarnego,
- monitoring liczebności i rozmieszczenia derkaczy, żurawia,
- monitoring rysia i stanowisk bobra.

Ponadto sporządzono warstwę numeryczną stanowisk gatunków chronionych roślin naczyniowych. Baza zawiera 600 stanowisk roślinnych.

Działanie 2

-Na zlecenie Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody została wykonana inwentaryzacja populacji gatunków ptaków na obszarach Natura 2000 – Dolina Pilicy i Dolina Omulwi i Płodownicy. Zebrane informacje dotyczących gatunków i siedlisk w badanych obszarach stanowią będą materiał do sporządzania planów ochrony obszarów Natura 2000.

- Na terenie RDLP Warszawa, Olsztyn, Łódź, Lublin przeprowadzono inwentaryzację przyrodniczo-leśną siedlisk chronionych przez Naturę 2000, jak również dzikiej flory i fauny. Celem inwentaryzacji było poznanie bogactwa przyrodniczego, by móc właściwie je chronić oraz odpowiednio nim gospodarować. Dokonano identyfikacji zbiorowisk roślinnych, weryfikacji siedlisk oraz miejsc występowania kręgowców i bezkręgowców objętych inwentaryzacją.

- Na terenie Zespołu Parków Krajobrazowych Mazowieckiego, Chojnowskiego i Brudzeńskiego przeprowadzono inwentaryzację chronionych gatunków płazów i nietoperzy, z których część zagrożona jest wyginięciem

- Na terenie Górzniesko – Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego przeprowadzono inwentaryzację stanowisk sasanki otwartej oraz leńca bezpodkwiatkowego (gmina Lubowidz)

- Na terenie Bolimowskiego Parku Krajobrazowego wykonano inwentaryzację przyrodniczą doliny śródlęśnej rzeki Grabinki pod kątem stworzenia na tym obszarze formy ochrony przyrody.

- Na terenie Kozienickiego Parku Krajobrazowego została przeprowadzona inwentaryzacja puszczańskiej populacji bobra i wydry. Wykonano rozpoznanie składu awifauny lęgowej oraz cennych siedlisk przyrodniczych parku.

Działanie 3

Na terenie RDLP Lublin (Nadleśnictwo Sarnaki - leśnictwo Mierzvice) zamontowano płotki z folii i wkopano pojemniki chroniące płazy (głównie ropucha szara) przed rozjechaniem. Ustawiono również znaki ostrzegające kierowców przed wędrującymi płazami. Przeniesiono 8200 szt. ropuch i żab zielonych. Dzięki zaporze ograniczony został wpływ ruchu drogowego na śmiertelność gatunków płazów migrujących na rozród w okolicach starorzeczka Bugu.

W ramach projektu *Ochrona płazów podczas ich wiosennej wędrówki* pracownicy Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego wraz z młodzieżą ze Szkoły podstawowej zamontowali płotki ochronne wzdłuż drogi powiatowej Stoczek – Wrotnów na odcinku ok. 250 m oraz wkopali pojemniki w odległości co 10 m. Podczas prac w terenie prowadzone były zajęcia z rozpoznawania i oznaczania płazów żyjących na terenie Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego.

Działanie 4

- Na zlecenie Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody realizowano przedsięwzięcia:
  - *Program ochrony żółwia błotnego na terenie województwa mazowieckiego.*
Ochrona żółwia błotnego to kontynuacja programu polegająca na działaniach ochronnych In situ i ex situ. W ramach tych działań prowadzony był monitoring legowisk, kontrola zgłoszonych miejsc występowania, inkubacja jaj, hodowla młodych w okresie jesienno-zimowym.
  - *Program ochrony gatunkowej strzebli błotnej na obszarze Mazowsza.*
Kontynuacja 10-letniego programu ochrony gatunkowej populacji strzebli błotnej obejmuje inwentaryzację stanię posiadania, monitoring nowych i istniejących stanowisk, restytucję i introdukcję, hodowlę zachowawczego stada podstawowego w Żabieńcu, ustalenie zróżnicowania genetycznego, wychowu materiału zarybieniowego.
- W gminie Ciechanów został ustanowiony uchwałą Rady Miasta użytek ekologiczny „Bagry” o powierzchni 4,0038 ha.
- Na terenie Kampinoskiego Parku Narodowego wykaszano i odkrzaczono łąki (łączna powierzchnia 84,07 ha) Stworzyło to dogodne warunki wzrostu rzadkich i chronionych roślin łąkowych oraz wpłynęło na polepszenie siedlisk dla różnych zwierząt, w tym chronionych ptaków, płazów i owadów.
- Na terenie RDLP Olsztyn przeprowadzono wykaszanie nieużytkowanych łąk dla zapewnienia miejsc do rozwoju dla wielu gatunków zwierząt.
- Zespół Parków Krajobrazowych Mazowieckiego, Chojnowskiego i Brudzeńskiego realizował czynną ochronę traszki grzebieniastej w postaci hodowli ex situ larw tego gatunku, a także rewitalizację zbiorników wodnych, w których się rozmnażają płazy. Hodowla traszki ma na celu zmniejszenie śmiertelności tych zwierząt w stadium larwalnym.
- Na terenie powiatu żuromińskiego i gminy Karczew zamontowano nowe, a także przeprowadzono renowację starych platform pod gniazda bociana białego.
- PKN ORLEN uczestniczy w programie odbudowy krajowej populacji Sokoła Wędrownego na drodze osiedlania ptaków w środowisku stwarzającym dogodne warunki ich egzystencji. W 2007 r. zaobrączkowano cztery pisklęta Sokoła Wędrownego.

4. Cel główny - Zwiększenie lesistości i ochrona lasów

4.1 Ocena ogólna

W celu zwiększenia lesistości i ochrony lasów Mazowsza zostały wytyczone dwa obszary działań, które jednocześnie są celami szczegółowymi:

- *Ochrona ekosystemów leśnych*
- *Poprawa lesistości.*

W zakresie *ochrony ekosystemów leśnych* podjęto realizację większości działań, jednakże nie wdrożono przedsięwzięcia dotyczącego wyznaczania, tworzenia i powiększania zwartych kompleksów leśnych oraz leśnych pasów izolacyjnych. Cały czas trwają prace nad uporządkowaniem ewidencji gruntów zalesionych. W Lasach Państwowych prowadzony jest monitoring gospodarki leśnej, a w Kampinoskim Parku Narodowym monitoring zbiorowisk roślinnych oraz gleb leśnych.

W celu poprawy lesistości Mazowsza również wdrożono większość działań. Został przyjęty przez Sejmik Województwa *Program zwiększenia lesistości dla Województwa Mazowieckiego do roku 2020*. Realizowane były zalesienia na powierzchni ponad 1200 ha (wg danych GUS powierzchnia ta jest mniejsza i wynosi niespełna 800 ha), odnowiono ponad 40 ha powierzchni zniszczonej przez huragany i pożary a gospodarka leśna prowadzona była zgodnie z zasadami proekologicznymi. W efekcie powierzchnia gruntów leśnych nieznacznie się zwiększyła. Nie stwierdzono jednak postępu w zahamowaniu urbanizacji terenów leśnych w otoczeniu aglomeracji warszawskiej.

4.2 Ocena szczegółowa

Ochrona ekosystemów leśnych

Tabela 26

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Ochrona ekosystemów leśnych*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1	Uporządkowanie ewidencji gruntów zalesionych.	jst	→
2	Opracowanie i wdrożenie kompleksowego systemu monitoringu gospodarki leśnej.	Kampinoski Park Narodowy, RDLP Olsztyn, RDLP Warszawa	→
3	Wyznaczenie, tworzenie i powiększanie zwartych kompleksów leśnych oraz leśnych pasów izolacyjnych.		↓
4	Działania na rzecz zwiększania różnorodności biologicznej lasów.	RDLP Olsztyn, RDLP Warszawa	↔

Jednostki samorządu terytorialnego realizujące działania:

powiaty: garwoliński, grodziski, grójecki, mławski, ostrołęcki, otwocki, płocki, radomski, sierpecki, wołomiński, żuromiński

miasto: Warszawa.

Działanie 1

- M. st. Warszawa opracowało leśną mapę numeryczną i bazę danych opisów taksacyjnych lasów położonych na obszarze M. St. Warszawy, nie stanowiących własności Skarbu Państwa lub pozostających we władaniu miasta wraz z aktualizacją zmian wynikających z bieżącej weryfikacji ewidencji gruntów. Celem realizacji opracowania jest całościowe rozpoznanie zasobów leśnych będących we władaniu m. st. Warszawy oraz zaktualizowanie istniejącej dokumentacji urządzania lasu.

- Poniższa tabela przedstawia koszty poniesione na weryfikację klasyfikacji gruntów, uporządkowanie ewidencji gruntów zalesionych oraz wykonanie uproszczonych planów urządzania lasów z podziałem na powiaty.

Tabela 27

Koszty poniesione na weryfikację klasyfikacji gruntów, uporządkowanie ewidencji gruntów zalesionych oraz wykonanie uproszczonych planów urządzania lasów

Lp.	Nazwa powiatu	Kwota wydatkowana na zadanie w 2007 r. (w tys. zł)	Źródła finansowania zadania
1.	Radomski	45,2	PFOŚiGW
2.	Żuromiński	40,8	WFOŚiGW, PFOŚiGW
3.	Płocki	30,5	WFOŚiGW,
4.	Garwoliński	38,1	WFOŚiGW
5.	Mławski	63,2	Budżet powiatu; WFOŚiGW
6.	Otwocki	90,8	WFOŚiGW, PFOŚiGW
7.	Sierpecki	58,01	PFOŚiGW, Budżet powiatu;
8.	Grodziski	35,2	Budżet powiatu;
9.	Wołomiński	51,0	Budżet powiatu;
10.	M.St. Warszawa	52,7	Budżet Warszawy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji uzyskanych od powiatów i WFOŚiGW.

Działanie 2

- System monitoringu gospodarki leśnej prowadzony jest w Lasach Państwowych.

Na terenie RDLP Warszawa i RDLP Olsztyn prowadzone są następujące zadania:

- coroczne sporządzanie planów prowadzenia gospodarki leśnej w oparciu o plan urządzania lasu
- kontrola realizacji zadań wynikających z planów zarówno pod względem jakościowym jak i ilościowym
- wykorzystanie Systemu Informatycznego Lasów Państwowych do prowadzenia wieloletnich analiz oraz śledzenia zmian zachodzących środowisku w różnym stopniu uogólnienia
- prowadzenie systemu monitoringu zagrożenia drzewostanów z zakresu ochrony lasu przed czynnikami biotycznymi i abiotycznymi i włączenie go do systemu planowania i realizacji zadań z zakresu hodowli lasu.

Działanie 4

- Na terenie RDLP Olsztyn realizowane były następujące zadania:

- założenie 0,70 ha stref ekotonowych, na których wprowadzono gatunki owoco - i nektarodajne
- wykonanie konserwację istniejących w lennictwach remiz, poprzez dosadzenie gatunków jagodajnych
- oczyszczenie, naprawienie i wywieszenie nowych budek lęgowych dla ptaków
- wykonanie konserwacji i naprawienie ogrodzeń mrowisk
- wykonanie poidel dla ptaków
- dokarmianie ptaków

- Na terenie RDLP Warszawa realizowane były zadania:

- produkcja sadzonek z zakrytym systemem korzeniowym
- wykonanie odnowienia na powierzchni 1282 ha
- prowadzenie przebudowy drzewostanów na powierzchni 111,73 ha
- odnowienia naturalne na powierzchni 64,46 ha
- wprowadzenie podszytów na powierzchni 36,62 ha, a wprowadzanie II piętra na powierzchni 49.01 ha
- pielęgnowanie lasu (pielęgnowanie gleby i niszczenie chwastów, CW, CP) na powierzchni 6261 ha
- w ramach zadrzewień posadzenie 4113 sadzonek drzew oraz 752 sadzonek krzewów.

Zwiększanie różnorodności biologicznej poprzez wprowadzenie gatunków mających budować złożoną strukturę pionową drzewostanu przyczyni się do wzrostu produktywności oraz biologicznej odporności drzewostanu, wpłynie na poprawę warunków glebowych i siedliskowych, spowoduje przywrócenie gatunków flory i fauny występujących w drzewostanach o wielopiętrowej strukturze. Bogactwo gatunków drzew przyczyni się do stworzenia warstwy ściółki, stanowiącej bazę pokarmową dla organizmów pożytecznych, wspomagając naturalną odporność biocenozy leśnej.

Poprawa lesistości

Tabela 28

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Poprawa lesistości*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1	Wdrożenie i monitoring Programu zwiększenia lesistości dla Województwa Mazowieckiego do roku 2020.	RDLP Warszawa, RDLP Łódź, ARiMR, Samorząd Województwa Mazowieckiego	→
2	Prowadzenie gospodarki leśnej zgodnie z zasadami proekologicznymi.	jst, Kampinoski Park Narodowy, RDLP Warszawa, RDLP Olsztyn	↔
3	Zahamowanie urbanizacji terenów leśnych w otoczeniu aglomeracji warszawskiej.	M. St. Warszawa	↓

4	Odbudowa powierzchni niszczonych przez pożary i huragany.	jst, RDLP Warszawa, RDLP Olsztyn, RDLP Łódź	↔
---	---	---	---

Jednostki samorządu terytorialnego realizujące działania:

powiaty: grójecki, garwoliński, otwocki, sierpecki, wołomiński, żuromiński

gmina: Korczew.

Działanie 1

W 2006 r. na zlecenie Województwa Mazowieckiego opracowano „Program zwiększania lesistości dla Województwa Mazowieckiego do 2020 roku”, który w lutym 2007 r. został zatwierdzony przez Sejmik Województwa Mazowieckiego (Uchwała Nr 18/07). Program stanowi cenny materiał wyjściowy do rozpoznania uwarunkowań przyrodniczych i społeczno – gospodarczych, nakreśla docelową wizję systemu obszarów leśnych regionu, a także wskazuje konkretną przestrzeń, w obrębie której samorządy gminne mogłyby i powinny rozważać zmiany przeznaczenia gruntów w tym kierunku. Dokument zawiera jednocześnie swoistą instrukcję dla samorządów, w oparciu o którą możliwe będzie doprecyzowanie lokalizacji gruntów przeznaczanych do zalesienia.

Program zwiększania lesistości jest pierwszym opracowaniem w tym zakresie w województwie mazowieckim. Opracowanie takiego dokumentu na szczeblu wojewódzkim i jego wdrożenie ma na celu przyczynienie się do osiągnięcia wskaźnika lesistości Mazowsza do ok. 25% w 2020 r.

Według informacji przekazanych przez ARiMR, powiaty i RDLP, w 2007 r. na terenie województwa mazowieckiego zalesiono 1 156,12 ha. Według danych GUS powierzchnia zalesień wyniosła 779,5 ha. Głównym źródłem finansowania zalesień były środki UE w ramach Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich. Instytucją zarządzającą Planem jest Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Tabela 29

Zalesienia w 2007 r. w województwie mazowieckim (ha)

Lp.	Powiat	Zalesiona powierzchnia	Lp.	Powiat	Zalesiona powierzchnia	Lp.	Powiat	Zalesiona powierzchnia
1.	białobrzeski	18,37	16.	ostrowski	4,77	31.	warszawski zachodni	0,00
2.	ciechanowski	44,01	17.	otwocki	1,58	32.	węgrowski	21,46
3.	garwoliński	31,60	18.	piaseczyński	0,00	33.	wołomiński	13,32
4.	gostyniński	64,65	19.	płocki	71,06	34.	wyszkowski	9,31
5.	grodziski	0,00	20.	płoński	1,60	35.	zwoleniński	40,92
6.	grójecki	14,30	21.	pruszkowski	0,00	36.	żuromiński	59,39
7.	kozienicki	15,53	22.	przasnyski	86,28	37.	żyrardowski	7,34
8.	legionowski	0,00	23.	przysuski	13,39	38.	m. Ostrołęka	0,00
9.	lipski	78,70	24.	pułtowski	12,67	39.	m. Płock	0,00
10.	łosicki	59,71	25.	radomski	67,00	40.	m. Radom	12,89
11.	makowski	8,99	26.	siedlecki	28,70	41.	m. Siedlce	0,00
12.	miński	7,94	27.	sierpecki	28,22	42.	m. st. Warszawa	0,00
13.	mławski	130,71	28.	sochaczewski	0,57	43.	RDLP Warszawa	34,11
14.	nowodworski	0,00	29.	sokołowski	102,09	44.	RDLP Łódź (Nadl. Gostynin)	0,65
15.	ostrołęcki	0,00	30.	szydłowiecki	64,29	45.	RDLP Olsztyn (Nadl. Ciechanów)	9,07
Zalesiona powierzchnia ogółem w województwie mazowieckim w 2007 r.: 1 156,19 ha								

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji uzyskanych od powiatów, ARiMR i RDLP

Działanie 2

- Lasy Państwowe prowadzą gospodarkę leśną zgodnie z modelem zrównoważonej gospodarki leśnej zgodnej z zasadą zachowania trwałości lasów, powiększenia zasobów leśnych i ciągłości użytkowania realizowaną w oparciu o Plany Urządzania Lasów. W skład tych działań wchodzi:

- dostosowywanie składów gatunkowych do potencjalnych możliwości produkcyjnych siedliska – przebudowa drzewostanów

- zmniejszenie udziału rębni zupełnych na rzecz rębni złożonych
  - pozostawienie na zrębach zupełnych kęp starych drzew do naturalnej śmierci oraz stref ekotonowych wzdłuż dróg i cieków wodnych
  - wykorzystanie odnowień naturalnych
  - przeprowadzenie co rocznej aktualizacji przyrodniczej
- Kampinoski Park Narodowy zadanie to realizował poprzez:
- zalesienia, odnowienia, podsadzenia, poprawki i uzupełnienia, dolesienia luk na powierzchni 42,73 ha, uszczelnienie granic polno-leśnych poprzez wprowadzenie krzewów kłujących w ilości 3,4 tys., szt. sadzonek
  - wykonanie 176,07 ha czyszczeń wczesnych i późnych
  - pielęgnowanie upraw na powierzchni 20 ha
  - wykonanie nowego ogrodzenia upraw na powierzchni 0,99 ha
  - zabezpieczenie mechaniczne 8309 szt. sadzonek
  - eliminacja obcych gatunków na powierzchni 88,07 ha
  - prowadzenie ciec pielęgnacyjnych na powierzchni 933,58 ha i zabiegów sanitarnych.

Działanie 4

- Na terenie RDLP w Warszawie odnowiono 2,43 ha powierzchni zniszczonej przez pożary.
- Na terenie RDLP Olsztyn (Nadleśnictwa Przasnysz, Dwukoły i Ostrołęka) odnowiono 8,51 ha
- Na terenie RDLP Łódź (Nadleśnictwo Gostynin) rozpoczęto działania zmierzające do odbudowy powierzchni 6,30 ha zniszczonej przez huragan (wycięto i uporządkowano 5,07 ha powierzchni całkowicie zniszczonej oraz wykonano meliorację agrotechniczną przygotowującą do odnowienia na powierzchni 6,30 ha).
- w powiatach: wołomińskim, grójeckim, garwolińskim i sierpeckim odnowiono łącznie 23,9 ha powierzchni zniszczonej przez pożary.

Z informacji uzyskanych od RDLP i powiatów na terenie województwa mazowieckiego odnowiono lub podjęto prace nad odbudową obszarów pohuraganowych i popożarowych na powierzchni 46,21 ha. Na odnowionych obszarach wprowadzone zostały główne gatunki lasotwórcze (So, Db, Md, Lp, Kl, Jw) oraz gatunki biocenotyczne (drzewa i krzewy owoco- i nektarodajne), które stanowią bazę pokarmową oraz miejsce rozrodu pożytecznych owadów, płazów i ptaków. Efektem działania jest odbudowa bioróżnorodności ekosystemu leśnego oraz uzyskania biologicznej odporności drzewostanu na czynniki chorobotwórcze.

5. Cel główny - Poprawa stanu bezpieczeństwa ekologicznego

5.1 Ocena ogólna

W celu poprawy stanu bezpieczeństwa ekologicznego w POŚ WM zostały wyznaczone następujące obszary i cele szczegółowe:

Tabela 30

Obszary działań i cele szczegółowe w ramach celu głównego *Poprawa stanu bezpieczeństwa ekologicznego*

Obszary działań	Cele szczegółowe
Ochrona przed powodzią i suszą	- <i>Właściwe zagospodarowanie terenów zagrożonych powodzią oraz suszą hydrologiczną;</i> - <i>Zwiększenie retencyjności oraz poprawa stanu przeciwpowodziowych urządzeń technicznych</i>
Ochrona przed osuwiskami	- <i>Ograniczenie skutków procesów geodynamicznych</i>
Ochrona przeciwpożarowa	- <i>Poprawa stanu ochrony przeciwpożarowej</i>
Przeciwdziałanie awariom przemysłowym	- <i>Zmniejszenie zagrożenia w przypadku wystąpienia awarii</i>
Transport substancji niebezpiecznych	- <i>Zapewnienie bezpiecznego transportu substancji niebezpiecznych</i>

W zakresie *właściwego zagospodarowania terenów zagrożonych powodzią oraz suszą hydrologiczną* nie został osiągnięty postęp w 2007 r. Nie wdrożono działania dotyczącego opracowania kompleksowego planu ochrony przeciwpowodziowej oraz przeciwdziałania skutkom suszy regionu Środkowej Wisły a także nie realizowano budowy systemów ostrzegania przed niebezpiecznymi zjawiskami zachodzącymi w atmosferze oraz hydrosferze. Należy jednakże zaznaczyć, że zagadnienia związane z zagrożeniem przeciwpowodziowym zostały uwzględnione w opracowanym w 2007 r. przez MBPR dokumencie pn. *Zagospodarowanie przestrzenne dolin rzecznych a zagrożenia powodziowe województwa mazowieckiego*. Opracowanie stanowi uszczegółowienie *Planu zagospodarowania przestrzennego Województwa Mazowieckiego* w tym zakresie.

Wszystkie działania związane ze *zwiększeniem retencyjności oraz poprawą stanu przeciwpowodziowych urządzeń technicznych* były realizowane, ale postęp w ich wdrażaniu nie jest zadawalający. W 2007 r. udział samorządów terytorialnych w wykonywaniu zadań był nieznaczny (brak środków finansowych). Również działania WZMiUW, ze względu na zbyt małą ilość środków jakie otrzymują z budżetu państwa, są niewystarczające. Przedsięwzięcia zrealizowane przez WZMiUW dotyczyły: utrzymania i konserwacji urządzeń melioracji wodnych (cieków naturalnych i kanałów wraz z obsługą urządzeń piętrzących – 1328 km, obwałowań - 597,47 km, pompowni - 25 szt., zbiorników- 2 szt.), budowy i modernizacji urządzeń melioracji wodnych (modernizacja wałów przeciwpowodziowych - 24,3 km, modernizacja koryta rzeki - 78,7 km, remont jazów – 7 szt, remont przepustów - 25 szt., remont zastawek – 2 szt., budowa stopnia wodnego, brody, bystroka kamiennego - 26 szt. ,budowa urządzeń piętrzących – 4szt.) W 2007 r., pod nadzorem Departamentu Środowiska Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego, trwały prace na projektem *Programu małej retencji województwa mazowieckiego*, który został przyjęty przez Sejmik Województwa Mazowieckiego w 2008 r.

Działania związane z *ograniczeniem skutków geodynamicznych* były wdrożone częściowo. W 2007 r. realizowano przedsięwzięcia mające na celu zachowanie stateczności Skarpy Wiślanej w Płocku, jednakże ze względu na brak reperów służących do pomiarów geodezyjnych, nie jest prowadzony monitoring korony skarpy. W celu wsparcia starostów w skutecznym wypełnianiu obowiązków nałożonych rozporządzeniem z dnia 20 czerwca 2007 r. w *sprawie informacji dotyczących ruchów masowych ziemi* (dostarczenie administracji państwowej danych niezbędnych do skutecznego zarządzania ryzykiem oraz uświadomienie społeczeństwu zagrożenia), Państwowy Instytut Geologiczny rozpoczął realizację kilkuletniego projektu SOPO (System Osłony Przeciwsuwiskowej). Dla zapewnienia *Poprawy stanu ochrony przeciwpożarowej*, a także *zmniejszenia zagrożenia w przypadku wystąpienia awarii* podjęto realizację wszystkich działań. Bardzo duży udział w wyposażeniu jednostek OSP w sprzęt techniczno-chemiczno-ekologiczny miał Samorząd Województwa Mazowieckiego, który przeznaczył na to zadanie (w ramach *Samorządowego Programu Wsparcia Ochotniczych Straży Pożarnych w Województwie Mazowieckim OSP-2007*) kwotę 15 211 tys. zł. Dotację uzyskało 678 jednostek OSP.

W celu *zapewnienia bezpiecznego transportu substancji niebezpiecznych* przeprowadzane były przez WITD w Warszawie kontrole na drogach, jak również w przedsiębiorstwach, które przewożą takie substancje. Również KW PSP, poprzez swoich doradców do spraw przewozu towarów niebezpiecznych w transporcie drogowym, przeprowadzała kontrole w zakładach w celu wyeliminowania niewłaściwego oznakowania środków transportu oraz przesyłek. Jednakże do tej pory nie została opracowana *Koncepcja Organizacji Przewozów Substancji Niebezpiecznych na Terenie i w Rejonie m. st. Warszawy*. Nie były wyznaczone miejsca postojowe dla pojazdów przewożących materiały niebezpieczne a także nie były konwojowane transporty materiałów niebezpiecznych na terenach miejskich.

5.2 Ocena szczegółowa

5.2.1. Ochrona przed powodzią i suszą

Właściwe zagospodarowanie terenów zagrożonych powodzią oraz suszą hydrologiczną

Tabela 31

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Właściwe zagospodarowanie terenów zagrożonych powodzią oraz suszą hydrologiczną*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Opracowanie kompleksowego planu ochrony przeciwpowodziowej oraz przeciwdziałaniu skutkom suszy dla regionu Środkowej Wisły	jst, RZGW	↓
2.	Kształtowanie bezpiecznego zagospodarowania terenów zagrożonych powodzią; wyznaczenie i wprowadzenie do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego granic obszarów bezpośredniego oraz potencjalnego zagrożenia powodzią	jst, Samorząd Województwa Mazowieckiego	→
3.	Budowa systemów ostrzegania przed niebezpiecznymi zjawiskami zachodzącymi w atmosferze oraz hydrosferze.	IMiGW	↓

Działania 1, 2

Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie - Oddział Terenowy w Ciechanowie - w 2007 r. sporządziło opracowanie pt. *Zagospodarowanie przestrzenne dolin rzecznych a zagrożenia powodziowe województwa mazowieckiego*. Celem opracowania było wskazanie obszarów zagrożenia powodziowego w województwa mazowieckiego oraz określenie uwarunkowań formalno-prawnych ochrony przeciwpowodziowej ze szczególnym uwzględnieniem charakterystyki dolin rzecznych w aspekcie walorów przyrodniczych i cech społeczno-gospodarczych. Zakres problemowy obejmuje m.in. następujące zagadnienia:

- ochronę przeciwpowodziową w świetle regularnie prawnych,
- organizację administracji odpowiedzialnej za gospodarkę wodną, w tym ochronę przeciwpowodziową w aspekcie ustawy - Prawo wodne,
- identyfikację obszarów zagrożenia powodziowego.

- W gminie Łomianki oraz mieście Ostrołęka zostały także wprowadzone do miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszary zagrożenia powodziowego.

Zwiększenie retencyjności oraz poprawa stanu przeciwpowodziowych i urządzeń technicznych

---

Tabela 32

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Zwiększenie retencyjności oraz poprawa stanu przeciwpowodziowych i urządzeń technicznych*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Aktualizacja i następnie realizacja Programu Małej Retencji Województwa Mazowieckiego	Samorząd Województwa Mazowieckiego	→
2.	Uporządkowanie i dokończenie rozpoczętych zadań z zakresu melioracji oraz renaturyzacja terenów cennych przyrodniczo, rezygnacja z melioracji torfowisk, podmokłych łąk i pastwisk (zachowanie coraz rzadszych ekosystemów podmokłych), systematyczna (coroczna) konserwacja systemów melioracyjnych	WZMiUW, jst	↔

3.	Systematyczna kontrola stanu wałów i urządzeń wodnych (w tym kanałów ulgi) oraz prowadzenie prac związanych z ich rekonstrukcją, modernizacją oraz rozbudową.	WZMiUW, jst	↔
4.	Racjonalne retencjonowanie wód oraz użytkowanie budowli przeciwpowodziowych, a także sterowanie przepływami wód. Budowa polderów	WZMiUW, jst	↔

Działanie 1

Działanie opisane w celu głównym *Zmniejszenie zanieczyszczeń środowiska.*

Działanie 2

W 2007 r. w zakresie budowy i wykonania urządzeń melioracji wodnych (cieków naturalnych i kanałów wraz z obsługą urządzeń) WZMiUW w imieniu Marszałka Województwa Mazowieckiego zrealizował inwestycje przedstawione w poniższej tabeli

Tabela 33

Wykaz inwestycji dotyczących budowy i wykonania urządzeń melioracji wodnych realizowanych przez WZMiUW w 2007 r.

Lp.	Nazwa inwestycji	Poniesione nakłady wg źródeł finansowania w 2007 r. (zł)			Rezultaty wynikające z realizacji przedsięwzięcia
		Ogółem	Budżet państwa	Środki UE - SPO - Rolnictwo	
1.	Budowa urządzeń melioracji wodnych szczegółowych Przełom III – Miedzehów – domeliorowaie, gm. Jasieniec	232 107	116 053	116 053	Drenowanie użytków rolnych na powierzchni 17,52 ha
2.	Budowa urządzeń melioracji wodnych szczegółowych Mokrośk- Żdźary II-etap 2, gm. Jedlińsk	173 988	86 994	86 994	Drenowanie użytków rolnych na powierzchni 62,82 ha
3.	Budowa urządzeń melioracji wodnych szczegółowych – drenowanie, zad. Jasienica Chmielowo zad 1 gm. Zaręby Kościelne	321 368	160 684	160 684	Drenowanie użytków rolnych na powierzchni 51,04 ha
4.	Budowa urządzeń melioracji wodnych szczegółowych – drenowanie, zad. Czaplice Bąki II cz. 1, gm. Krzynowłoga Mała i Chorzele.	739 950	369 975	369 975	Drenowanie użytków rolnych na powierzchni 94,67 ha
5.	Wykonanie melioracji szczegółowych, zadanie inwestycyjne pn. Szczawin Borowy II etap 6 gm. Gąbin	783 995	391 997	391 997	Melioracja użytków rolnych 99,66 ha
6.	Wykonanie melioracji szczegółowej, zadanie inwestycyjne pn. Sikórz Kamionka II etap VI-VII melioracja gruntowa, gm. Stara Biała	1 000 000	500 000	500 000	Melioracja użytków rolnych 217,73 ha
7.	Melioracja użytków rolnych: zadanie inwestycyjne pn. Kamieńczyk – Sewerynowka V, gm. Stredyń i Sabnie	1 941 439	970 719	970 719	Melioracja użytków rolnych 407,12 ha

- Ponadto zakresie ochrony i utrzymania cennych naturalnych siedlisk bagiennych i podmokłych, mających na celu zachowanie bioróżnorodności, Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Warszawie realizowała następujące przedsięwzięcia:

- odtworzenie właściwych stosunków wodnych w ekosystemach mokradłowych (Nadleśnictwo Przasnysz);
- renowacja rowów melioracyjnych, niewielkich cieków lokalnych; budowa zastawek, przepustów, progów; odtwarzanie naturalnych zbiorników wodnych (Nadleśnictwa: Mińsk, Sokołów, Pułtusk, Chojnów);
- odtwarzanie i ochrona siedlisk wodno-błotnych w lasach Nadleśnictwa Siedlce poprzez odmulanie zbiornika wodnego oraz wykonanie urządzeń piętrzących oraz wysp dla bezpiecznego gniazdowania ptactwa.

Działanie 3

W 2007 r. w zakresie modernizacji istniejących wałów przeciwpowodziowych oraz prowadzenia prac związanych z ich rekonstrukcją, modernizacją oraz rozbudową, WZMiUW w imieniu Marszałka Województwa Mazowieckiego zrealizował inwestycje przedstawione w poniższej tabeli.

Tabela 34

Wykaz inwestycji dotyczących modernizacji, rekonstrukcji i rozbudowy wałów przeciwpowodziowych, realizowanych w 2007 r. przez WZMiUW w 2007 r.

Lp.	Nazwa inwestycji	Poniesione nakłady wg źródeł finansowania w 2007 r.					Rezultaty wynikające z realizacji przedsięwzięcia
		Ogółem w zł	Środki własne	Budżet państwa	WFOŚiGW	Środki UE - SPO - Rolnictwo	
1	remont wału przeciwpowodziowego w Dolinie Białobrzegi	676 412	-	338 206	338 206	-	Likwidacja przebieg hydraulicznych w rowach przywałowych na długości 0,94 km wału
2	przebudowa wału przeciwpowodziowego gm. Słubice	151 655	-	-	151 655	-	Likwidacja wycieków zagrażających stateczności wału
3	przebudowa obwałowań rzeki Wisły, gm. Maciejowice	8 019 707	-	-	2 004 926	6 014 780	Modernizacja istniejącego wału przeciwpowodziowego
4	przebudowa prawobrzeżnego wału przeciwpowodziowego rz. Narwi w Pułtusku	5 518 718	-	1 103 744	-	4 414 974	Modernizacja wału przeciwpowodziowego na dł. 4,10 km
5	modernizacja wału rzeki Wisły w miejscowości Głusiec - Zbyczyn, gm. Sieciechów	1 955 419	-	376 556	-	1 578 861	Modernizacja wału przeciwpowodziowego na dł. 2,16km
6	modernizacja wału rzeki Wisły w miejscowości Regów Nowy - Regów Stary gm. Gniewoszków	1 738 430	-	347 843	-	1 390 587	Modernizacja wału przeciwpowodziowego na dł. 2,925 km
7	usunięcie szkód wezbraniowych na rzece Rządzy	98 865	-	98 865	-	-	Usunięcie szkód wezbraniowych

Działanie 4

W 2007 r. w zakresie racjonalnego retencjonowanie wód oraz użytkowanie budowli przeciwpowodziowych WZMiUW w imieniu Marszałka Województwa Mazowieckiego zrealizował inwestycje przedstawione w poniższej tabeli:

Tabela 35

Wykaz inwestycji w zakresie racjonalnego retencjonowania wód oraz użytkowania budowli przeciwpowodziowych, realizowanych przez WZMiUW w 2007 r.

Lp	Nazwa inwestycji	Poniesione nakłady wg źródeł finansowania za 2007 r.					Rezultaty wynikające z realizacji przedsięwzięcia
		Ogółem w zł	Środki własne	Budżet państwa w zł	WFOŚiGW	Środki UE - SPO - Rolnictwo	
				GFOŚiGW			
1	Modernizacja przekroju podłużnego i poprzecznego koryta rzeki Kolnicy	635 710	-	127 142	-	508 568	Modernizacja koryta rzeki na dł. 1,74 km wraz z budowlami
2	przebudowa stopnia na rzece Wildze gm. Borowie	419 798	-	83 959	-	355 839	Modernizacja stopnia wodnego
3	stopień na rzece Świder, gm. Siennica	844 779	-	168 956	-	675 823	Budowa stopnia żelbetowego
4	rzeka Swarzyna - odbudowa stopnia i jazu gm. Trojanów	325 515	-	65 103	-	260 411	Odbudowa koryta rzeki - 2,41 km wraz z 4 budowlami
5	kształtowanie przekroju podłużnego i poprzecznego oraz układu poziomego koryta ciek naturalnego, gm. Baranowo	1 091 704	-	218 341		873 362	kształtowanie przekroju podłużnego i poprzecznego oraz układu poziomego koryta ciek naturalnego 8,63 km
6	rzeka Sierpienica - przebudowa przekroju podłużnego i poprzecznego,	1 360 414	-	272 082		1 088 331	przebudowa przekroju podłużnego i poprzecznego – 25,65 km oraz odbudowa 5 jazów kozłowych
7	przywrócenie utraconej retencji wodnej w jeziorze Urszulewskim(budowy piętrzące i regulujące)	444 139	-	88 828		355 311	Przebudowa przekroju podłużnego i poprzecznego koryta 3,2 km oraz budowa 5 budowli
8	rzeka Przysowa - przebudowa przekroju podłużnego i poprzecznego, gm. Szczawin i Pacyna	655 635	-	131 127		524 508	Przebudowa przekroju podłużnego i poprzecznego koryta rzeki 14 km i 5 budowli

Lp	Nazwa inwestycji	Poniesione nakłady wg źródeł finansowania za 2007 r.					Rezultaty wynikające z realizacji przedsięwzięcia
		Ogółem w zł	Środki własne	Budżet państwa w zł	WFOŚiGW	Środki UE - SPO - Rolnictwo	
					GFOŚiGW		
9	kształtowanie przekroju podłużnego i poprzecznego oraz układu poziomego koryta rzeki Beniaminówka	866 443	-	173 288		693 154	przekroju podłużnego i poprzecznego oraz układu poziomego koryta rzeki 1,6 km
10	modernizacja urządzeń wodnych podstawowych, budowie piętrzące, gm. Myszyniec	331 270	-	148 450	183 500		Remont 1 jazu
11	modernizacji przekroju podłużnego i poprzecznego koryta rzeki Topielicy	1 246 771	-	249 355		997 416	Modernizacja koryta rzeki na dł. 2,26km i 10 budowli
12	modernizacji przekroju podłużnego i poprzecznego koryta rzeki Kolnicy	633 524	-	126 706		506 818	Modernizacja koryta rzeki na dł. 2,04km i 15 budowli
13	modernizacji przekroju podłużnego i poprzecznego koryta rzeki Sony	1 540 497	-	308 100		1 232 397	Modernizacja koryta rzeki na dł. 2,5 km i 7 budowli
14	modernizacji przekroju podłużnego i poprzecznego koryta rzeki Łydyni	2 889 710	-	577 942		2 311 768	modernizacji przekroju podłużnego i poprzecznego koryta rzeki 6,6 km i budowa 12 budowli
15	kanał Bożęcki - remont przepustów z piętrzeniem i zastawki gm. Stromiec	63 773	-	31 888	31 888		Budowa 6 przepustów z piętrzeniami oraz 1 zastawki
16	remont zamknięć mechanicznych jazu na rzece Orzyc	209 999	-	101 549	108 450		Remont 1 jazu
17	zabezpieczenie przeciwerozyjne i przeciwpowodziowe rz. Słupianki	1 602 827	-	320 566		1 282 261	Modernizacja koryta rzeki Słupianki – 8,1 km wraz z 6 budowlami
18	Konserwacja Potoku Służewieckiego wraz z utrzymaniem krat zatrzymujących zanieczyszczenia	144 895	83 703	-		-	- 3 x konserwacja Potoku na dł. 13,21 km - całoroczne czyszczenie krat

Lp	Nazwa inwestycji	Poniesione nakłady wg źródeł finansowania za 2007 r.				WFOŚiGW GFOŚiGW	Środki UE - SPO - Rolnictwo	Rezultaty wynikające z realizacji przedsięwzięcia
		Ogółem w zł	Środki własne	Budżet państwa w zł	61 192			

5.2.2. Ochrona przed osuwiskami

Ograniczanie skutków procesów geodynamicznych

Tabela 36

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Ograniczanie skutków procesów geodynamicznych*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Monitoring stateczności zboczy.	starostwo plockie	↓
2.	Zabezpieczenie istniejących osuwisk z zachowaniem wartości przyrodniczych i krajobrazowych Skarpy Wiślanej.	starostwo plockie	→
3.	Określenie odpowiedniego zagospodarowania niezabudowanych terenów osuwiskowych przez odpowiednie zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.	-	↓
4.	Egzekwowanie zapisów wynikających z badań geologiczno-inżynierskich w planach zagospodarowania przestrzennego.	-	↓
5.	Konserwacja istniejących urządzeń infrastruktury technicznej na terenach osuwiskowych.	starostwo plockie	→
6.	Wypracowanie modelowego postępowania na terenach osuwiskowych.	PIG, MŚ	→

Działania 1

W przypadku Skarpy Płockiej od kilku lat nie prowadzi się monitoringu korony skarpy z powodu uszkodzeń i braków w sieci reperów służącej do pomiarów geodezyjnych przemieszczeń.

Działania 2, 5

W 2007 r. na bieżące działania mające na celu zachowanie stateczności Skarpy Wiślanej w Płocku wydatkowano **274,11 tys. zł.**

Działanie 6

W listopadzie 2006 r. Państwowy Instytut Geologiczny rozpoczął, z inicjatywy Ministra Środowiska, realizację dużego, kilkuletniego projektu **SOPO (System Osłony Przeciwosuwiskowej)**. Projekt ma za zadanie wspomóc starostów w skutecznym wypełnianiu obowiązków nałożonych rozporządzeniem z dnia 20 czerwca 2007 r. w sprawie informacji dotyczących ruchów masowych ziemi (dostarczanie administracji państwowej danych, niezbędnych do skutecznego zarządzania ryzykiem oraz uświadamianie społeczeństwu zagrożenia).

W Województwie Mazowieckim najbardziej znane osuwiska znajdują się w Wyszogrodzie i Płocku.

5.2.3 Ochrona przeciwpożarowa

Poprawa stanu ochrony przeciwpożarowej

Tabela 37

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Poprawa stanu ochrony przeciwpożarowej*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Sukcesywna modernizacja (wymiana, uzupełnienie) sprzętu dla jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych.	jst, KW PSP w Warszawie, Przedsiębiorstwo Państwowe "Porty Lotnicze" w Warszawie, Kampinoski Park Narodowy	↔
2.	Propagowanie zasad przeciwdziałania zagrożeniu pożarowemu.	jst, KW PSP w Warszawie	↔
3.	Pomoc Samorządu Województwa Mazowieckiego dla jednostek Ochotniczych Straży Pożarnej na doposażenie w sprzęt techniczno – chemiczno - ekologicznego.	Samorząd Województwa Mazowieckiego	→

Jednostki samorządowe terytorialnego realizujące działania:

powiaty: białobrzeski, grodziski, mławski, ostrołęcki, otwocki, piaseczyński, pułtuski, radomski, sokołowski, szydlowiecki, węgrowski, żuromiński

miasta i gminy: Andrzejewo, Baboszewo, Baranowo, Baranów, Belsk Duży, Białobrzegi, Bielany, Błędów, Bodzanów, Borki, Borowie, Brańszczyk, Brwinów, Ceglów, Ceranów, Chorzele, Chotcza, Czarnia, Dobrze, Drobin, Dzierzgowo, Garbatka, Garwolin, Gąbin, Gliniojeck, Gniewoszków, Gostynin, Goszczyn, Gozdowo, Góra Kalwaria, Górze, Grębków, Grudusk, Huszlew, Jabłonna, Jakubów, Jedlińsk, Jednorozec, Józefów, Karczew, Karniewo, Kałuszyn, Klembów, Klwów, Kołbiel, Korczew, Kotuń, Kozienice, Krasne, Krasnosielec, Kuczbork-Osada, Latowicz, , Lelis, Leoncin, Letnisko, Liw, Łaskarzew, Łyse, Magnuszew, Mała Wieś, Miastków Kościelny, Miedzna, Milanówek, Mochowo, Mogielnica, Mordy, Mrozy, Mszczonów, Myszyniec, Nieporęt, Nowy Duninów, Nur, Odrzywół, Olszanka, Olszewo, Opinogóra Górna, Osieck, Ostrów Mazowiecka, Pacyna, Paprotnia, Piaseczno, Pilawa, Pionki, Platerów, Płoniawy-Bramura, Płońsk, Pokrzywnica, Poświętne, Prażmów, Przasnysz, Przesmyki, Raciąż, Radzanów, Radziejowice, Regimin, Repki, Rościszewo, Rybno, Rząśnik, Rzecznów, Sabnie, Sannik, Serock, Sieciechów, Słupsk, Sobienie Jeziory, Sobolew, Somianka, Sońsk, Stanisławów, Stary Lubotyń, Sterdyń, Stoczek, Strachówka, Suchożebry, Sypniewo, Szczawin Kościelny, Szczutowo, Szulborze Wielkie, Szydłowo, Tczów, Teresin, Trojanów, Warszawa, Wieliszew, Wierzbica, Wierzbo, Wiśniewo, Wilga, Wiśniew, Wodynie, Wołanów, Wołomin, Wyszaków, Wyśmierzyce, Zabrodzie, Zakroczym, Załuski, Zaręby Kościelne, Zatory, Ząbki, Żuromin.

Przedsiębiorstwa realizujące działania: Przedsiębiorstwo Państwowe "Porty Lotnicze" w Warszawie.

Działanie 1

Modernizacja sprzętu przeciwpożarowego w 2007 r. przyczyniła się do:

- poprawy możliwości mobilności jednostek straży pożarnej,
- skuteczności akcji ratowniczych ochrony mienia, życia ludzkiego oraz środowiska naturalnego,
- zwiększenia bezpieczeństwa ratowników biorących bezpośredni udział w podejmowanych działaniach.

Działanie 2

KW PSP w Warszawie przygotowała i przeprowadziła:

- wojewódzkie eliminacje do *Młodzieżowego Turnieju Wiedzy Pożarniczej* przy współpracy z Zarządkiem Wojewódzkim Związku Ochotniczych Straży Pożarnych (ZW ZOSP),

- konkursy dla dzieci i młodzieży o tematyce pożarnej w ramach imprez: *Jarmark Floriański, Dni Strażaka 2007*
- VIII Mistrzostwa Województwa w Sporcie Pożarnej w Kozienicach,
- akcje pn.: *Bezpieczne wakacje 2007*, przy współpracy z innymi służbami (tj. Policją, Strażą Miejską oraz WOPR-em i władzami samorządowymi).

Działanie 3

Uchwałą Nr 126/07 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 10 września 2007 r. została przyjęta lista gmin, które otrzymają dofinansowanie dla OSP w ramach „*Samorządowego Programu Wsparcia Ochotniczych Straży Pożarnych w Województwie Mazowieckim OSP-2007*”. Samorząd Województwa Mazowieckiego przyznał łącznie kwotę 15 211 tys. zł dotacji dla 678 jednostek OSP.

5.2.4. Przeciwdziałanie awariom przemysłowym

Zmniejszenie zagrożenia w przypadku wystąpienia awarii

Tabela 38

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Zmniejszenie zagrożenia w przypadku wystąpienia awarii*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Opracowanie raportów o bezpieczeństwie przez zakłady o dużym ryzyku na terenie województwa mazowieckiego, które wg stanu na dzień 1 marca 2005 r. nie posiadają opracowanych takich dokumentów. Raport winien być zatwierdzony przez Komendanta Wojewódzkiego Państwowej Straży Pożarnej.	KW PSP w Warszawie, Zakład Energetyczny Płock Dystrybucja Zachód Sp. z o.o., PHCh "Chemia" w Warszawie	→
2.	Opracowanie przez Komendanta Wojewódzkiego Państwowej Straży Pożarnej Zewnętrznego Planu Operacyjno-Ratowniczego dla terenu narażonego na skutki awarii przemysłowej położonego poza zakładem o dużym ryzyku, na podstawie informacji złożonych przez prowadzących zakłady o dużym ryzyku wystąpienia poważnej awarii przemysłowej.	KW PSP w Warszawie,	→
3.	Opracowanie i wdrożenie systemu ratowniczo-gaśniczego dla województwa mazowieckiego.	KW PSP w Warszawie,	→
4.	Prowadzenie i weryfikacja elektronicznej bazy danych, w zakresie zakładów mogących powodować poważną awarię, prowadzonej przez WIOŚ w Warszawie.	WIOŚ,	↔
5.	Prowadzenie i aktualizacja rejestru poważnych awarii, prowadzonego przez WIOŚ w Warszawie.	WIOŚ,	↔
6.	Opracowanie i realizacja dwuletnich planów wyposażenia jednostek straży pożarnej w sprzęt do ratownictwa techniczno-chemiczno-ekologicznego.	KW PSP w Warszawie,	→

Działanie 1

Realizując zadanie KW PSP:

- zatwierdziła raport o bezpieczeństwie wraz z wewnętrznym planem operacyjno-ratowniczym Raben Polska Sp. z o.o.,
- zweryfikowała zgłoszenie obiektu Procter & Gamble przy ul. Olimpijskiej 16 w Sochaczewie jako zakładu o dużym ryzyku,
- monitorowała zmiany wprowadzane w ruchu zakładów o dużym ryzyku tj. Bazy Magazynowej nr 101 PKN ORLEN S. A. w Mościskach, Progas Eurogaz Sp. z o.o. Bazy Dystrybucji Gazu Płynnego w Pruszkowie, Bazie Paliw nr 5 Operatora Logistycznego Paliw Płynnych w Emilianowie,

- zatwierdziła zmieniony „Raport o bezpieczeństwie” sporządzony dla Bazy Magazynowej Nr 5 Operatora Logistycznego Paliw Płynnych w Emilianowie.

Działanie 2

Mazowiecki Komendant Państwowej Straży Pożarnej podjął decyzję o opracowaniu Zewnętrznego Planu Operacyjno - Ratowniczego dla Zakładu Raben Polska Sp. z o.o. Oddział w Grodzisku Mazowieckim ul. Chrzanowska 7.

Działanie 3

Komenda Wojewódzka PSP w Warszawie w ramach poprawy stanu bezpieczeństwa na terenie województwa mazowieckiego w dalszym ciągu prowadzi działania mające na celu realizację Krajowego System Ratowniczo-Gaśniczego.

Na terenie województwa mazowieckiego Krajowy System Ratowniczo-Gaśniczy tworzyły następujące jednostki ochrony przeciwpożarowej: 61 jednostek ratowniczo-gaśniczych i 5 posterunków PSP, 418 ochotniczych straży pożarnej oraz 2 zakładowe straże pożarne.

Działanie 6

Dwuletnie plany doposażenia jednostek straży pożarnej opracowywane są przez KW PSP jako dokumenty wewnętrzne, nie wymagane przepisami prawa.

W ramach realizacji ww. planów został wymieniony częściowo tabor starych wyeksploatowanych samochodów ratowniczo-gaśniczych; zakupiono nowe lekkie, średnie i ciężkie samochody ratowniczo - gaśnicze oraz sprzęt ratowniczy i wyposażenie strażaków pełniących służbę w jednostkach ratowniczo - gaśniczych na terenie województwa mazowieckiego.

5.2.5. Transport substancji niebezpiecznych

Zapewnienie bezpiecznego transportu substancji niebezpiecznych

---

Tabela 39

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Zapewnienie bezpiecznego transportu substancji niebezpiecznych*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca	Ocena realizacji
1.	Systematyczne kontrole transportów.	KW PSP w Warszawie, WITD w Warszawie,	↔
2.	Wyeliminowanie transportu materiałów niebezpiecznych przez centra miast.		→
3.	Wyznaczanie i budowa miejsc postojowych dla pojazdów przewożących materiały niebezpieczne.		→
4.	Konwojowanie transportów materiałów niebezpiecznych na terenach miejskich.		↓

Działanie 1

Wojewódzki Inspektor Transportu Drogowego w Warszawie (WITD w Warszawie) przeprowadził: 15075 kontrole pojazdów na drogach w zakresie transportu oraz 50 kontrole przedsiębiorstw w zakresie wykonywania transportu drogowego.

Jednocześnie zadanie to realizowała KW PSP poprzez pracowników (tzw. doradców) do spraw przewozu towarów niebezpiecznych w transporcie drogowym, dzięki czemu na terenach kontrolowanych zakładów wyeliminowano możliwości niewłaściwego oznakowania środków transportu i przesyłek.

Działania 2,3,4

Na terenie województwa mazowieckiego nie ma skoordynowanego systemu dotyczącego organizacji przewozu materiałów niebezpiecznych przez centra miast. *Zespół do Opracowania Założeń do Koncepcji Organizacji Przewozów Substancji Niebezpiecznych na Terenie i w Rejonie m.st. Warszawy* do tej pory nie zrealizował zadania. Nie zostało wyznaczone ani wybudowane przez jednostki rządowe i samorządowe miejsce postojowe dla pojazdów przewożących materiały niebezpieczne.

Uregulowaniami prawnymi decydującymi o przewozie substancji niebezpiecznych są:

- Ustawa z dnia 28 października 2002 roku *o przewozie drogowym towarów niebezpiecznych* (Dz. U. Nr 199, poz. 1671),
- *Międzynarodowa konwencja dotycząca drogowych przewozów towarów i ładunków niebezpiecznych, z 30 września 1957 roku.*

W ramach realizacji nałożonych wymagań konwencji od 2003 r. każdy przedsiębiorca zajmujący się transportem drogowym towarów niebezpiecznych zobowiązany jest do wyznaczenia swojego doradcy ds. bezpieczeństwa (tzw. doradca ADR), którego zadaniem jest sporządzanie obowiązkowych sprawozdań rocznych do Wojewody oraz wprowadzanie odpowiednich procedur i instrukcji bezpieczeństwa.

Wojewoda Mazowiecki jest organem właściwym do zbierania sprawozdań z ilości substancji niebezpiecznych przewiezionych przez przedsiębiorców na terenie województwa.

W 2007 r. ww. sprawozdanie przekazało 420 przedsiębiorców.

6. Cel - Podnoszenie poziomu wiedzy ekologicznej

6.1 Ocena ogólna

Podnoszenie poziomu wiedzy ekologicznej jest analizowane w 4 obszarach, wśród których zostały określone cele szczegółowe przedstawione poniżej:

Tabela 40

Obszary działań i cele szczegółowe w ramach celu głównego – *Podnoszenie poziomu wiedzy ekologicznej*

Obszary działań	Cele szczegółowe
Edukacja ekologiczna	<i>Wzrost świadomości ekologicznej społeczeństwa</i>
Zarządzanie środowiskowe	<i>Wzmocnienie instytucjonalne</i>
Aspekty ekologiczne w politykach sektorowych	<i>Upowszechnienie ekologicznych zasad w gospodarce</i>
Aktywizacja rynku do działań na rzecz ochrony środowiska	<i>Zwiększenie aktywności podmiotów gospodarczych na rzecz ochrony środowiska.</i>

Wszystkie działania związane ze *wzrostem świadomości ekologicznej społeczeństwa* były realizowane. Uczestniczyło w nich wiele podmiotów i jednostek. Dużą aktywność w tym zakresie wykazało województwo mazowieckie, które przeznaczyło na ten cel ponad 1,8 mln zł. W ramach tych środków:

- przeprowadzono V edycję konkursu ekologicznego dla szkół podstawowych i gimnazjów z terenu Mazowsza (liczba uczestników - 742 uczniów);
- przeprowadzono III edycję konkursu *Zbiórka makulatury* dla szkół podstawowych, ponadpodstawowych, gimnazjów i przedszkoli z terenu Mazowsza (liczba uczestników - 41 600);
- dofinansowano konkursy, turnieje, publikacje, kampanie ekologiczne realizowane przez inne jednostki;
- przyznano dotacje 13 organizacjom pozarządowym w otwartym konkursie ofert na zadania dotyczące *kształtowania postaw i zachowań zgodnych z zasadami ekorozwoju* oraz

bezpośrednich działań na rzecz gatunków zwierząt wolno żyjących w szczególności chronionych;

- zorganizowano konferencję pn. *Możliwości wykorzystania odnawialnych źródeł energii. Technologie i źródła finansowania;*
- wydrukowano programy dotyczące ochrony środowiska oraz album *Ekologiczne Mazowsze;* uczestniczono w cyklicznym festynie *Dzień Ziemi* organizowanym w Warszawie na Polach Mokotowskich;
- przeszkolono 359 kierowców w zakresie działań proekologicznych mających na celu podnoszenie świadomości ekologicznej kierowców (zadanie Wojewódzkiego Ośrodka Ruchu Drogowego).

Ponadto realizowano szereg akcji edukacyjnych związanych ze wdrażaniem WPGO m.in. szkolenia dla mieszkańców obszarów wiejskich w zakresie prawidłowego zagospodarowania odpadów, a w szczególności odpadów niebezpiecznych, publikacje 5 artykułów prasowych i kolportaż materiałów na temat poprawnego gospodarowania odpadami na terenach wiejskich (szczegółowe informacje zawarte są w opisie obszaru: gospodarka odpadami).

W obszarze zarządzania środowiskowe wdrożono realizację prawie wszystkich działań. W 2007 r. rozpoczęto przygotowanie instytucjonalne WFOŚiGW do nowych zadań związanych z realizacją *Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko*. Także w celu usprawnienia systemu naboru, oceny i realizacji projektów wnioskowanych do dofinansowania z funduszy UE została powołana, przez Samorząd Województwa Mazowieckiego, **Mazowiecka Jednostka Wdrażania Programów Unijnych**. Nie dokonano jednak wzmocnienia etatowego wojewódzkich służb inspekcji ochrony środowiska, a dodatkowo, ze względu na niskie płace i trudne warunki pracy służb inspekcji ochrony środowiska, fluktuacja kadr tej grupy zawodowej była bardzo wysoka. Taka sytuacja ogranicza efektywność działań inspekcji. Ponadto, mimo pewnego wzmocnienia etatowego komórek ochrony środowiska i gospodarki wodnej, nadal nie osiągnięto wystarczającego poziomu w odniesieniu do potrzeb wynikających ze zwiększającego się zakresu obowiązków instytucji zajmujących się ochroną środowiska (dotyczy to w szczególności jst).

W celu upowszechniania ekologicznych zasad w gospodarce realizowane były wszystkie działania, ale poziom ich wdrażania był zróżnicowany. Dążono do ograniczenia spływu zanieczyszczeń powierzchniowych z rolnictwa, ale przedsięwzięcia te nie przyniosły spodziewanego efektu w postaci zmniejszenia zanieczyszczeń wód powierzchniowych. Z powodzeniem kontynuowane były zadania dotyczące wdrażania zasad ekologizacji gospodarki leśnej polegające m.in. na preferowaniu odnowień naturalnych, sporządzaniu planów zalesień dla właścicieli gruntów zgodnie z obowiązującymi zasadami i instrukcjami w tym zakresie, propagowaniu w Zakładach Usług Leśnych stosowania ekologicznych olejów do pił spalinowych, zaniechaniu spalania pozostałości potrzebnych i wprowadzanie zrębkowania. Również upowszechniano wykorzystanie odnawialnych źródeł energii (przez gminy, jednostki lasów państwowych, MODR, Samorząd Województwa Mazowieckiego). Urząd Zamówień Publicznych przygotował *Krajowy plan działań w zakresie zielonych zamówień publicznych na lata 2007-2010*, który w styczniu 2007 r. przyjął Komitet Europejski Rady Ministrów. Jednakże pomimo funkcjonowania rozwiązań prawnych pozwalających na uwzględnianie kwestii ochrony środowiska w zamówieniach publicznych oraz dotychczas podjętych działań, Polska pozostaje krajem początkującym w dziedzinie zielonych zamówień publicznych.

W celu zwiększenia aktywności podmiotów gospodarczych na rzecz ochrony środowiska realizowane były wszystkie zaplanowane działania. WFOŚiGW wspierał inwestycje realizowane przez przedsiębiorców z zakresu ochrony powietrza, ziemi, wód, a także gospodarki wodnej i edukacji ekologicznej. Również wiele inwestycji związanych z modernizacją i budową urządzeń ochrony środowiska w przemyśle było dofinansowanych z NFOŚiGW, BOŚ, EkoFunduszu, funduszy unijnych. W ramach powstawania i zachowania zielonych miejsc pracy zostało zatrudnionych 13 bezrobotnych z 4 powiatowych urzędów pracy. Zakres prac nowozatrudnionych dotyczył zbierania odpadów i porządkowania terenów leśnych przylegających do dróg powiatowych i krajowych na terenie 5 nadleśnictw. Kontynuowana była również realizacja Programu Praca i Środowisko, dzięki której okresowe zatrudnienie przy pracach melioracyjnych otrzymały 584 osoby bezrobotne.

Ponadto w 2007 r. kontynuowana była przez Samorząd Województwa Mazowieckiego współpraca międzynarodowa dotycząca zagadnień związanych z ochroną środowiska. Regiony, z którymi podjęto współpracę to: Bruksela i Sztokholm.

6.2 Ocena szczegółowa

6.2.1. Edukacja ekologiczna

Wzrost świadomości ekologicznej społeczeństwa

Tabela 41

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Wzrost świadomości ekologicznej społeczeństwa*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Rozszerzenie zakresu szkoleń dla pracowników administracji publicznej w zakresie efektywności działań proekologicznych.	jst, Zakład Energetyczny Płock, ZAP Sznajdre Batterien Hortex Holding, RDLP Łódź, RDLP Olsztyn, RCEE w Płocku, SGGW	↔
2.	Upowszechnianie w społeczeństwie wiedzy o ochronie lasu i zagrożeniach pożarowych w lasach.	jst, RDLP Olsztyn, RDLP Warszawa, Górznieńsko-Lidzbarski PK	↔
3.	Działania na rzecz wzrostu świadomości ekologicznej społeczności lokalnych, władz szczebla lokalnego w zakresie zrozumienia celów ochrony przyrody i różnorodności biologicznej.	jst, RDLP Łódź, RDLP Olsztyn, RCEE w Płocku, RDLP Lublin, Nadbużański PK Bolimowski PK, Kampinoski Park Narodowy, Zespół Parków Krajobrazowych, WWF-Polska	↔
4.	Podejmowanie ciągłych działań informacyjnych, promocyjnych, edukacyjnych w formie audycji i publikacji w środkach masowego przekazu, kursów, szkoleń, konkursów, imprez masowych itp.	jst, RDLP Olsztyn, RDLP Warszawa, RDLP Łódź RCEE w Płocku, WODR, RCEE, Kozienicki PK, Bolimowski PK, Górznieńsko-Lidzbarski PK, Kampinoski Park Narodowy, Tramwaje Warszawskie, Poland, Wodociągi Płockie, ORLEN	↔
5.	Organizowanie akcji promocyjnych i konkursów w zakresie efektywności energetycznej, oszczędzania wody, ochrony przed hałasem oraz zrównoważonego transportu.	jst, MODR, przedsiębiorstwa: RWE Stoen, Vattenfall Heat, ORLEN	↔
6.	Kształtowanie proekologicznych wzorców konsumpcji w gospodarstwie domowym prowadzących do zmniejszenia ilości odpadów i ich segregacji.	Samorząd Województwa Mazowieckiego, jst, RADKOM	↔
7.	Organizowanie cyklicznego konkursu ekologicznego dla uczniów szkół podstawowych i gimnazjów województwa mazowieckiego.	Samorząd Województwa Mazowieckiego	↔

Jednostki samorządu terytorialnego realizujące działanie:

powiaty: białobrzeski, garwoliński, gostyniński, grodziski, legionowski, nowodworski, ostrołęcki, ostrowski, otwocki, płocki, sierpecki, sochaczewski, warszawski zachodni, węgrowski, wołomiński, żuromiński, żyrardowski

miasta i gminy: Baranowo, Błędów, Brwinów, Ciechanów, Długosiodło, Drobin, Gostynin, Grodzisk Mazowiecki, Halinów, Jabłonna, Jednorozec, Józefów, Katuszyn, Klembów, Klwów, Korczew, Kuczbork-Osada, Kozienice, Legionowo, Lipowiec Kościelny, Lipsko, Łąck, Łochów, Magnuszew, Milanówek, , Mińsk

Mazowiecki, Mława, Mordy, Nieporęt, Nowy Duninów, Nowy Dwór Mazowiecki, Nur, Odrzywół, Olszewo-Borki, Ostrołęka, Otwock, Pacyna, Płock, Pruszków, Przesmyki, Raciąż, Radom, Regimin, Różan, Serock, Siedlce, Sierpc, Skaryszew, Słubice, Sochaczew, Sochocin, Sońsk, Stanisławów, Stare Babice, Sterdyń, Sulejówkę, Szczutowo, Węgrów, Wiązowna, Zakroczym, Załuski, Ząbki.

Działanie 1

- W 2007 r. w szkoleniu z zakresu prowadzenia gospodarki odpadami, ochrony wód, ochrony powietrza, ochrony przed hałasem itp. uczestniczyło 67 pracowników z Departament Środowiska i Departamentu Opłat Środowiskowych (koszt poniesiony przez województwo mazowieckie – 39 tys. zł).
- Pracownicy Zakładu Energetyki Ciepłej w Płocku uczestniczyli w szkoleniach pt. „Rekultywacja i szkody środowiskowe”, „Zapobieganie szkodom w środowisku i ich naprawa”, „Audyt systemu zarządzania środowiskowego”.
- Regionalne Centrum Edukacji Ekologicznej przeprowadziło szkolenia z zakresu gospodarki odpadami, procedur ocen oddziaływania na środowisko, ochrony powietrza, ochrony środowiska w świetle przepisów ustawy. Szkolenie skierowane było do pracowników jednostek samorządowych. Przeszkolono 266 osób.
- Szkoła Główna Gospodarstw Wiejskiego w Warszawie – Międzywydziałowe Studium Ochrony Środowiska opracowało program i zorganizowano szkolenie pt. „Zasoby przyrodnicze szansą zrównoważonego rozwoju”, które skierowane było do pracowników administracji samorządowej. W ramach tematu przeszkolono 365 pracowników jednostek samorządowych oraz opracowano recenzowaną monografię „Zasoby przyrodnicze szansą zrównoważonego rozwoju”.
- Pracownicy przedsiębiorstwa *Tramwaje Warszawskie* uczestniczyli w szkoleniach pt. „Ochrona środowiska w procesie inwestycyjnym”, „Opłaty za korzystanie ze środowiska”, „Zużyty sprzęt elektryczny i elektroniczny”, „Prawo ochrony środowiska”, „Obowiązki przedsiębiorców wynikające z przepisów ochrony środowiska – jak uniknąć sytuacji, w której grożą sankcje”, „Europejska sieć ekologiczna”.
- Pracownicy Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Olsztynie i w Łodzi uczestniczyli w szkoleniach i konferencjach pt. „ Aktywne metody ochrony przyrody w zrównoważonym leśnictwie. Siedliska i gatunki wskaźnikowe w lasach”, „Ochrona lasu”, „Finansowanie i realizacja programów ochrony środowiska na terenach niezurbanizowanych”, „Współczesne zasady edukacji leśnej”. W szkoleniach wzięło udział ok. 10 osób.
- Z zakresu ochrony środowiska przeszkolono pracowników z urzędu gminy z Halinowa, Sochaczewa, Starostwa Powiatowego w Białobrzegach, przedsiębiorstwa Hortex Holding i ZAP Sznajder Batterien S.A.

Działanie 2

- Nadleśnictwa Przasnysz i Lidzbark od wielu lat prowadzą edukację przyrodniczo – leśną społeczeństwa. W 2007 roku zakupione zostały materiały informacyjno – promocyjne, kalendarze, zakładki o tematyce przeciwpożarowej, propagujące ochronę zasobów przyrodniczych oraz zasady właściwego korzystania z uroków lasu. Pracownicy Nadleśnictw przeprowadzają liczne pogadanki z młodzieżą szkolną, w których przybliżają wiedzę na temat przyrody. Ponadto umieszczane są przy leśnych miejscach postoju oraz wjazdach do lasu tablice informacyjne – przeciwpożarowe.
- Nadleśnictwo Ostrołęka zorganizowało w szkołach podstawowych, gimnazjalnych i średnich ogólnopolski turniej wiedzy pożarowej pt. „Młodzież zapobiega pożarom” i konkurs plastyczny „Kiedy dzwonię po straż pożarną” (wpłynęło 139 prac plastycznych).
- Nadleśnictwa RDLP w Warszawie podjęły następujące działania:
  - wygłoszono 445 pogadank w szkołach, 31 na zebraniach wiejskich i 5 na koloniach
  - przeprowadzono 8 konkursów dla dzieci o tematyce pożarowej
  - wywieszono 685 tablic ostrzegawczych
  - rozprowadzono ok. 1300 szt. materiałów propagandowych (ulotki i kalendarze)
  - w prasie ukazało się 16 artykułów poświęconych ochronie przeciwpożarowej, a także zrealizowano 8 audycji radiowych i 6 telewizyjnych
- Działanie to realizowały również gminy (Różan, Brwinów, Lipowiec Kościelny, Łąck, Raciąż, Pacyna, Grodzisk Maz., Zakroczym, Klwów, Odrzywół i Nur), miasta (Radom, Sierpc, Gostynin,

Sulejówek) oraz Starostwo Powiatowe w Wołominie poprzez prowadzenie w szkołach pogadanek, zebrań wiejskich, akcji plakatowych i tablic informacyjnych.

Działanie 3

- W 2007 r. w Nadleśnictwach Przasnysz, Łąck i Sarnaki zostały wybudowane i doposażone następujące obiekty: wiata edukacyjna pn. „Leśna Klasa”, ścieżka edukacyjna „Las mojej okolicy – Las Gąbiński”. Przeprowadzono również akcje edukacyjne. Działania te pomagają w rozwijaniu świadomości ekologicznej społeczeństwa na temat wielofunkcyjnej i zrównoważonej gospodarki leśnej i przybliżają społeczeństwu walory przyrodnicze ekosystemów leśnych.

- Na terenie Mazowieckiego Parku Krajobrazowego zostały wybudowane: ścieżka przyrodnicza „Soplicowo” i wieża widokowa stanowiąca element ścieżki edukacyjnej na Bagnie Całowanie. Obiekty są przystosowane dla osób niepełnosprawnych.

Wyposażono również Ośrodek Edukacyjny o nową ekspozycję przyrodniczą z elementami archeologiczno – historycznymi i etnograficznymi.

- Kampinoski Park Narodowy wybudował bazę terenową służącą realizacji programów edukacyjnych poprzez zagospodarowanie modelu wydmy i stworzenie kolekcji roślinności puszczańskiej.

- Nadbużański Park Krajobrazowy utworzył na terenie gminy Sadowne ścieżkę przyrodniczą „Śladem bocianich gniazd” i doposażył bazę edukacyjną.

- Na terenie gmin: Długosiodło, Sulejówek i Garwolin powstały ścieżki przyrodniczo – edukacyjne.

- Organizacja pozarządowa WWF-Polska w ramach tego działania organizowała projekt pt. „Walka z nielegalnym handlem zagrożonymi gatunkami poprzez zwiększenie świadomości społecznej oraz wzmocnienie odpowiedzialnych służb”.

- Regionalne Centrum Edukacji Ekologicznej w Płocku zrealizowało następujące projekty:

- Program „Kraąg” uwzględniający aktywizację społeczności lokalnych do działań na rzecz ekorozwoju.
- Program „Działaj Lokalnie” skierowany do społeczności lokalnych w celu zidentyfikowania problemów środowiskowych, a następnie zaprogramowania działań na rzecz ich rozwiązania.
- Program „Szkoła liderów” – aktywna edukacja stacjonarna i terenowa na rzecz młodzieży.
- Aktywna ochrona Ohara – zamontowanie sztucznych miejsc lęgowych w Dolinie Wisły i sporządzenie dokumentacji fotograficznej.
- Dolina Wisły ostoją ginących gatunków zwierząt- przekazanie społecznościom gmin nadwiślańskich wiedzy o ochronionych gatunkach fauny żyjących w Dolinie Wisły.
- Restrukturyzacja ścieżki ornitologicznej w Brudzeńskim Parku Krajobrazowym.

Działanie 4

Przedsięwzięcia realizowane przez Samorząd Województwa Mazowieckiego

- Wydruk programów: *Program Ochrony Środowiska Województw Mazowieckiego na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy do 2014 roku*, *Program zwiększania lesistości dla Województw Mazowieckiego do roku 2020* i *Program możliwości wykorzystania odnawialnych źródeł energii dla Województwa Mazowieckiego* oraz albumu *Ekologiczne Mazowsze* – 107 970 zł.
- Udział w festynie Dzień Ziemi organizowanym cyklicznie w Warszawie na polach Mokotowskich – 40 000 zł.
- Szkolenie kierowców przez Wojewódzki Ośrodek Ruchu Drogowego w zakresie działań proekologicznych mających na celu podniesienie świadomości ekologicznej kierowców. Ponadto inspektorzy Wydziału Szkolenia i Bezpieczeństwa Drogowego brali udział w szkoleniu „Europejska kampania na rzecz promocji efektywnych energetycznie zachowań kierowców EKOJAZDA”. Przeszkolono łącznie 359 kierowców za kwotę 1 110 650 zł.

Dotacje przyznane przez Zarząd Województw Mazowieckiego organizacjom pozarządowym w otwartych konkursach ofert:

Obszar programowy „Kształtowanie postaw i zachowań zgodnych z zasadami ekorozwoju”

- Zadanie Centrum Edukacji Ekologicznej w Radomiu dotyczące – XII Konkursu Ornitologicznego „Miłośnicy ptaków - na start”, kwota dofinansowania – 20 500 zł.

- Zadanie Fundacji Ośrodka Edukacji Ekologicznej w Warszawie pn. „Zielony Certyfikat – znak jakości przedszkola i szkoły jako ośrodka zrównoważonego rozwoju”, kwota dofinansowania 17 000 zł.
- Zadanie Stowarzyszenia Gmin Turystycznych Pojezierza Gostynińskiego z siedzibą w Łącku – „Czysto na pojezierzu Gostynińskim”, kwota dofinansowania– 10 000 zł.
- Zadanie Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Razem Dla Rozwoju Regionu Sochaczewskiego z siedzibą w Brochowie– „Czysta Bzura – warto poznać jej piękno i odkryć tajemnice”, kwota dofinansowania 18 000 zł.
- Zadanie Akademii Promocji Filmu – „Eko Plotka” z siedzibą w Warszawie, kwota dofinansowania 21 000 zł.
- Zadanie Zielonkowskiego Forum Samorządowe w Zielonce – „Organizacja III Przeglądu Małych Form Teatralnych o tematyce ekologicznej Eko-Nutka”, kwota dofinansowania – 4 200 zł.
- Zadanie Niezależnego Obywatelskiego Stowarzyszenia „KUPIK” w Kadzidle – „II Międzynarodowy Konkurs Ekologiczny „Zielono mi”, kwota dofinansowania 9 000 zł.
- Zadanie Stowarzyszenia Animacji Społeczno – kulturalnych „Jestem” w Radomiu – „Konkurs plastyczny dotyczący gatunków zwierząt i roślin chronionych pt. *Nasi mniejsi bracia*”, kwota dofinansowania – 7 000 zł.

Obszar programowy „Bezpośrednie działania na rzecz gatunków zwierząt wolno żyjących w szczególności chronionych”

- Zadanie Towarzystwa Przyrodniczego „BOCIAN” w Siedlcach – „Ochrona przydrożnych drzew i zagrożonych gatunków ptaków krajobrazu rolniczego” – kwota dofinansowania 25 230 zł.
- Zadanie Fundacji Rozwoju Warszawskiego Ogrodu Zoologicznego „PANDA” w Warszawie – „Wydawnictwo edukacyjne panda – ochrona gatunków zagrożonych wyginięciem”, kwota dofinansowania - 30 000 zł.
- Zadanie Centrum Edukacji Ekologicznej w Radomiu – „Ochrona przyrody Doliny Pilicy”, kwota dofinansowania – 15 050 zł.
- Zadanie Ligi Ochrony Przyrody w Warszawie – „Ochrona jerzyków i innych ptaków chronionych związanych z budynkami wielorodzinnymi”, kwota dofinansowania – 21 650 zł.
- Zadanie Regionalnego Centrum Edukacji Ekologicznej w Płocku – „Dolina Wisły ostoją ginących gatunków zwierząt”, kwota dofinansowania – 8 160 zł.

Łącznie Samorząd Województwa Mazowieckiego przyznał dotacje 13 organizacjom pozarządowym na kwotę 206 790 zł.

Dofinansowanie (współfinansowanie) zadań realizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego, placówki oświatowe, organizacje pozarządowe i naukowe.

- konkurs pn. *Gdzie czysta i zielona łąka* organizowany przez Szkołę Podstawowa w Czarni – 2 495 zł.
- konkurs fotograficzny organizowany przez Kampinoski Park Narodowy z okazji Dnia Ziemi – 3 482 zł.
- konkurs *Prawidłowa gospodarka odpadami w gospodarstwach domowych na terenie gminy wiejskiej* organizowanym przez Gminę Korytnica - 5 000 zł.
- cztery konkursy z zakresu gospodarki odpadami, organizowanych w ramach IX Festiwalu Nauki i Sztuki przez Akademię Podlaską w Siedlcach – 19 886 zł.
- IV Turniej Gmin *Ekologiczna Gmina 2007* organizowanym przez „Radio dla Ciebie”– 3 400zł.
- Konkurs na najoryginalniejszy strój z materiałów recyklingowych i konkurs na instalacje z materiałów ekologicznych współorganizowanym przez Gminę Baranów i Stowarzyszenie *Praca i Rozwój* – 1 840 zł.
- Kampania *Sprzątanie Świata – Czyste Mazowsze* przebiegająca pod hasłem *Oszczędzaj. Wylączaj. Odzyskuj. Świeć przykładem* organizowany przez Powiat Płocki– 20 000 zł.
- Konkurs przyrodniczy *Moje spotkanie z Puszczą* pod hasłem *Wody Puszczy Kozienickiej* organizowanym przez Kozienicki Park Krajobrazowy 10 000 zł.

- Wydruk opracowania pt. *Nauka łowiectwu* - część I i II oraz bloku do teczki konferencyjnej – 5 000 zł.
- Konkurs *Zbiórka baterii* organizowany przez Gminę Dobrze – 3 000 zł.

Łącznie Samorząd Województwa Mazowieckiego dofinansował przedsięwzięcia na kwotę 126 894 zł.

Działanie 5

- Mazowiecki Ośrodek Dworactwa Rolniczego w zakresie efektywności energetycznej w 2007 r. zorganizował po raz szósty konferencję pod hasłem *Racjonalne wykorzystanie energii odnawialnej – OZE w HVAC* służącej pogłębieniu wiedzy nt. odnawialnych źródeł energii i propagowaniu coraz szerszego wykorzystania tych źródeł. W konferencji wzięło udział około 100 osób.

- RWE Stoen zorganizował kampanię społeczną pn. *Świadoma energia RWE Stoen*, której celem jest edukacja w zakresie korzystania z energii elektrycznej i promowania idei oszczędności energii. Podstawą kampanii są działania informacyjne oraz doradztwo w zakresie korzystania z energii elektrycznej, kierowanej do osób indywidualnych i gospodarstw domowych.

- PKN ORLEN uczestniczył w obchodach *Dnia Ziemi*, którego przewodnim hasłem była „*Ziemia odzyskana*”. Zorganizował punkt zbiórki zużytego sprzętu elektrycznego i elektronicznego. W zamian za pozostawienie zużytego sprzętu uczestnicy otrzymali sadzonki roślin ozdobnych.

- Przedsiębiorstwo Vattenfall Heat Poland przy współpracy z fundacją *Nasza Ziemia* przeprowadziło kampanię informacyjną pn. *Klimat dla Ziemi – ciepło dla Warszawiaków*.

Działania 6, 7

- Zarząd Województwa Mazowieckiego w 2007 r. zorganizował dla szkół podstawowych i gimnazjów z terenu województwa III edycję *Konkursu – zbiórka makulatury*. Wzięło w nim udział 41 600 uczniów z 332 placówek oświatowych, którzy łącznie zebrali ponad 1000 ton makulatury. Laureaci zostali nagrodzeni zestawami komputerowymi z drukarką, pucharami oraz nagrodami w postaci sprzętu sportowego, encyklopedii na CD i albumów o treści przyrodniczej. Na zorganizowanie konkursu przeznaczono kwotę 132,5 tys. zł.

- W 2007 r. odbyła się V Edycja Konkursu Ekologicznego organizowanego przez Samorząd Województwa Mazowieckiego dla uczniów szkół podstawowych i gimnazjalnych z terenu województwa. Ideą konkursu jest przygotowanie pracy o tematyce ekologicznej, która mogłaby być wykorzystana na lekcji ekologii, a jego celem jest kształtowanie świadomości uczniów w duchu dbałości o środowisko naturalne oraz upowszechnienie wiedzy i praktyki w tej dziedzinie. W konkursie wzięło udział 742 uczniów. Laureaci I, II, III miejsca otrzymali nagrody w postaci odtwarzaczy MP3, dyktafonu cyfrowego, cyfrowego aparatu fotograficznego, encyklopedii. Natomiast szkoły, do których chodzą laureaci nagrodzone zostały sprzętem rtv. Na przeprowadzenie V Edycji Konkursu Ekologicznego wydatkowano kwotę 33 tys. zł.

6.2.2. Zarządzanie środowiskowe

Wzmocnienie instytucjonalne

Tabela 42

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Wzmocnienie instytucjonalne*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Zwiększenie kompetencji instytucji finansowych odpowiedzialnych za wykorzystanie funduszy pomocowych.	WFOŚiGW	→
2.	Wzmacnianie etatowe komórek ochrony środowiska i gospodarki wodnej.	jst, Samorząd Województwa Mazowieckiego	→
3.	Utworzenie nowych lub powierzenie już istniejącym strukturom nowych zadań związanych ze specyficznymi programami unijnymi lub międzynarodowymi.	Samorząd Województwa Mazowieckiego	→
4.	Wzmacnianie etatowe służb inspekcji ochrony środowiska.	-	↓

Jednostki samorządu terytorialnego realizujące działania:

powiat: miński, otwocki

miasta i gminy: Gostynin, Jabłonna, Jastrząb, Karczew, Krzynowłoga Mała, Łomianki, Prażmów, Warszawa – (Białoleka i Targówek), Żabki, Żabia Wola.

Działanie 1

W 2007 r. rozpoczęto przygotowywanie instytucjonalne WFOŚiGW w Warszawie do nowych zadań związanych z realizacją **Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko**. Podpisano m.in. dwa porozumienia regulujące zadania Funduszu związane z POIiŚ:

- porozumienie z Ministerstwem Środowiska z dnia 25 czerwca 200 r. w sprawie realizacji POIiŚ (projekty o wartości poniżej 25 mln euro) dla osi priorytetowych: I – Gospodarka wodno-ściekowa, II – Gospodarka odpadami i ochrona powierzchni ziemi;
- porozumienie z NFOŚiGW z dnia 14 listopada 2007 r. w sprawie podziału projektów przewidywanych do dofinansowania w ramach osi priorytetowych: I – Gospodarka wodno-ściekowa, II – Gospodarka odpadami i ochrona powierzchni ziemi.

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej jest Instytucją Wdrażającą priorytet I, II, III i IV (na podstawie *Porozumienia podpisanego w dniu 26 czerwca 2007 r. z Ministrem Środowiska jako Instytucją Pośredniczącą* oraz *Aneksu nr 1 i Aneksu nr 2* do tego Porozumienia) oraz 3 działania priorytetu IX (na podstawie *Umowy zawartej w dniu 5 października 2007 r. z Ministrem Gospodarki jako Instytucją Pośredniczącą*).

Działanie 2

Koszty poniesione na zatrudnienie nowych pracowników w obszarze ochrony środowiska wyniosły w 2007 r. **ponad 400 tys. zł** (na podstawie informacji uzyskanych od jednostek samorządu terytorialnego).

Mimo pewnego wzmocnienia etatowego nadal nie osiągnięto wystarczającego poziomu w odniesieniu do potrzeb wynikających z powiększającego się zakresu obowiązków instytucji zajmujących się ochroną środowiska. Dotyczy to przede wszystkim komórek ochrony środowiska na poziomie lokalnym: gminnym i powiatowym.

W celu podniesienia poziomu wiedzy kadr ochrony środowiska, Urząd Marszałkowski organizował wiele szkoleń i konferencji, których adresatem byli przedstawiciele gmin i powiatów z terenu Mazowsza (zadanie szczegółowej zostało przedstawione w dziale dotyczącym podnoszenia poziomu wiedzy ekologicznej).

Działanie 3

W 2007 r. powołana została **Mazowiecka Jednostka Wdrażania Programów Unijnych** w Warszawie (MJWPU). Powstała ona na podstawie Uchwały Nr 47/07 z dnia 19 marca 2007 r. Sejmiku Województwa Mazowieckiego i rozpoczęła działania z dniem 1 lipca 2007 r.

Na mocy przepisów statutowych MJWPU przejęła działania dotyczące **Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego 2004-2006**, dotychczas realizowane przez Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego oraz Wojewódzki Urząd Pracy w Warszawie.

Jednocześnie MJWPU realizuje zadania wynikające z **RPO WM** oraz komponentu regionalnego **Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki w latach 2007-2013**.

Celem jej powołania jest sprawne funkcjonowanie systemu naboru, oceny i realizacji projektów, a także zmniejszenie biurokracji i skrócenie ścieżki decyzyjnej. Dzięki skupieniu wszystkich działań w jednym miejscu beneficjent może liczyć na sprawniejszą i szybszą obsługę.

6.2.3. Aspekty ekologiczne w politykach sektorowych

Upowszechnienie ekologicznych zasad w gospodarce

Tabela 43

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Upowszechnianie ekologicznych zasad w gospodarce*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Promowanie podmiotów gospodarczych posiadających wdrożone systemy zarządzania środowiskowego (EMAS, ISO 14001) i znaki jakości.	UZP, MŚ, MG	↔
2.	Wdrażanie zasad ekologizacji gospodarki leśnej	RDLP w Warszawie	↔
3.	Wspieranie działań podmiotów gospodarczych w zakresie racjonalnego gospodarowania zasobami środowiska.	UZP, MŚ, MG	↔
4.	Upowszechnianie wykorzystania odnawialnych źródeł energii.	BOS	↔
5.	Ograniczanie wpływu zanieczyszczeń powierzchniowych z rolnictwa.		→

Działanie 1

-Ustawą z dnia 7 kwietnia 2006 r. o zmianie ustawy - Prawo zamówień publicznych oraz ustawy o odpowiedzialności za naruszenie dyscypliny finansów publicznych (Dz. U. z 2006 r. Nr 79, poz. 551) dokonano nowelizacji ustawy Prawo zamówień publicznych (Dz. U. z 2006 r. Nr 164, poz. 1163 z późn. zm) wprowadzając art. 30 ust. 6 i art. 91 ust. 2 aspekty środowiskowe w zamówieniach publicznych. Ponadto, do kwestii środowiskowych odnosi się również rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 19 maja 2006 r. w sprawie rodzaju dokumentów, jakich może żądać zamawiający od wykonawcy oraz form, w jakich te dokumenty mogą być składane (Dz. U z 2006 r. Nr 87, poz. 605).

-W 2006 r. Urząd Zamówień Publicznych przygotował *Krajowy plan działań w zakresie zielonych zamówień publicznych na lata 2007-2010*, który w styczniu 2007 r. przyjął Komitet Europejski Rady Ministrów. W celu upowszechniania informacji nt. zielonych zamówień publicznych Urząd Zamówień Publicznych wydzielił na swojej stronie internetowej specjalny link - „Zielone zamówienia” (www.uzp.gov.pl → [Zamówienia za granicą](#) → [Zielone zamówienia](#)). Link zawiera między innymi polską wersję językową publikacji Komisji Europejskiej „*Ekologiczne zakupy! Podręcznik dotyczący ekologicznych zamówień publicznych*”. Przeprowadzone zostały także konsultacje dotyczące tekstu publikacji - opracowanej na zlecenie Ministerstwa Środowiska - „*Analiza i ocena możliwości stosowania w polskich warunkach kryteriów środowiskowych w zamówieniach publicznych*”.

- Na zlecenie Ministerstwa Gospodarki opracowano *Kryteria środowiskowe do stosowania przy przetargach finansowanych ze środków publicznych oraz Propozycje kryteriów środowiskowych dla produktów zużywających energię możliwych do wykorzystania przy formułowaniu specyfikacji na potrzeby zamówień publicznych*. Wytyczne te powinny być sukcesywnie wdrażane przez administrację publiczną.

Działanie 2

W ramach działania RDLP w Warszawie prowadziła następujące prace:

- Sporządzanie planów urządzania lasu
- Sporządzanie opracowań glebowo-siedliskowych
- Przebudowa drzewostanów, których skład jest niezgodny z siedliskiem
- Pozostawienie na powierzchniach zrębowych kęp ekologicznych
- Zaniechanie spalania pozostałości pozrębowych i wprowadzenie zrębkowania
- Zwiększenie udziału gatunków liściastych w nowo zakładanych uprawach leśnych
- Preferowanie odnowienia naturalnego
- Wykorzystanie do odnowień sadzonek mikoryzowych i z zakrytym systemem korzeniowym
- Pozostawienie drzew martwych i dziuplastych

- Sporządzenie planów zalesień dla właścicieli gruntów z uwzględnieniem zasad Hodowli Lasu i Instrukcji Ochrony Lasu
- W ramach sprawowanego nadzoru nad lasami niepaństwowymi prowadzony jest instruktaż w tym zakresie
- Minimalizowanie zużycia środków chemicznych
- Propagowanie w ZUL-ach stosowania ekologicznych olejów do pił spalinowych.

Działania te pozwolą na zachowanie biologicznej różnorodności lasów, wzbogacenie składu gatunkowego oraz poprawę struktury drzewostanów.

Działanie 3

Działanie opisane w celu głównym: „Zrównoważone wykorzystanie materiałów, wody i energii oraz rozwój proekologicznych form działalności gospodarczej”.

Działanie 4

W 2007 r. w Nadleśnictwie Sarnaki wykonana została instalacja solarna. Dzięki inwestycji zmniejszone zostały koszty ponoszone na podgrzewanie wody, ograniczono emisję gazów i pyłów do atmosfery, a także wypromowano wykorzystanie odnawialnych źródeł energii wśród ludności miejscowej i licznych turystów w tym regionie.

Koszt przedsięwzięcia wyniósł **9 700,00 zł**.

W gminie Łąck udostępniono do zwiedzania wybudowaną w 2004 r. kotłownię opalaną biomasą (moc 1,2 Mw). Przyczyniło się to do wzrostu świadomości odwiedzających na temat wykorzystania odnawialnych źródeł energii, a także do promocji lokalnych upraw energetycznych i przybliżenia informacji o korzyściach dla środowiska w przypadku rezygnacji z tradycyjnych form ogrzewania na rzecz kotłów opalanych biomasą.

W 2007 r. kotłownię odwiedzały zarówno wycieczki szkolne, jak również wójtowie innych gmin.

Więcej informacji na temat wykorzystania odnawialnych źródeł energii zostało przedstawionych w celu głównym: „Zrównoważone wykorzystanie materiałów, wody i energii oraz rozwój proekologicznych form działalności gospodarczej”.

Działanie 5

Działanie opisane w celu głównym: „Zmniejszenie zanieczyszczeń środowiska”.

6.2.4. Aktywizacja rynku do działań na rzecz ochrony środowiska

Zwiększenie aktywności podmiotów gospodarczych na rzecz ochrony środowiska

Tabela 44

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: Zwiększanie aktywności podmiotów gospodarczych na rzecz ochrony środowiska

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Wspieranie procesów inwestycyjnych realizowanych przez przedsiębiorstwa ze środków WFOŚiGW	WFOŚiGW	↔
2.	Wspieranie powstawania i zachowania „zielonych” miejsc pracy.	PUP	↔
3.	Stymulowanie rozwoju przemysłu urządzeń ochrony środowiska, zwłaszcza urządzeń wykorzystywanych w ochronie wód i powietrza oraz zagospodarowania odpadów.	WFOŚiGW, NFOŚiGW, BOŚ, EkoFundusz	↔
4.	Wykorzystanie funduszy strukturalnych na cele modernizacji urządzeń ochrony środowiska stanowiących integralną część wyposażenia przedsiębiorstw.	przedsiębiorcy, NFOŚiGW	→
5.	Realizacja Programu Praca i Środowisko.	Samorząd Województwa, starostowie, WUP, WZMiUW	↔
6.	Współpraca międzyregionalna i międzynarodowa województwa mazowieckiego – organizowanie międzynarodowych sympozjów i konferencji związanych z ochroną środowiska.	Samorząd Województwa	↔

Działanie 1

W 2007 r. na zadania realizowane przez przedsiębiorców z zakresu ochrony powietrza, ziemi, wód, a także gospodarki wodnej i edukacji ekologicznej, WFOŚiGW przeznaczył ok. 28 mln zł.

Koszty realizacji działania zostały uwzględnione w celu głównym: *„Zrównoważone wykorzystanie materiałów, wody i energii oraz rozwój proekologicznych form działalności gospodarczej”*.

Działanie 2

W ramach powstawania i zachowania „zielonych” miejsc pracy zatrudnionych zostało 13 bezrobotnych z Powiatowych Urzędów Pracy w Garwolinie, Łukowie, Siedlcach, Pułtusku i Wyszkanie. Zakres prac dotyczył: zbierania odpadów i porządkowania terenów leśnych przylegających do dróg powiatowych i krajowych na terenie Nadleśnictw: Garwolin, Łochów, Siedlce, Pułtusk i Wyszkanie.

Podczas trwania akcji urzędy gmin umożliwiły nieodpłatne korzystanie z gminnych wysypisk odpadów oraz nieodpłatnie udostępniły worki na odpady. Zebrano 1 157 m³ odpadów.

Akcja trwała od 1 maja do 31 października 2007 r.

Działanie 3

Wspierana jest produkcja urządzeń i wyrobów służących ochronie środowiska, a także świadczenie usług w tym zakresie, poprzez inicjatywy finansowe (subwencje, kredyty preferencyjne) w ramach funduszy ekologicznych, funduszy unijnych oraz w ramach działalności banków.

Koszty realizacji zadania zostały uwzględnione w celach głównych: *„Zmniejszenie zanieczyszczeń środowiska”* oraz *„Zrównoważone wykorzystanie materiałów, wody i energii oraz rozwój proekologicznych form działalności gospodarczej”*.

Działanie 4

Koszty realizacji zadania zostały uwzględnione w celu głównym: *Zrównoważone wykorzystanie materiałów, wody i energii oraz rozwój proekologicznych form działalności gospodarczej*.

Działanie 5

Program realizowany jest od 2005 r. Ma on na celu zintegrowanie z rynkiem pracy osób bezrobotnych, poprzez zatrudnienie ich przy konserwacji urządzeń melioracyjnych oraz działanie na rzecz środowiska (poprawa funkcjonowania istniejących urządzeń melioracyjnych oraz utrzymanie wód służących rolnictwu). Założeniem *Programu* jest osiągnięcie odpowiedniego stanu bezpieczeństwa dla terenów zagrożonych powodzią i lokalnymi podtopieniami oraz zmniejszenie oddziaływania negatywnych skutków bezrobocia na Mazowszu.

W 2007 r. dzięki *Programowi Praca i Środowisko* okresowe zatrudnienie otrzymały **584 osoby** bezrobotne. Wykonano prace konserwatorskie na długości **1 846 km** rzek i kanałów, w tym: koszenie skarp i dna cieków (1163 ha), wycinanie krzewów ze skarp cieków (55 ha), usuwanie zatorów i przetasowań (25 532 godzin), ręczne odmulanie dna cieków (114 km), usuwanie kożucha roślin pływających i hakowanie (72 ha).

Podstawą do zatrudnienia osób bezrobotnych było porozumienie zawarte pomiędzy Samorządem Województwa Mazowieckiego, a starostami powiatów z terenu Mazowsza, przy udziale przedstawicieli Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Warszawie i Wojewódzkiego Zarządu Melioracji i Urzędów Wodnych w Warszawie.

Na realizację *Programu* w okresie 5 miesięcy (czerwiec-październik) w 2007 r. Samorząd Województwa Mazowieckiego przekazał **4 100 000 zł** ze środków własnych i **1 885 760 zł** środków pochodzących z Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej.

W latach 2005-2007 ponad 1 600 bezrobotnych wykonało prace konserwatorskie na odcinkach o łącznej długości ponad 5 tys. km, co kosztowało ok. 15 mln zł.

Działanie 6

W czerwcu 2007 r. w ramach współpracy międzynarodowej przedstawiciele Departamentu Środowiska uczestniczyli w wyjeździe studyjnym do Brukseli. Celem wyjazdu była wizyta w Oczyszczalni Ścieków Północ oraz w Spalarni, spotkanie z przedsiębiorcami działającymi w branży

ochrony środowiska oraz wymiana doświadczeń w dziedzinie gospodarki wodno ściekowej, a także w zakresie utylizacji odpadów.

Dzięki spotkaniu możliwe było zacieśnienie współpracy z Regionem Brukseli-Stolicy w dziedzinie ochrony środowiska, nawiązanie kontaktów z przedsiębiorcami działającymi w branży środowiskowej oraz poznanie nowych technologii stosowanych w dziedzinie gospodarki wodno-ściekowej.

W październiku 2007 r. Mazowsze, w ramach re-wizyty, odwiedziła delegacja brukselska. Celem wizyty była wymiana doświadczeń w dziedzinie ochrony środowiska ze szczególnym uwzględnieniem tematyki związanej z gospodarką odpadami (w tym wizyta terenowa w Zakładzie Usuwania Stałych Odpadów Komunalnych w Warszawie) oraz ochroną terenów naturalnych.

Tematyka rozmów dotyczyła głównie gospodarki odpadami, w tym zagadnień związanych z azbestem, a także edukacji ekologicznej.

We wrześniu 2007 r. Departament Środowiska UMWM zorganizował seminarium szkoleniowe pt: **„Możliwości wykorzystania odnawialnych źródeł energii. Technologie i źródła finansowania”**. Było to kolejne spotkanie z cyklu szkoleń w zakresie Regionalnego Programu Szkoleniowego Taiex dla Polski, zorganizowane we współpracy z UMWM oraz Polską Izbą Gospodarczą Energii Odnawialnej. Seminarium skierowane było do przedstawicieli samorządów lokalnych z terenu Mazowsza. Celem spotkania była promocja odnawialnych źródeł energii, kierunków rozwoju energetyki odnawialnej w Województwie Mazowieckim, a także możliwości ich finansowania. Konferencja była również okazją do zaprezentowania uczestnikom *Programu możliwości wykorzystania odnawialnych źródeł energii dla Województwa Mazowieckiego*.

W czasie dwudniowego spotkania zostały przedstawione prezentacje ekspertów krajowych i zagranicznych z zakresu prawnych i ekonomicznych uwarunkowań energetyki odnawialnej na szczeblu samorządowym, finansowania inwestycji, metod promocji odnawialnych źródeł energii, procedur wyboru lokalizacji dla inwestycji odnawialnych źródeł energii, ze szczególnym uwzględnieniem decyzji środowiskowych oraz charakterystyka technologii biomasowej, biogazowej, ogniw fotowoltaicznych, małych elektrowni wodnych i wiatrowych.

W oparciu o porozumienie o współpracy między Województwem Mazowieckim a Regionem Sztokholmskim, Sejmik Województwa Mazowieckiego Uchwałą Nr 142/04 z dnia 10 listopada 2004 r. zaakceptował uczestnictwo Województwa Mazowieckiego w międzynarodowym projekcie z zakresu gospodarki odpadami w regionie Morza Bałtyckiego pod nazwą **„RECO”** (*Regional Cooperation In Waste Management*). Realizacja projektu została przewidziana na lata 2005-2007. We wrześniu 2007 r. w ramach projektu RECO Departament Środowiska UMWM zorganizował konferencję poświęconą **wdrażaniu nowoczesnych systemów zagospodarowania odpadów - „Od składowania do spalania. Wymiana międzynarodowych doświadczeń we wdrażaniu nowoczesnych systemów zagospodarowania odpadów”**. Jej tematyka związana była bezpośrednio z procesem aktualizacji *„Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami dla Mazowsza na lata 2007-2011 z uwzględnieniem lat 2012-2015”*.

Konferencja miała na celu m. in. przybliżenie projektu budowy kompleksowego systemu gospodarowania odpadami na terenie Województwa Mazowieckiego, w kontekście aktualnego stanu formalno-prawnego dotyczącego funkcjonowania składowisk odpadów. Zaproszeni goście zaprezentowali również najlepsze (alternatywne dla składowania) rozwiązania w dziedzinie unieszkodliwiania odpadów stosowane w krajach regionu Morza Bałtyckiego wraz z przykładami.

W spotkaniu wzięło udział około 140 przedstawicieli samorządów gminnych oraz powiatowych, przedstawiciele Ministerstwa Środowiska, Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska oraz reprezentanci krajów oraz instytucji uczestniczących w projekcie RECO.

W czerwcu 2007 r. w ramach współpracy Województwa Mazowieckiego z Regionem Sztokholmskim Departament Środowiska UMWM zorganizował w Warszawie we współpracy ze Swedish Environmental Research Institut ze Sztokholmu seminarium pn.: **„Wymiana doświadczeń szwedzko-polskich w zakresie zamykania, rekultywacji oraz ponownego wykorzystania składowisk odpadów”**.

W spotkaniu wzięło udział ok. 100 przedstawicieli samorządów i zarządzających składowiskami z terenu Województwa Mazowieckiego.

Wymiana doświadczeń międzynarodowych w dziedzinie zamykania, rekultywacji oraz ponownego wykorzystania składowisk odpadów, umożliwiła przedstawicielom lokalnych samorządów oraz zarządzających składowiskami, zapoznanie się z najnowszymi rozwiązaniami technicznymi i organizacyjnymi wdrożonymi w Regionie Sztokholmskim w przedmiotowym zakresie.

Koszty zadania zostały uwzględnione w celach głównych: *Zmniejszenie zanieczyszczeń środowiska oraz Podnoszenie poziomu wiedzy ekologicznej.*

III. WSKAŹNIKI WDRAŻANIA PROGRAMU I WSKAŹNIKI MONITOROWANIA

Wykorzystując dane GUS i WIOŚ został opracowany system kontroli wdrażania i monitorowania *Programu* za pomocą wskaźników wdrażania oraz wskaźników monitorowania.

Wskaźniki wdrażania programu

Poniższa tabela przedstawia zagrożenia i środki przeznaczane na przeciwdziałanie tym zagrożeniom oraz pokazuje efekty działań.

Tabela 45
Wskaźniki wdrażania Programu

Lp.	Wskaźniki	Jednostka	Rok 2002	Rok 2004	Rok 2006	Rok 2007
Wskaźniki presji						
1.	Emisja zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych	Mg/rok	12 017	12 452	11 303	9 906
2.	Emisja zanieczyszczeń gazowych do powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych: - ogółem - dwutlenek siarki - tlenki azotu - tlenek węgla - dwutlenek węgla	tys. ton	24 098,2 129,1 42,3 14,1 23 909,2	26 141,7 141,9 45,7 18,3 25 932,9	29 082,0 155 50,8 23,1 28 849,8	28 075,9 119 49,2 23,9 27 879,7
3.	Całkowita emisja metali ciężkich z zakładów szczególnie uciążliwych - arsen - chrom - cynk - kadm - miedź - nikiel - ołów - rtęć	kg/rok	brak danych	3 134 5 874 12 b.d 1 357 191 -	- 124 7 672 15 b.d 1 504 327 -	- 120 6 848 14 b.d 1 487 288 -
4.	Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków	ilość osób w tys.	2 306, 2	2 432, 1	2 536,2	2 622,0
5.	Ścieki przemysłowe i komunalne oczyszczane w % ścieków wymagających oczyszczenia	%	71,9	72,5	78,2	87,6
6.	Ścieki nieoczyszczone odprowadzone siecią kanalizacyjną do wód powierzchniowych lub do ziemi	dam ³	71 509,4	67 208,0	50 866,4	28 927,0
7.	Odpady stałe zebrane w ciągu roku: - komunalne - przemysłowe	tys. Mg	1 462 4 916	1 610 5 842	1 543 5 773,3	1 669 6 788,4
8.	Tereny zieleni ogólnodostępne i osiedlowe: - parki, zieleńce i tereny zieleni osiedlowej - zieleń uliczna - tereny zieleni osiedlowej - żywopłoty	ha ha ha tys. m	7 744,9 1 937,2 5 485,4 628,5	6 255,2 1 777,4 3 831,7 658,8	5 780,2 1 887,2 3 153,2 882,3	5 712,14 1 755,7 3 006,1 944,9

9.	Powierzchnia użytków rolnych: - ogółem - grunty orne - sady - łąki - pastwiska	ha	2 387 344 1 748 449 79 518 348 734 210 643	2 380 928 1 718 902 84 901 362 181 214 944	2 470 984 1 753 840 83 314 282 416 251 528	2 464 130 1 748 677 83 792 281 561 250 159
10.	Zużycie nawozów sztucznych NPK	kg na 1 ha użytków rolnych	74,3	78,7	108,4	110,6
Wskaźniki stanu						
11.	Ładunki zanieczyszczeń w ściekach po oczyszczeniu: • ścieki komunalne - BZT ₅ - ChZT - zawiesina - azot ogólny - fosfor ogólny • ścieki przemysłowe - BZT ₅ - ChZT - zawiesina	tys. ton	3 461 12 182 6 410 4 045 387 292 2 283 806	1 953 9 648 4 180 3 561 288 266 2 003 545	1 597 9 299 3 148 3 760 238 284 2 204 497	1 730 10 998 3 750 4 008 254 219 2 341 444
12.	Powierzchnia gruntów leśnych: - ogółem - lasy ogółem - grunty leśne publiczne - grunty leśne prywatne	tys. ha	794, 6 783, 7 464, 6 330, 0	795, 7 784, 3 465, 1 330, 6	803,9 792,1 454,5 337,6	805,6 793,9 454,5 339,4
13.	Stan czystości rzek (w % długości kontrolowanych odcinków): • I • II • III • IV • V	%	W 2004 r. nastąpiła przebudowa monitorowania stanu wód powierzchniowych i podziemnych oraz emisji zanieczyszczeń do tych wód.	0 0 12,7 72,20 15,1 -	0 0 1,4 58,3 40,3 -	0 0 3 53,1 43,9 -
Wskaźniki reakcji						
14.	Komunalne oczyszczalnie ścieków: - mechaniczne - biologiczne - z podwyższonym usuwaniem biogenów	szt.	3 170 33	4 195 46	3 200 61	3 200 63
15.	Nakłady inwestycyjne na ochronę środowiska przeznaczone na: - ogółem - gospodarkę wodną - zmniejszenie hałasu i wibracji - ochronę różnorodności biologicznej i krajobrazu - ochronę powietrza atmosferycznego i klimatu - ochronę przed promieniowaniem jonizującym - działalność badawczo - rozwojową - gospodarkę ściekową i ochronę wód - gospodarkę odpadami oraz ochronę gleb i wód podziemnych	tys. zł	887996,9 273 150,6 5 977,9 343,5 183 239,0 7,8 164,4 406 384,2 18 729,5	745032,1 252 581,1 56 015,9 2 910,0 108 525,5 0 0 294 010,9 30 988,7	1053588,8 244 400,0 14 989,2 603,6 353 232,0 696,6 0 366 963,1 72 704,3	1141637,6 293 800,0 23 658,6 1 082,9 302 947,8 0 0 417 497,7 102 650,6

16.	Obszary prawnie chronione: - ogółem - parki narodowe - rezerваты przyrody - parki krajobrazowe - obszary chronionego krajobrazu - użytki ekologiczne - stanowiska dokumentacyjne - zespoły przyrodniczo - krajobrazowe - pomniki przyrody	ha szt.	1 053 196,7 38 476,1 17 639,5 173 297,0 836 130,6 2 409,0 614,3 2 878,8 4 039	1 054 102,7 38 476,1 17 670,0 173 297,0 835 699,3 1 816,7 521,3 5 134,9 4 222	1 053 630 38 476,1 17 706,7 168 150,1 821 809,6 1 821,3 521,3 5 144,9 4 142	1 053 625,4 38 476,1 17 706,7 168 150,1 821 809,6 1 816,7 521,3 5 144,9 4 134
17.	Użytkowanie lasów - odnowienia - zalesienia	ha	4 551,0 2 353,0	3 668,0 550,0	3 069,4 1 221,6	3 107,5 779,5
18.	Wskaźnik lesistości	%	22,0	22,0	22,3	22,3

Wskaźniki monitorowania

Służą do monitorowania zmian, określenia tendencji tych zmian (wzrost, spadek) na przestrzeni kilku lat. Pokazują zagrożenia dla środowiska naturalnego, dzięki tym wskaźnikom można łatwiej wychwycić zagrożenia i określić konieczne przedsięwzięcia w celu eliminacji zagrożeń.

Tabela 46

Zmiany w stanie środowiska województwa mazowieckiego 2002-2007– zestawienie porównawcze

Lp.	Wskaźniki	Jednostka	Rok 2002	Rok 2004	Rok 2006	Rok 2007
1.	Emisja zanieczyszczeń do powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych: - pyły - dwutlenek siarki - tlenki azotu - tlenek węgla - dwutlenek węgla - metan.	tys. ton	12 129,1 42,3 14,1 23 909,2 74	12,5 141,9 45,7 18,3 25 932,9 63	11,30 155 50,8 23,1 28 849,8	9,90 119 49,2 23,9 27 879,7
2.	Zanieczyszczenia zatrzymane lub zneutralizowane w urządzeniach do redukcji: - pyłowe - gazowe.	tys. ton	1 325,9 37,6	1 375,3 49,4	1 356,1 43,3	1 417,5 63,1
3.	Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności: - ogółem - przemysł - rolnictwo i leśnictwo - eksploatacja sieci wodociągowej.	hm ³	2 339,1 2 003,5 94,02 241,8	2 624,5 2 286,4 100,3 237,8	2 924,8 2 585,5 94,9 244,5	2 884,3 2 540,6 104,0 239,8
4.	Komunalne oczyszczalnie ścieków: - oczyszczalnie mechaniczne - oczyszczalnie mechaniczno-chemiczne - oczyszczalnie biologiczne - oczyszczalnie z podwyższonym usuwaniem biogenów.	szt.	3 - 170 33	4 - 195 46	3 - 200 61	3 - 200 63
5.	Przepustowość komunalnych oczyszczalni ścieków (wg projektu): - oczyszczalnie mechaniczne - oczyszczalnie mechaniczno-chemiczne - oczyszczalnie biologiczne	m ³ /dobę	890 - 819 767	1 302 - 754 782	3 273 - 321 522	1 010 - 323 627

	- oczyszczalnie z podwyższonym usuwaniem biogenów.		138 129	221 255	789 568	791 578
6.	Ścieki oczyszczane w komunalnych oczyszczalniach ścieków: - odprowadzane ogółem - oczyszczane łącznie z wodami infiltracyjnymi i ściekami dowożonymi - oczyszczane razem - oczyszczane mechanicznie - oczyszczane chemicznie - oczyszczane biologicznie - oczyszczane z podwyższonym usuwaniem biogenów.	dam ³ /rok	223 781,4 184 534 152 272 460 - 133 892 17 920	213 543,0 176 975 146 335 692 - 114 775 30 868	207 261,4 185 809 156 395 21 - 44 122 112 252	205 809 212 063 176 882 19 - 44 622 132 241
7.	Ludność obsługiwana przez komunalne oczyszczalnie ścieków: - ogółem - mechaniczne - chemiczne - biologiczne - z podwyższonym usuwaniem biogenów.	Ilość osób tys.	2 306,2 6,8 - 1 974,6 324,8	2 432,1 4,7 - 1 879,6 547,8	2 536,2 1,2 - 949,8 1 585,2	2 622 1,2 - 960,9 1 659,9
8.	Ładunki zanieczyszczeń w ściekach po oczyszczeniu: - BZT5 - ChZT - zawiesina - azot ogólny - fosfor ogólny.	kg/rok	3 461 107 12 182 852 6 410 266 4 045 273 387 056	1 953 597 9 648 620 4 180 273 3 561 481 288 354	1 597 899 9 299 179 3 148 517 3 760 267 238 798	1 730 098 10 998 344 3 750 792 4 008 967 254 596
9.	Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w % ogólnej liczby ludności: - ogółem - miasta - wieś	%	44,97 65,26 7,91	47,26 66,68 11,66	- 68 14,3	- 69,4 15,9
10.	Przemysłowe oczyszczalnie ścieków: - mechaniczne - chemiczne - biologiczne - z podwyższonym usuwaniem biogenów.	szt.	28 4 120 4	22 4 120 8	15 5 113 8	17 6 106 12
11.	Przepustowość przemysłowych oczyszczalni ścieków (wg projektu): - mechaniczne - chemiczne - biologiczne - z podwyższonym usuwaniem biogenów.	m ³ /dobę	119 233 42 366 237 945 7 920	76 971 42 366 233 223 4 320	60 164 45 542 224 710 4 358	61 689 46 286 219 292 7 141
12.	Wodociągi: - długość czynnej sieci rozdzielczej - połączenia prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania - woda dostarczona gospodarstwom domowym, - ludność korzystająca z sieci wodociągowej.	km tys.szt. dam ³ tys. osób	28 147,1 484, 9 198 281,9 3 982,2	32 077,6 542, 4 188 819,8 4 076, 7	35 334,7 579,6 193 679,3 3 006,8	37 077,6 602,2 189 675,8 3 026,0
13.	Kanalizacja: - długość czynnej sieci					

	kanalizacyjnej - połączenia prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania - ścieki odprowadzone - ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej.	km tys. szt. hm ³ tys. osób	5 976,5 141, 033 223, 781,4 2 848,2	6 807,8 174, 446 213, 543,0 2 927,9	7 894,0 202,4 207,3 2 797,9	8 445,3 216,2 205,8 2 821,2
14.	Odpady komunalne zebrane w ciągu roku: - ogółem - makulatura - szkło - tworzywa sztuczne - metale.	tys. ton	1 462,4 14,2 7,1 2,9 3,2	1 610,2 10, 6 9,3 4,2 1,6	1543 15 14 9 2	1669 19 15 9 1
15.	Ochrona przyrody i różnorodności biologicznej. Obszary prawnie chronione: - ogółem - parki narodowe - rezerwaty przyrody - parki krajobrazowe - obszary chronionego krajobrazu - użytki ekologiczne - stanowiska dokumentacyjne - zespoły przyrodniczo krajobrazowe, - pomniki przyrody.	ha szt.	1 053 196,7 38 476,1 17 639,5 173 297,0 836 130,6 2 409,0 614,3 2 878,8 4 039	1 054 102, 7 38 476,1 17 670,0 173 297,0 835 699 1 816,7 521,3 5 134,9 4 222	1 053 630 38 476,1 17 706,7 168 150,1 821 809,6 1 821,3 521,3 5 144,9 4 142	1 053 625 38 476,1 17 706,7 168 150,1 821 809,6 1 816,7 521,3 5 144,9 4 134
16.	Powierzchnia gruntów leśnych: - ogółem - lasy ogółem - grunty leśne publiczne ogółem - grunty leśne publiczne Skarbu Państwa - grunty leśne publiczne Skarbu Państwa w zarządzie Lasów Państwowych - grunty leśne prywatne.	tys. ha	794,6 783,8 464, 6 462,9 425,7 330	795,7 784,3 465,1 463,1 426 330,6	803,8 792,1 454,5 452,1 416 337,6	805,6 793,9 454,5 452,1 416,2 339,4
17.	Powierzchnia gruntów nieleśnych zalesionych i przeznaczonych do zalesienia: - zalesienia ogółem - zalesienia lasy publiczne ogółem - zalesienia lasy publiczne Skarbu Państwa - zalesienia lasy publiczne Skarbu Państwa w Zarządzie Lasów Państwowych - zalesienia lasy prywatne ogółem - grunty nieleśne przeznaczone do zalesienia ogółem - grunty nieleśne przeznaczone do zalesienia w zarządzie Lasów Państwowych.	ha	2 347,9 265,8 261,8 239,0 2 082,1 710,3 432,3	550,0 168,1 168,1 146,8 381,9 368,5 212,5	1 221,6 118,5 116,4 58,6 1 103,1 - -	779,5 87,1 83,5 63,9 692,4 - -
18.	Tereny zieleni ogólnodostępnej i osiedlowej: - parki, zieleńce i tereny zieleni osiedlowej - parki spacerowo-wypoczynkowe - zieleńce - zieleń uliczna - tereny zieleni osiedlowej	ha szt./ha szt./ha ha ha	7 744,9 198/1 663,5 715/596,0 1 937 5 485,4	6 255,2 197/1 730,9 817/692,6 1 777,4 3 831,7	5 780,2 232/1875,7 911/751,3 1887,2 3 152,2	5 712,4 236/1960,6 924/745,7 1755,7 3 006,1

19.	Użytki rolne: - ogółem - grunty orne - sady - łąki - pastwiska.	ha	2 387 344 1 748 449 79 518 348 734 210 643	2 380 928 1 718 902 84 901 362 181 214 944	2 470 984 1 753 840 83 314 282 416 251 528	2 464 130 1 748 677 83 792 281 561 250 159
20.	Zużycie nawozów sztucznych: - ogółem (NPK), - azotowe (N), - fosforowe (P ₂ O ₅), - potasowe (K ₂ O).	kg na 1 ha użytków rolnych	74,3 82,2 41,5 50,6	78,7 36,8 18,5 22,7	108,4 53,4 26,7 28,3	110,6 58,2 24,2 28,2
21.	Nakłady inwestycyjne na ochronę środowiska przeznaczone na: - ogółem - gospodarkę wodną - zmniejszenie hałasu i wibracji - ochronę różnorodności biologicznej i krajobrazu - ochronę powietrza atmosferycznego i klimatu - ochronę przed promieniowaniem jonizującym - działalność badawczo-rozwojową - gospodarkę ściekową i ochronę wód - gospodarkę odpadami oraz ochronę gleb i wód podziemnych	tys. zł	887996,9 273 150,6 5 977,9 343,5 183 239,0 7,8 164,4 406 384 ,2 18 729,5	745032,1 252 581,1 56 015,9 2 910,0 108 525,5 0 0 294 010,9 30 988,7	1053588,8 244 400,0 14 989,2 603,6 353 232,0 696,6 0 366 963,1 72 704,3	1141637,6 293 800,0 23 658,6 1 082,9 302 947,8 0 0 417 497,7 102 650,6

IV. NAKŁADY NA REALIZACJĘ PROGRAMU W 2007 R.

Ocena ogólna

Nakłady poniesione na realizację *Programu* w 2007 r. były dużo wyższe niż w latach poprzednich. Ogółem w latach 2005-2006 koszty wyniosły 4 082,02 mln zł, natomiast w samym tylko 2007 r. osiągnęły podobny poziom - 4 034,97 mln zł.

Wpływ na taką sytuację miało kilka czynników:

- Uwzględnienie w zaktualizowanym POŚWM działań, które w poprzednim *Programie ochrony środowiska* (2003 r.) nie zostały zaplanowane do realizacji (dotyczy obszarów: hałas, promieniowanie niejonizujące, proekologiczne inwestycje w dziedzinie transportu, ochrona przed osuwiskami, zarządzanie środowiskowe, aspekty ekologiczne w politykach sektorowych, aktywizacja rynku do działań na rzecz ochrony środowiska);
- Rzeczywisty wzrost nakładów na ochronę środowiska i gospodarkę wodną w 2007 r., co znajduje odzwierciedlenie w danych GUS;
- Znacznie większy udział Samorządu Województwa Mazowieckiego w realizacji *Programu* w 2007 r. (w latach 2005-2006 - 2,3%, w 2007 r. -16,8%).

Pomimo zauważalnego wzrostu nakładów na ochronę środowiska i gospodarkę wodną, a tym samym wzrostu kosztów realizacji *Programu* w porównaniu do lat poprzednich, nadal są one niewystarczające w stosunku do potrzeb w tym zakresie. Planowane, szacunkowe koszty realizacji POŚWM podane łącznie na 4 lata (2007-2010) to 46 082,70 mln zł. Koszty poniesione w 2007 r. na realizację *Programu* stanowią 8,8 % środków planowanych.

Ze względu na rozpoczęcie nowego okresu programowania unijnego 2007-2013, dopiero w następnych latach należy spodziewać się znaczącego wzrostu nakładów na realizację POŚWM ze środków UE przy wsparciu krajowych funduszy ekologicznych.

Poniżej, w formie tabelarycznej, zostały przedstawione koszty realizacji POŚWM w 2007 r. z podziałem na cele główne, obszary działań, cele szczegółowe i źródła finansowania.

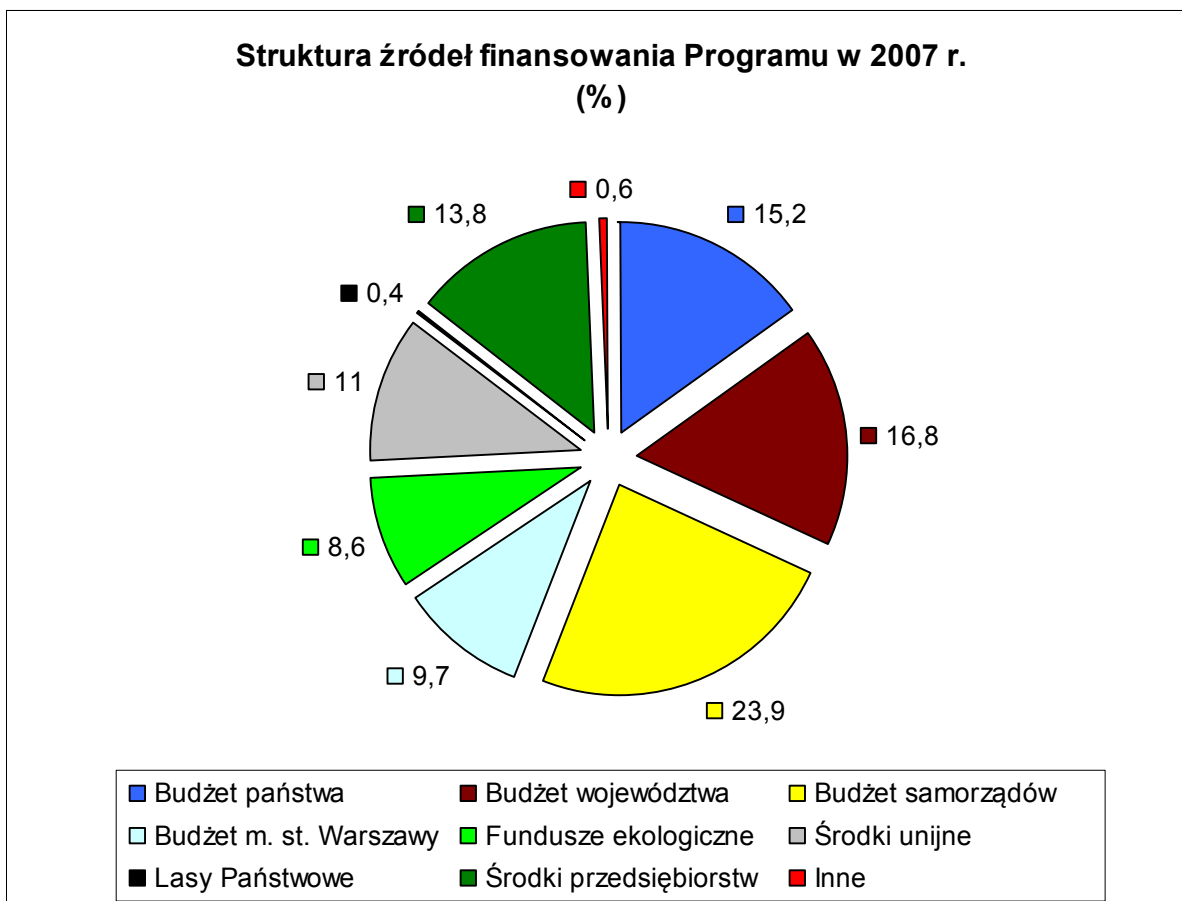
Tabela 47

Nakłady finansowe na realizację POŚ WM poniesione w 2007 r.

Cele główne	Finansowanie	Szacunkowe koszty na lata 2007-2010 (w mln zł)	Budżet państwa	Budżet województwa	Budżet samorządów	Budżet m.st. Warszawy	Fundusz ekologiczne	Środki unijne	Środki przedsiębiorstw	Lasy Państwowe	inne	R A Z E M
	Obszary działań Cele szczegółowe,											
Zmniejszenie zanieczyszczeń środowiska	Poprawa jakości wód											
	Ograniczenie odprowadzania nieoczyszczonych ścieków do wód	10 500,0	38,81	7,10	84,86	0,43	138,87	152,57	168,40	0,41	0	591,45
	Ochrona powierzchni ziemi											
	Ochrona gleb użytkowanych rolniczo	50,0	0,01	0	0,01	0	0,02	0,01	0	0	0	0,05
	Rekultywacja terenów zdegradowanych	600,0	0	0	0,75	0	2,43	0	14,26	0	0	17,44
	Gospodarka odpadami											
	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami	1 600,0	0,03	0,33	8,98	16,87	57,65	0,07	53,26	0,77	0,22	138,18
	Poprawa jakości powietrza atmosferycznego											
	Zmniejszenie przekroczeń dopuszczalnych poziomów stężeń	48,0	2,52	0	0,03	0	2,28	0	0,23	0	0	5,06
	Ograniczenie emisji niskiej	4 500,0	230,22	463,22	523,8	280	40,52	71,15	44,08	0	20,5	1673,49
	Hałas											
	Ograniczenie uciążliwości akustycznej dla mieszkańców w miejscach poważnego naruszenia standardów	1 600,0	133,19	0,47	310,19	56,75	0	175,18	89,25	0	0	765,03
	Ocena stanu akustycznego środowiska i obserwacja zmian	7,2	3,73	0	0	2,70	4,35	0	2,00	0	0,12	12,90
Promieniowanie niejonizujące												
Ochrona przed polami elektromagnetycznymi	0,6	0,02	0	0,12	0	0,01	0	0,11	0	0,01	0,27	
CEL I	R A Z E M	18 905,8	408,53	471,12	928,74	356,75	246,13	398,98	371,59	1,18	20,85	3 203,87
Zrównoważone wykorzystanie materiałów, wody i energii oraz rozwój proekologicznych form działalności w gospodarce	Racjonalne gospodarowanie wodą											
	Efektywne zarządzanie zasobami wodnymi	160,0	bd	0	0	0,52	0,06	0	0,08	0	0	0,66
	Racjonalizacja wykorzystania zasobów wodnych	300,0	0	8,77	0,1	0	0	0	41,1	0	0,06	50,03
	Zmniejszenie narastającego deficytu wód podziemnych i powierzchniowych	6 800,0	0,02	0	x	0	0,81	x	0,08	0,26	0,03	1,2
	Wykorzystanie energii											
	Zmniejszenie energochłonności gospodarki	320,0	0	0	1,09	0	39,69	4,71	138,35	0	0	183,84
	Wzrost wykorzystania odnawialnych źródeł energii	180,0	0,1	0,06	11,32	0	23,6	7,53	3,8	0	0	46,41
	Ekologia w rolnictwie											
	Zmniejszenie presji rolnictwa na środowisko naturalne	360,0	0	0,4	2,01	0	0	0	0	0	0	2,41
	Proekologiczne inwestycje w dziedzinie transportu											
	Zmniejszenie presji środków transportu na środowisko naturalne	2 480,0	129,64	182,52	1,34	0	0	0	0	0	0,11	313,61
Eksploatacja zasobów kopalin												
Racjonalizacja gospodarowania kopalniami	1,0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	

CEL II	R A Z E M	10 601	129,76	191,75	15,86	0,52	64,16	12,24	183,41	0,26	0,2	598,16
Utworzenie spójnego systemu obszarów chronionych	Ochrona, rozwój i uporządkowanie systemu obszarów chronionych	24,0	0,08	0,05	0	0	5,97	0	0	0,15	0	6,25
	Kształtowanie polityki zagospodarowania przestrzennego respektującej wartości przyrodnicze i krajobrazowe	0,4	0	0	1,75	30,56	43,42	0	0,01	0	0,01	75,75
	Ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów	1,2	0,03	0	0	0	1,92	0	0,01	0,65	0,05	2,66
CEL III	R A Z E M	25,6	0,11	0,05	1,75	30,56	51,31	0	0,02	0,8	0,06	84,66
Zwiększenie lesistości i ochrona lasów	Ochrona ekosystemów leśnych	12,5	0,14	0	0,12	0,13	0,33	0	0	12,18	0	12,90
	Poprawa lesistości	1 220,0	1,70	0	0,17	0	0,28	34,58	0	0,45	0,04	37,22
CEL IV	R A Z E M	1232,5	36,41	0	0,29	0,13	0,61	0	0	12,63	0,04	50,11
Poprawa stanu bezpieczeństwa ekologicznego	Ochrona przed powodzią i suszą											
	Właściwe zagospodarowanie terenów zagrożonych powodzią oraz suszą hydrologiczną	11 800,0	bd	bd	bd	0	0	0	0	0	0	Bd
	Zwiększenie retencyjności oraz poprawa przeciwpowodziowych i urządzeń technicznych	2 500,0	27,48	0,15	2,76	0,63	5,80	32,67	0,13	0	0	69,62
	Ochrona przed osuwiskami											
	Ograniczenie skutków procesów geodynamicznych	4,0	0,01	0	0,27	0	0	0	0	0	0	0,28
	Ochrona przeciwpożarowa											
	Poprawa stanu ochrony przeciwpożarowej	1 000,0	1,09	15,24	10,11	0,57	10,21	0	0,89	0	0,26	38,37
	Przeciwdziałanie awariom przemysłowym											
	Zmniejszenie zagrożenia w przypadku wystąpienia awarii	1,0	2,19	0	1,54	0	0,36	1,19	0,02	0	0	5,3
	Transport substancji niebezpiecznych											
Zapewnienie bezpiecznego transportu substancji niebezpiecznych	1,0	3,55	0	0	0	0	0	0	0	0	3,55	
CEL V	R A Z E M	15 306	34,32	15,39	14,68	1,2	16,37	33,86	1,04	0	0,26	117,12
Podnoszenie poziomu wiedzy ekologicznej	Edukacja ekologiczna											
	Wzrost świadomości ekologicznej społeczeństwa	8,5	0,60	1,84	0,80	2,10	4,55	0	1,53	1,21	0,30	12,93
	Zarządzanie środowiskowe											
	Wzmocnienie instytucjonalne	2,4	0	0	0,42	0	0	0	0	0	0	0,42
	Aspekty ekologiczne w politykach sektorowych											
	Upowszechnianie ekologicznych zasad w gospodarce	0,4	0	0	0,1	0	0,08	0	0,02	0,05	0	0,25
Aktywizacja rynku do działań na rzecz ochrony środowiska												
Zwiększanie aktywności podmiotów gospodarczych na rzecz ochrony środowiska	0,5	1,9	4,13	0,02	0	0	0,03	0	0,12	0	6,2	
CEL VI	R A Z E M	11,8	2,5	5,97	1,34	2,10	4,63	0,03	1,55	1,38	0,30	19,80
Cele I - VII	R A Z E M	46 082,70	611,63	678,34	962,66	391,26	350,40	445,11	557,61	16,25	21,71	4034,97

V. PODSUMOWANIE

1. Ocena realizacji POŚWM w 2007 r.

Przedstawione w niniejszym *Raporcie* wyniki pozwalają na dokonanie ogólnej oceny, że w 2007 r. wszystkie cele główne i szczegółowe zawarte w POŚWM były realizowane, jednakże stopień ich wdrażania był zróżnicowany.

We wszystkich 32 celach szczegółowych *Programu* zostało zaplanowanych 160 działań. W 2007 r. były realizowane, tzn. rozpoczęte, kontynuowane lub zakończone, 142 działania (89 %). Nie wdrożono 18 działań (11 %). Działania zakończone dotyczą:

- oddania do eksploatacji oczyszczalni ścieków „Południe” dla Warszawy,
- opracowania dokumentu dotyczącego „*Inwentaryzacji cennych alei i szpalerów przydrożnych na terenie województwa mazowieckiego*”.

Realizacja większości działań określonych w *Programie* jest długofalowa, to znaczy że przedsięwzięcia te są działaniami ciągłymi (corocznymi) albo ich realizacja może być zakończona dopiero w następnych latach.

W 2007 r. nie wdrożono następujących działań:

- 1) Działania kontrolne dotyczące realizacji rozporządzeń Wojewody Mazowieckiego dotyczących programów ochrony powietrza.
- 2) Wyznaczenie obszarów „czyszy” na terenie aglomeracji oraz na otwartym terenie poza miastem i prowadzenie na tym terenie całodobowego, okresowego monitoringu i uwzględnienie ochrony prawnej w planach zagospodarowania przestrzennego przez wprowadzenie odpowiednich zapisów.

- 3) Egzekwowanie zapisów dotyczących przestrzegania obszarów ograniczonego użytkowania (zawartych w raportach oddziaływania źródeł pól elektromagnetycznych na środowisko).
- 4) Wdrożenie „Mazowieckiego Programu Rozwoju Pszczelarstwa w latach 2006-2013”.
- 5) Objęcie ochroną parków krajobrazowych: Kurpiowskiego Parku Krajobrazowego (dolina Omulwi i Płodownicy wraz z fragmentami Puszczy Kurpiowskiej), Wiślańsko-Narwiańskiego Parku Krajobrazowego im. Książąt Mazowieckich (dolina Wisły na odcinku od Płocka do Warszawy, Parku Krajobrazowego „Dolina Środkowej Wisły” (tereny od ujścia rzeki Świder do Puław), Parku Krajobrazowego Doliny Pilicy obejmującego Dolinę Dolnej Pilicy, Parku Krajobrazowego im. Józefa Chełmońskiego lub alternatywnie kompleksu zespołów przyrodniczo-krajobrazowych do obrazów Józefa Chełmońskiego, dolinę Narwi wraz z kompleksem bagienno – łąkowym „Pulwy”, dolinę Wisły na odcinku granicznym z województwem lubelskim (Małopolski Przełom Wisły), fragment lasów łukowskich.
- 6) Powiększenie parków krajobrazowych: Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego, Górnienieńsko – Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego i Bolimowskiego Parku Krajobrazowego.
- 7) Objęcie ochroną obszarów chronionego krajobrazu, obejmujących: dolinę rzeki Bzury, Liwca, Kostrzynia, Świdra, Okrzejkę i Orzyca, a także fragment Równiny Kurpiowskiej oraz kompleksy leśne położone w gminach: Jadów, Strachówka, Poświętne, Dobrze i Stanisławów. Obszary te będą pełniły funkcję korytarzy ekologicznych między parkami krajobrazowymi istniejącymi i projektowanymi obszarami chronionego krajobrazu.
- 8) Wzmocnienie etatowe służb zajmujących się ochroną przyrody oraz zapewnienie zaplecza technicznego komórek organizacyjnych do spraw ochrony przyrody, które będą zarządzały obszarami Natura 2000.
- 9) Wyznaczenie, tworzenie i powiększanie zwartych kompleksów leśnych oraz leśnych pasów izolacyjnych.
- 10) Zahamowanie urbanizacji terenów leśnych w otoczeniu aglomeracji warszawskiej.
- 11) Opracowanie kompleksowego planu ochrony przeciwpowodziowej oraz przeciwdziałaniu skutkom suszy dla regionu Środkowej Wisły.
- 12) Budowa systemów ostrzegania przed niebezpiecznymi zjawiskami zachodzącymi w atmosferze oraz hydrosferze.
- 13) Monitoring stateczności zboczy.
- 14) Określenie odpowiedniego zagospodarowania niezabudowanych terenów osuwiskowych przez odpowiednie zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.
- 15) Egzekwowanie zapisów wynikających z badań geologiczno-inżynierskich w planach zagospodarowania przestrzennego.
- 16) Wyznaczanie i budowa miejsc postojowych dla pojazdów przewożących materiały niebezpieczne.
- 17) Konwojowanie transportów materiałów niebezpiecznych na terenach miejskich.
- 18) Wzmacnianie etatowe służb inspekcji ochrony środowiska.

Tylko jedno z wyżej wymienionych działań było zaplanowane przez Samorząd Województwa Mazowieckiego. Jednakże przedsięwzięcie to, dotyczące wdrożenia „Mazowieckiego Programu Rozwoju Pszczelarstwa w latach 2006-2013”, ze względów formalno-prawnych nie będzie mogło być zrealizowane.

Zgodnie z zapisami ustawy *o zmianie niektórych ustaw w związku ze zmianami w podziale zadań i kompetencji administracji terenowej* z dnia 29 lipca 2005 r. (Dz. U. Nr 175, poz. 1462 z późn. zm.) od dnia 1 stycznia 2008 r. Sejmik Województwa Mazowieckiego przejął zadania związane m.in. z określaniem i monitorowaniem Programów Ochrony Powietrza i tworzeniem obszarów ograniczonego użytkowania. W związku z tym, w następnych latach realizacji POŚWM, działania 1 i 3 wymienione powyżej będą wdrażane przez Samorząd Województwa Mazowieckiego. Pozostałe z wymienionych działań powinny być wdrażane przez jednostki rządowe i samorządu lokalnego (gminy, powiaty). Wśród zidentyfikowanych czynników braku postępów w realizacji niektórych działań można wymienić trudną sytuację budżetową państwa i samorządów lokalnych. Jako szczególnie ważne działanie do wdrożenia należy uznać wzmacnianie etatowe służb wojewódzkiej inspekcji ochrony środowiska, gdyż słabość tej instytucji i duża fluktuacja kadr

powoduje brak możliwości skutecznego wypełniania zadań i obowiązków m.in. egzekwowania istniejących norm prawnych ochrony środowiska, prowadzenia monitoringu stanu środowiska.

Nakłady poniesione na realizację Programu w 2007 r. były wyższe niż w latach poprzednich. Ogółem w latach 2005-2006 koszty wyniosły 4 082,02 mln zł., natomiast w samym tylko 2007 r. osiągnęły podobny poziom - **4 034,97 mln zł.**

Wpływ na taką sytuację miało kilka czynników:

- Uwzględnienie w zaktualizowanym POŚWM działań, które w poprzednim *Programie* nie zostały zaplanowane do realizacji (dotyczy obszarów: hałas, promieniowanie niejonizujące, proekologiczne inwestycje w dziedzinie transportu, ochrona przed osuwiskami, zarządzanie środowiskowe, aspekty ekologiczne w politykach sektorowych, aktywizacja rynku do działań na rzecz ochrony środowiska),
- Rzeczywisty wzrost nakładów na ochronę środowiska i gospodarkę wodną w 2007 r., co znajduje odzwierciedlenie w danych GUS,
- Znacznie większy udział środków finansowych Samorządu Województwa Mazowieckiego w realizacji Programu w 2007 r. (w latach 2005-2006 -2,3%, w roku 2007-**16,8%**).

Pomimo zauważalnego wzrostu nakładów na ochronę środowiska i gospodarkę wodną, a tym samym wzrostu kosztów realizacji *Programu* w porównaniu do lat poprzednich, nadal są one niewystarczające w stosunku do potrzeb w tym zakresie. Planowane, szacunkowe koszty realizacji POŚWM podane łącznie na 4 lata (2007-2010) to 46 082,70 mln zł.

Jednostki Samorządu Województwa Mazowieckiego uczestniczyły w realizacji 37 działań zawartych we wszystkich celach głównych.

Realizacja celów głównych *Programu* przez jednostki Samorządu Województwa Mazowieckiego została przedstawiona poniżej.

CEL GŁÓWNY - ZMNIEJSZENIE ZANIECZYSZCZEŃ ŚRODOWISKA

- w ramach SIWRM (Komponent E - wsparcie budowy sieci wodociągowej i kanalizacji) na zadania z zakresu budowy sieci kanalizacyjnej i oczyszczalni ścieków na terenach wiejskich przeznaczono kwotę **5 508 tys. zł**; długość sieci kanalizacyjnej zrealizowanej z udziałem SIWRM (sanitarnej i ogólnospławnej) wyniosła ok.100 km, a ilość przydomowych oczyszczalni ścieków ok. 300 szt.;
- WZMiUW nadzorował wykonanie sieci kanalizacyjnej o długości ok. 12 km wokół zbiornika Domaniów, na którą Samorząd Województwa Mazowieckiego przeznaczył **724 tys. zł**;
- WZMiUW realizował zadania: *Renaturyzacja jezior w gminie Łąck, powiat plocki* oraz *Konserwacja potoku Służewieckiego*; kwota wydatkowana - **842 tys. zł** (wykorzystano również środki finansowe pochodzące od przedsiębiorstw i GFOŚiGW w Warszawie);
- dofinansowano badania glebowe w gospodarstwach na terenie Mazowsza wykonywane przez Stację Chemiczno-Rolniczą w Wesolej w ramach wdrażania programów działań na rzecz ograniczenia spływu zanieczyszczeń azotowych ze źródeł rolniczych (dotyczy 2 Obszarów Szczególnie Narażonych na zanieczyszczenia azotanami na terenie Mazowsza - zlewnia rzeki Sony, miasto Pniewnik); kwota dotacji - **25 tys. zł**;
- *Wojewódzki Plan Gospodarki Odpadami dla Mazowsza na lata 2007-2011 z uwzględnieniem lat 2012-2015*, do którego załącznikiem jest *Program usuwania wyrobów zawierających azbest z terenu Województwa Mazowieckiego* został przyjęty przez Sejmik Województwa Mazowieckiego uchwałą Nr 164/07 z dnia 15 października 2007 r.; w ramach wdrażania w/w *Planu* Samorząd Województwa Mazowieckiego prowadził akcje informacyjne i edukacyjne, w tym:
  - ✓ wydruk *Planu* i zapis na płytach CD w celu przekazania jednostkom samorządu terytorialnego;
  - ✓ wydruk kalendarza na 2008 r. i komiksu o treści dotyczącej gospodarki odpadami;
  - ✓ wydruk na płytach CD przewodnika multimedialnego dla dzieci;
  - ✓ cykl 25 szkoleń pt. „*Szkolenie mieszkańców obszarów wiejskich w zakresie prawidłowego zagospodarowania odpadów, a w szczególności odpadów niebezpiecznych*”, w których uczestniczyło ponad 2000 osób;

- ✓ konferencję dotyczącą gospodarki odpadami w ramach realizacji projektu RECO;
- ✓ seminarium dotyczące wymiany doświadczeń szwedzko - polskich w zakresie zamykania, rekultywacji oraz ponownego wykorzystania składowisk odpadów;
- ✓ publikację artykułów prasowych w Gazecie Rolniczej „Chłopska Droga” oraz w Poradniku Samorządowym „Gospodarz”;
- ✓ dofinansowanie szkoleń w zakresie gospodarki odpadami w gminach: Płońsk i Żałuski.

Koszt przedsięwzięć - **331 tys. zł**;

- w ramach SIWRM na zadania z zakresu: poprawy infrastruktury drogowej przeznaczono kwotę **148 409 tys. zł**; termomodernizacji budynków – **12 661 tys. zł**; dzięki wsparciu Samorządu Województwa Mazowieckiego zostało zmodernizowanych ok. 770 km dróg i zrealizowanych ok. 230 przedsięwzięć termomodernizacyjnych;
- w ramach działalności MZDW zostało wyremontowanych, zmodernizowanych, wybudowanych 274 km dróg za kwotę **339 097 tys. zł**, w tym **295 744 tys. zł** stanowiły środki Samorządu Województwa Mazowieckiego (pozostałe koszty - dotacja UE - ZPORR);
- w celu poprawy stanu technicznego tras kolejowych Koleje Mazowieckie KM Sp. z o.o. przeprowadziły modernizację elektrycznych zespołów trakcyjnych; koszt przedsięwzięcia - **475 tys. zł**.
- w ramach SIWRM dofinansowanych było 96 przedsięwzięć z zakresu budowy wodociągów i stacji uzdatniania wody; kwota dotacji **8 420 tys. zł**;
- uchwałą nr 75/08 z dnia 21 kwietnia 2008 r. Samorząd Województwa Mazowieckiego przyjął „Program małej retencji dla Województwa Mazowieckiego”; koszt opracowania - **246 tys. zł**;
- przekazano dotację celową dla Starostwa Powiatowego w Pruszkowie na opracowanie *Regionalnego Programu Rozwoju Gmin i Powiatu Pruszkowskiego zlewni Utraty – Program Utrata* (istotne założenia i zaplanowane przedsięwzięcie inwestycyjne w tym programie stanowią wspólną całość z *Programem małej retencji dla Województwa Mazowieckiego*); kwota dotacji - **100 tys. zł**.

CEL GŁÓWNY - ZRÓWNOWAŻONE WYKORZYSTANIE MATERIAŁÓW, WODY I ENERGII ORAZ ROZWÓJ PROEKOLOGICZNYCH FORM DZIAŁALNOŚCI W GOSPODARCE

- W 2007 r. Samorząd Województwa Mazowieckiego wystąpił z wnioskiem do programu *Inteligentna Energia dla Europy* dotyczącym utworzenia Mazowieckiej Agencji Energetycznej, której jednym z głównych zadań priorytetowych będzie wkład w realizację celów krajowych i regionalnych w zakresie odnawialnych źródeł energii oraz sprawności energetycznej
- wydruk „Programu możliwości wykorzystania odnawialnych źródeł energii dla Województwa Mazowieckiego”, który wraz z innymi programami środowiskowymi został przekazany jednostkom samorządu terytorialnego (również na płytach CD);
- Zarząd Województwa Mazowieckiego uchwałą Nr 44/3/06 z dnia 5 grudnia 2006 r. zatwierdził listę projektów kluczowych do umieszczenia w indykatywnym planie inwestycyjnym dla Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego, wśród których zostało umieszczone zadanie pn. *Termy Gostynińskie*;
- w ramach ZPORR zostało dofinansowane zadanie pn. *Budowa kompleksu basenowego z wykorzystaniem źródeł termalnych w Mszczonowie*. W 2007 r. ze środków unijnych zostało wypłacone **7 532 tys. zł** co stanowi **28 %** kosztów całego przedsięwzięcia;
- w celu realizacji działania dotyczącego wspierania rolnictwa ekologicznego opracowany został „Plan Działań Samorządu Województwa Mazowieckiego na Rzecz Rozwoju Rolnictwa i Poprawy Jakości Artykułów Żywnościowych na Mazowszu w latach 2007-2013”, który został przyjęty uchwałą Zarządu Województwa Mazowieckiego Nr 1483/65/07 z dnia 24 lipca 2007 r. W ramach wdrożenia i realizacji przedmiotowego Planu przeprowadzono: konferencję pn. „Żywność ekologiczna i produkt tradycyjny szansą dla mazowieckiego sektora rolno-środowiskowego”, w której uczestniczyło około 96 osób (rolnicy, przedstawiciele powiatów i gmin, przetwórcy i producenci żywności ekologicznej i tradycyjnej, przedstawiciele izb rolniczych, doradcy

rolniczy); konkurs pn. „*Smak Ekologicznej Żywności*” (uczestniczyło około 150 placówek, 200 nauczycieli, ponad 3000 przedszkolaków i uczniów); Województwo Mazowieckie wzięło udział w Międzynarodowych Targach Produkcji Ekologicznej BioFach w Norymberdze; koszt przedsięwzięć: **402 tys. zł**;

- zakup 11 nowoczesnych, piętrowych wagonów sterowniczych i 26 piętrowych wagonów środkowych typu push-pull dla Kolei Mazowieckich - KM Sp. z o.o. Koszt inwestycji -**101 567 tys. zł**;
- Koleje Mazowieckie - KM Sp. z o.o. uruchomiły nowe połączenia kolejowe: Sierpc – Płock – Kutno, Warszawa Wschodnia – Płock, Nasielsk – Sierpc, Ostrołęka – Warszawa, Radom – Drzewica, Siedlce – Siemiatycze, Łuków – Pilawa;
- rozszerzono ofertę *Wspólny bilet ZTM-KM-WKD* o odcinek Warszawa Wileńska – Ząbki (dot. KM), a także do Opaczy (dot. WKD);
- Koleje Mazowieckie - KM Sp. z o.o. (KM) wprowadziły *Bilet specjalny za 2,40* – na czas remontu Al. Jerozolimskich i Mostu Poniatowskiego (oferta specjalna na przejazdy pociągami KM na podstawie biletów jednorazowych KM na odcinku Warszawa Zachodnia – Warszawa Wschodnia);
- kontynuowano realizację systemu *Parkuj i jedź* - w styczniu 2007 r. został rozstrzygnięty przetarg na opracowanie dokumentacji i wybudowanie parkingów w miejscowościach: Piaseczno, Żyrardów, Brwinów, Ożarów Mazowiecki, Legionowo, Ciechanów, Siedlce, Otwock i Celestynów;
- zakup udziałów w spółce Koleje Mazowieckie - KM Sp. z o.o. od PKP Przewozy Regionalne Sp. z o.o. oraz podwyższenie kapitału zakładowego spółki PKP Warszawska Kolej Dojazdowa Sp. z o.o.;
- realizacja przez MZDW budowy obwodnic wokół miast-Błonie (droga wojewódzka nr 579) i Gostynin (droga nr 265);
- opracowanie przez Mazowiecką Regionalną Organizację Turystyki projektu *Strategii Rozwoju Turystyki dla Województwa Mazowieckiego na lata 2007-2013*. Dokument został przyjęty uchwałą Nr 52/08 z dnia 31 marca 2008 r. przez Sejmik Województwa Mazowieckiego. Strategia zawiera m.in. działanie polegające na zagospodarowaniu rzek i zbiorników wodnych do celów turystycznych

CEL GŁÓWNY - Utworzenie spójnego systemu obszarów chronionych

- aktualizacja przez Biuro Geodety Województwa Mazowieckiego części bazy danych dotyczącej rezerwatów przyrody (baza publikowana jest poprzez serwis internetowy GIS Mazowsza)
- opracowanie „*Inwentaryzacji cennych alei i szpalerów przydrożnych na terenie Województwa Mazowieckiego*”; dokumentacja została przekazana Wojewódzkiemu Konserwatorowi Przyrody, a także jednostkom samorządu terytorialnego, które zgłosiły propozycje objęcia ochroną prawną nowych obiektów przyrodniczych; koszt – **55 tys. zł**.

CEL GŁÓWNY - Zwiększenie lesistości i ochrona lasów

- wydruk „*Programu zwiększenia lesistości dla Województwa Mazowieckiego*”, który wraz z innymi programami środowiskowymi przekazano jednostkom samorządu terytorialnego (również na płytach CD).

CEL GŁÓWNY - Poprawa stanu bezpieczeństwa ekologicznego

- opracowanie przez MBPR dokumentacji pn. „*Zagospodarowanie przestrzenne dolin rzecznych, a zagrożenia powodziowe województwa mazowieckiego*”, która zawiera uwarunkowania prawno-organizacyjne w zakresie zagrożeń powodziowych w powiązaniu z planowaniem przestrzennym i ochroną przyrody, a także stanowi uszczegółowienie zagadnień dotyczących zagrożenia powodziowego ujętych w *Planie zagospodarowania przestrzennego Województwa Mazowieckiego*;

- przedsięwzięcia zrealizowane przez WZMiUW dotyczyły: utrzymania i konserwacji urządzeń melioracji wodnych (cieków naturalnych i kanałów wraz z obsługą urządzeń piętrzących – 1328 km, obwałowań - 597,47 km, pompowni - 25 szt., zbiorników- 2 szt.), budowy i modernizacji urządzeń melioracji wodnych (modernizacja wałów przeciwpowodziowych - 24,3 km, modernizacja koryta rzeki - 78,7 km, remont jazów - 7szt, remont przepustów - 25 szt., remont zastawek - 2szt., budowa stopnia wodnego, brody, bystroka kamiennego - 26 szt., budowa urządzeń piętrzących – 4szt.);
- uchwałą Nr 126/07 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 10 września 2007 r. została przyjęta lista gmin, które otrzymają dofinansowanie dla OSP w ramach „Samorządowego Programu Wsparcia Ochotniczych Straży Pożarnych w Województwie Mazowieckim OSP-2007”. Samorząd Województwa Mazowieckiego przyznał łącznie kwotę **15 211 tys. zł** dotacji dla **678** jednostek OSP.

CEL GŁÓWNY - PODNOSZENIE POZIOMU WIEDZY EKOLOGICZNEJ

- przeprowadzenie V edycji konkursu ekologicznego dla szkół podstawowych i gimnazjów z Mazowsza; koszt przedsięwzięcia - **33 tys. zł**; liczba uczestników - 742 uczniów;
- przeprowadzenie III edycji konkursu „Zbiórka makulatury” dla szkół podstawowych, ponadpodstawowych, gimnazjów i przedszkoli z terenu Mazowsza; liczba uczestników -41 600 dzieci i młodzieży; koszt przedsięwzięcia - **132,5 tys.zł.**
- dofinansowanie konkursów, turniejów, publikacji, kampanii ekologicznych, realizowanych przez: jednostki samorządu terytorialnego, samorządowe placówki oświatowe, Kampinoski Park Narodowy, Kozienski Park Krajobrazowy, Akademię Podlaską w Siedlcach, „Radio dla Ciebie” i in.; kwota – **127 tys. zł**;
- przyznanie dotacji 13 organizacjom pozarządowym w otwartym konkursie ofert na zadania dotyczące *kształtowania postaw i zachowań zgodnych z zasadami ekorozwoju oraz bezpośrednich działań na rzecz gatunków zwierząt wolno żyjących w szczególności chronionych*; kwota przyznanej dotacji – **207 tys. zł**;
- organizacja, we współpracy z Polską Izbą Gospodarczą Energii Odnawialnej i Biurem TAIEX w Brukseli, dwudniowej konferencji pn. „*Możliwości wykorzystania odnawialnych źródeł energii. Technologie i źródła finansowania*”; udział finansowy Samorządu Województwa - **5 tys. zł**
- wydruk programów dotyczących ochrony środowiska oraz albumu „*Ekologiczne Mazowsze*”- **108 tys. zł**;
- udział w cyklicznym festynie *Dzień Ziemi* organizowanym w Warszawie na Polach Mokotowskich - **40 tys. zł**;
- szkolenia kierowców przez Wojewódzki Ośrodek Ruchu Drogowego w zakresie działań proekologicznych mających na celu podnoszenie świadomości ekologicznej kierowców; przeszkolono 359 osób za kwotę **1 111 tys. zł.**
- Uchwałą Nr 47/07 z dnia 19 marca 2007 r. Sejmiku Województwa Mazowieckiego została powołana **Mazowiecka Jednostka Wdrażania Programów Unijnych (MJWPU)** w Warszawie, która rozpoczęła działania z dniem 1 lipca 2007 r. MJWPU przejęła działania dotyczące **Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego 2004-2006**, dotychczas realizowane przez Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego oraz Wojewódzki Urząd Pracy w Warszawie. Jednocześnie MJWPU realizuje zadania wynikające z **Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego** oraz komponentu regionalnego **Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki w latach 2007-2013**.
- w **2007 r.** dzięki *Programowi Praca i Środowisko* okresowe zatrudnienie otrzymały **584 osoby** bezrobotne. Wykonano prace konserwatorskie na długości **1 846 km** rzek i kanałów; Samorząd Województwa Mazowieckiego przekazał **4 100 tys. zł** ze środków własnych i **1 886 tys. zł** środków pochodzących z Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej;
- współpraca międzynarodowa Województwa Mazowieckiego z regionami: Bruksela, Ille de France, Sztokholm (wizyty studyjne, seminaria, konferencje) – **30 tys. zł.**
- udział pracowników Departamentu Środowiska i Departamentu Opłat Środowiskowych w szkoleniach z zakresu ochrony środowiska - **39 tys. zł.**

2. Ocena efektów wdrażania POŚWM w 2007 r.

Ocena wpływu realizacji POŚWM na stan środowiska, wielkość presji wywieranej na ten stan i skuteczność działań ochronnych, wykonana na podstawie analizy zmian wartości przyjętych wskaźników wdrażania i monitorowania *Programu* wskazuje na mały postęp w poprawie stanu środowiska.

Można jednak zidentyfikować pozytywne trendy w zakresie:

- Zmniejszenia emisji zanieczyszczeń pyłowych i gazowych do powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych (za wyjątkiem tlenku węgla),
- Zmniejszenia całkowitej emisji metali ciężkich z zakładów szczególnie uciążliwych,
- Zwiększenia liczby ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków zarówno w miastach jak i na wsiach (co jest związane z budową i modernizacją oczyszczalni i systemów kanalizacyjnych),
- Zwiększenia ilości oczyszczanych ścieków przemysłowych i komunalnych,
- Prawie dwukrotnego zmniejszenia ilości ścieków nieoczyszczonych wprowadzanych do wód powierzchniowych i do ziemi,
- Zwiększenia ilości oczyszczalni komunalnych z podwyższonym usuwaniem biogenów,
- Zwiększenia długości czynnej sieci kanalizacyjnej,
- Zmniejszenia zużycia wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności, przy jednoczesnym zwiększeniu długości czynnej sieci wodociągowej i liczby ludności korzystającej z sieci wodociągowej,
- Zwiększenia przepustowości komunalnych i przemysłowych oczyszczalni ścieków, szczególnie z podwyższonym usuwaniem biogenów,
- Zwiększenia powierzchni gruntów leśnych,
- Zwiększenia nakładów inwestycyjnych na ochronę środowiska i gospodarkę wodną,
- Zwiększenia długości żywopłotów na terenach zieleni ogólnodostępnej i osiedlowej,
- Zwiększenia ilości sortowanych odpadów komunalnych.

Niepokojące są jednak trendy negatywne w postaci:

- Zwiększenia ilości odpadów stałych komunalnych i przemysłowych,
- Małego tempa wzrostu wskaźnika sortowanych odpadów komunalnych stałych (na Mazowszu - 4,3 %, w Polsce - 5,1%)
- Niekorzystnego wskaźnika proporcji pomiędzy długością sieci wodociągowej i kanalizacyjnej, co świadczy o słabym wdrożeniu zasady „skojarzonego działania”,
- Zmniejszenia się powierzchni zieleni ogólnodostępnej i osiedlowej,
- Zwiększenia zużycia azotowych nawozów sztucznych,
- Braku poprawy stanu czystości rzek,
- Brak poprawy jakości powietrza atmosferycznego,
- Zmniejszenia się obszarów prawnie chronionych w systemie krajowym (bez Natury 2000),
- Zmniejszenia tempa zalesień o 37% w stosunku do 2006 r.,
- Zmniejszenia powierzchni użytków rolnych.

3. Wnioski

Rok 2007 był pierwszym okresem wdrażania zaktualizowanego POŚWM. Chociaż realizowano większość (89 %) działań zaplanowanych w *Programie*, to jednak nie został osiągnięty istotny postęp w poprawie stanu środowiska, wzmocnienia instytucjonalnego i bezpieczeństwa ekologicznego. Wskazuje to na konieczność zintensyfikowania działań w kolejnych latach realizacji POŚWM. Szczególnie dotyczy to przedsięwzięć, które mają pośredni lub bezpośredni wpływ na polepszenie niekorzystnych trendów zaobserwowanych podczas analizy wskaźników wdrażania i monitorowania *Programu* wymienionych w *ocenie efektów wdrażania POŚWM w 2007 r.* Duże znaczenie w tym zakresie mają:

- zwiększenie środków finansowych na działania środowiskowe wyznaczone w *Programie*. Konieczny jest wzrost przynajmniej 2-3 krotny. Działania te w większości powinny być

realizowane przez jednostki rządowe, samorządowe, przedsiębiorstwa i osoby prywatne przy wsparciu funduszy krajowych i unijnych.

- zapewnienie, że planowanie przestrzenne będzie pełniło rolę instrumentu ochrony środowiska;
- wzmocnienie służb ochrony środowiska a przede wszystkim wojewódzkiej inspekcji ochrony środowiska. Słabość tej instytucji i duża fluktuacja kadr powoduje brak możliwości skutecznego wypełniania zadań i obowiązków m.in. egzekwowania istniejących norm prawnych ochrony środowiska, prowadzenia monitoringu stanu środowiska;
- kontynuacja działań dla powstrzymania wzrastającej presji środków transportu na stan środowiska, w szczególności na stan powietrza, a także działań zmierzających do zmniejszenia emisji pochodzącej z ogrzewania domów jednorodzinnych. Szczególnie dotyczy to terenów zurbanizowanych na których najczęściej przekraczane są dopuszczalne normy jakości powietrza;
- kontynuacja działań na rzecz poprawy efektywności wykorzystania energii i jej pozyskiwania ze źródeł odnawialnych. Działania te należy uznać za szczególnie ważne, gdyż są niezbędne dla uzyskania dalszego obniżenia emisji gazów cieplarnianych na Mazowszu i racjonalnego wykorzystania zasobów naturalnych;
- kontynuacja działań zmierzających do poprawy stanu wód powierzchniowych i podziemnych zarówno pod względem jakościowym jak i ilościowym;
- Zwiększenie intensywności zalesień i zadrzewień, a także zwiększenie powierzchni zieleni na terenach zurbanizowanych. Obszary te wpływają na poprawę jakości powietrza a w przypadku lasów i zadrzewień poprawiają retencję wodną.

SPIS TABEL

- Tabela 1 - Wykaz celów głównych, obszarów działań i celów szczegółowych stanowiących podstawę analiz w *Raporcie*
- Tabela 2 - Obszary działań i cele szczegółowe w ramach celu głównego – *Zmniejszenie zanieczyszczeń środowiska*
- Tabela 3 - Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Ograniczenie odprowadzania nieoczyszczonych ścieków do wód*
- Tabela 4 - Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Ochrona gleb użytkowanych rolniczo*
- Tabela 5 - Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Rekultywacja terenów zdegradowanych*
- Tabela 6 - Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami*
- Tabela 7 - Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Zmniejszenie przekroczeń dopuszczalnych poziomów stężeń*
- Tabela 8 - Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Ograniczenie emisji niskiej*
- Tabela 9 - Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Ograniczenie uciążliwości akustycznej dla mieszkańców w miejscach poważnego naruszenia standardów*
- Tabela 10 - Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Ocena stanu akustycznego środowiska i obserwacja zmian*
- Tabela 11 - Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Ochrona przed polami elektromagnetycznymi*
- Tabela 12 - Obszary działań i cele szczegółowe w ramach celu głównego *Zrównoważone wykorzystanie materiałów, wody i energii oraz rozwój proekologicznych form działalności w gospodarce*
- Tabela 13 - Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Efektywne zarządzanie zasobami wodnymi*
- Tabela 14 - Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Racjonalizacja wykorzystania zasobów wodnych*
- Tabela 15 - Przykłady modernizacji i wprowadzenia wodooszczędnych technologii przez przedsiębiorstwa w 2007 r.
- Tabela 16 - Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Zmniejszenie narastającego deficytu wód podziemnych i powierzchniowych*
- Tabela 17 - Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Zmniejszenie energochłonności gospodarki*
- Tabela 18 - Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Wzrost wykorzystania odnawialnych źródeł energii*
- Tabela 19 - Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Zmniejszenie presji rolnictwa na środowisko naturalne*
- Tabela 20 - Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Zmniejszenie presji środków transportu na środowisko naturalne*
- Tabela 21 - Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Ochrona, rozwój i uporządkowanie systemu obszarów chronionych*
- Tabela 22 - Obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO) w województwie mazowieckim
- Tabela 23 - Specjalne obszary ochrony siedlisk (SOO) na terenie województwa mazowieckiego
- Tabela 24 - Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Kształtowanie polityki zagospodarowania przestrzennego respektującej wartości przyrodnicze i krajobrazowe*
- Tabela 25 - Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów*
- Tabela 26 - Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Ochrona ekosystemów leśnych*
- Tabela 27 - Koszty poniesione na weryfikację klasyfikacji gruntów, uporządkowanie ewidencji gruntów zalesionych oraz wykonanie uproszczonych planów urządzania lasów
- Tabela 28 - Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Poprawa lesistości*
- Tabela 29 - Zalesienia w 2007 r. w województwie mazowieckim (ha)
- Tabela 30 - Obszary działań i cele szczegółowe w ramach celu głównego *Poprawa stanu bezpieczeństwa ekologicznego*
- Tabela 31 - Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Właściwe zagospodarowanie terenów zagrożonych powodzią oraz suszą hydrologiczną*
- Tabela 32 - Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Zwiększenie retencyjności oraz poprawa stanu przeciwpowodziowych i urządzeń technicznych*
- Tabela 33 - Wykaz inwestycji dotyczących budowy i wykonania urządzeń melioracji wodnych, realizowanych przez WZMiUW w 2007 r.
- Tabela 34 - Wykaz inwestycji dotyczących modernizacji, rekonstrukcji i rozbudowy wałów przeciwpowodziowych, realizowanych w 2007 r. przez WZMiUW w 2007 r.

Tabela 35 - Wykaz inwestycji w zakresie racjonalnego retencjonowania wód oraz użytkowania budowli przeciwpowodziowych, realizowanych przez WZMiUW w 2007 r.

Tabela 36 - Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Ograniczanie skutków procesów geodynamicznych*

Tabela 37 - Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Poprawa stanu ochrony przeciwpożarowej*

Tabela 38 - Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Zmniejszenie zagrożenia w przypadku wystąpienia awarii*

Tabela 39 - Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Zapewnienie bezpiecznego transportu substancji niebezpiecznych*

Tabela 40 - Obszary działań i cele szczegółowe w ramach celu głównego – *Podnoszenie poziomu wiedzy ekologicznej*

Tabela 41 - Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Wzrost świadomości ekologicznej społeczeństwa*

Tabela 42 - Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Wzmocnienie instytucjonalne*

Tabela 43 - Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Upowszechnianie ekologicznych zasad w gospodarce*

Tabela 44 - Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Zwiększanie aktywności podmiotów gospodarczych na rzecz ochrony środowiska*

Tabela 45 - Wskaźniki wdrażania Programu

Tabela 46 - Zmiany w stanie środowiska województwa mazowieckiego 2002-2007– zestawienie porównawcze

Tabela 47 - Nakłady finansowe na realizację POŚ WM poniesione w 2007 r.

LITERATURA

- Polityka ekologiczna państwa na lata 2003 – 2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007 – 2010, Warszawa 2002 r.
- Polityka Ekologiczna Państwa na lata 2007 – 2010 z perspektywą do roku 2014, Warszawa 2008 r.
- Raport z realizacji Polityki Ekologicznej Państwa w latach 2005-2006, Warszawa 2008 r.
- Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020 (aktualizacja), Warszawa 2006 r.
- Sprawozdanie za rok 2007 z działalności Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie, Warszawa 2008 r.
- Stan Środowiska w Województwie Mazowieckim w 2007 roku – Opracowanie: Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Warszawie
- Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego, Warszawa 2004 r.
- Program Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2007 – 2010 z uwzględnieniem perspektywy do 2014r., Warszawa 2007 r.
- Ochrona środowiska 2007. Informacje i opracowania statystyczne. GUS. Warszawa, 2007 r.
- Ochrona środowiska 2008. Informacje i opracowania statystyczne. GUS. Warszawa, 2008 r.
- Wojewódzki Plan Gospodarki Odpadami dla Mazowsza na lata 2007 – 2011 z uwzględnieniem lat 2012 – 2015 (aktualizacja), Warszawa 2007 r.
- Program usuwania wyrobów zawierających azbest z terenu Województwa Mazowieckiego, Warszawa 2007 r. (załącznik do WPGO)
- Krajowy Program Gospodarki Odpadami 2010, Warszawa 2006 r.
- Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych (aktualizacja), Warszawa 7 czerwca 2005 r.
- Sprawozdanie z wykonania Krajowego Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych za 2007 r.
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (PROW 2007-2013), Warszawa 2007 r.
- Program możliwości wykorzystania odnawialnych źródeł energii dla Województwa Mazowieckiego, Warszawa 2006 r.
- Program zwiększania lesistości dla Województwa Mazowieckiego do roku 2020, Warszawa 2007 r.
- Program małej retencji dla Województwa Mazowieckiego, Warszawa 2008 r.
- Raport z realizacji programu ochrony środowiska województwa mazowieckiego za lata 2005-2006, Warszawa 2007 r.
- Źródła internetowe:
  - www.wios.warszawa.pl
  - www.mos.gov.pl
  - www.bip.minrol.gov.pl
  - www.stat.gov.pl
  - www.bosbank.pl
  - www.uzp.gov.pl
  - www.ure.gov.pl
  - www.mazovia.pl
  - www.arimr.gov.pl
  - www.mazowsze.uw.gov.pl
  - www.nfosigw.gov.pl
  - www.gitd.gov.pl
  - www.gddkia.gov.pl
  - www.straz.gov.pl
  - www.mbpr.pl
  - www.mzdw.pl
  - www.kwp.radom.pl
  - www.mazowsze.witd.gov.pl
  - www.mazowieckie.com.pl
  - www.plk-sa.pl
  - www.pr.pkp.pl
  - www.tw.waw.pl
  - www.kzgw.gov.pl
  - www.rzgw.warszawa.pl